

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

האזינו

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרב"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ג

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

ספרי החגים עכשיו על המדף

כיפור

ראש השנה

סוכת
רחמים

סוכות

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 י-ם 02-644-33-00

עכשיו
במחיר
עלות

חזר למלאי

סט הזוהר המפואר של
ישיבת המקובלים נהר שלום

עם תרגום ללשון הקודש
כולל זוהר חדש ותיקוני הזוהר

מהרו להזמין!

רחוב שילה 4 ירושלים

02-644-33-00

ניתן להשיג

הפצה ראשית 'סגולה' 00-33-644-02

הלכות ומנהגי סוכות

מצות עשה מן התורה לישב בסוכה שבעת ימים שנאמר (ויקרא כג, לד) "בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה", ונאמר (שם פסוק מב) "בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת" [א].

א. חייב כל אחד ואחד מישראל לישב בסוכה שבעה ימים ושבעה לילות, וכמו שכתוב בתורה "בסוכות תשבו שבעת ימים" וכו', "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל". והם ענני כבוד לסברת ר' אליעזר שהקיפו את בני ישראל לבל יכם שרב ושמשי, ולסברת ר"ע עשו סוכות ממש ובו.

עיונים והארות

לשם שמיים, וכ"כ הלבוש. והמהרי"ל הרחיב בטעם הטור וכתב שהטעם הוא, משום שאם היו עושים בניסן לא היה היכר המצוה כל כך, דמאן דרואה אומר עריבה הסוכה עליו, דימות החמה נכנסים. אבל בתשרי נכנסים ימות הגשמים וכולם נכנסים לבתיהם, ורק ישראל קובעים דירתם בסוכה, א"כ ודאי הכוונה לעשות רצון אביהם שבשמים.

ציוה הקב"ה שישמחו במצות סוכה ולולב, להראות לכל שהם נצחו

ב. משל לשנים שעמדו בדין, כשיצאיים, הנוצח שמח ביותר והמנוצח יוצא בפחי נפש, כך ישראל כיון שעמדו לדין ביוהכ"פ ציוה הקב"ה שישמחו במצות סוכה ולולב, להראות לכל שהם נצחו.

אפשר שדן את ישראל לגלות, לכן עושים סוכה וגולים מבתיהם לסוכה

ג. הילקוט שמעוני נותן טעם נוסף, כיון שבראש השנה הקב"ה דן את כל באי העולם, וביום הכיפורים חותם, ואפשר שדן את ישראל לגלות, לכן עושים סוכה וגולים מבתיהם לסוכה, והקב"ה מעלה עליהם כאילו גלו.

בט"ו בתשרי התחילו לעשות את המשכן ואז חזרו ענני כבוד ביום זה, ולכן עושים זכר לענני כבוד ביום זה

ד. הגר"א כותב כי ביום הכיפורים ירד משה והוריד לוחות שניות, ובישר לו הקב"ה סלחתי כדברך, והסכים לחזור ולהשרות השכינה בעם ישראל, ובי"א בתשרי צווה משה על המשכן, וב' ימים הביאו תרומה, ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב את הזהב במנין ובמשקל, ובט"ו בתשרי התחילו לעשות את המשכן ואז חזרו ענני כבוד ביום זה, ולכן עושים זכר לענני כבוד ביום זה.

רק לאחר שהאדם התקדש ונטהר בראש השנה וביום הכפורים, אז אפשר לו לשבת בסוכה

ה. הזוה"ק כותב בפרשת אמור, שרק לאחר שהאדם התקדש ונטהר בראש השנה וביום הכפורים, אז אפשר לו לשבת בסוכה, דאל"כ מגודל חשיבות הסוכה ועוצם קדושתה שהיא מקום השראת השכינה, לא היתה אפשרות לשבת בסוכה בצל השכינה.

א. וכתב בספר החינוך (מצוה שכה) וז"ל משרשי המצוה מה שמפורש בכתוב למען נזכור הניסים הגדולים שעשה האל ברוך הוא לאבותינו במדבר בצאתם ממצרים, שסיככם בענני כבוד שלא זייק להם השמש ביום וקרח בלילה. ויש שפירשו שסוכות ממש עשו בני ישראל במדבר. ומתוך זכירת נפלאותיו שעשה עמנו ועם אבותינו נזהר במצוותיו ברוך הוא, ונהיה ראויים לקבלת הטובה מאתו, וזהו חפצו ברוך הוא שחפץ להטיב.

ב. גמרא סוכה (יא): "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם". ובשו"ע (סי' תרכה) נקט טעמא דרבי אליעזר וז"ל, בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל הם ענני כבוד שהקיפם בהם לבל יכם שרב ושמשי.

וכתב הטור (ס' תרכה) וז"ל, אף על פי שיצאנו ממצרים בחדש ניסן, לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן, לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך, ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו, ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה, בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה.

והרשב"ם בפירושו לתורה כתב (ויקרא כג, מג) וז"ל, ולכן יוצאים מבתיים מלאים כל טוב בזמן אסיפה ויושבין בסוכות, לזכרון שלא היה להם נחלה במדבר ולא בתים לשבת. ומפני הטעם הזה קבע הקב"ה את חג הסוכות בזמן אסיפת גורן ויקב, לבלתי רום לבבם על בתיהם מלאים כל טוב פן יאמרו דינו עשו לנו את החיל הזה.

"בסכת תשבו שבעת ימים וכו' למען ידעו דורותיכם כי בסכת הושבתי את בני ישראל" (ויקרא כג, מב-מג)

תשעה טעמים מדוע עושים הסוכה בחודש תשרי ולא בניסן

ידוע שאלת רבותינו ז"ל מה טעם שעושים הסוכה בתשרי ולא בניסן הרי כשיצאו בני ישראל ממצרים זה היה בחודש ניסן נמצא כי בני"י ישבו בסוכה בחודש ניסן, ומדוע אנחנו יושבים בסוכה בחודש תשרי.

ואמרו בזה כמה טעמים:

להראות שעושים את המצוה לשם שמים

א. הטור כתב כי הטעם הוא כדי להראות שעושים את המצוה

ב. מצוה לתקן הסוכה מיד במוצאי יום הכפורים כמו"ש "ילכו מחיל אל חיל" [ג], ויש חסידים שנוהגים לתקן איזה דבר מהסוכה קודם שיאכל, וכן למחרת ביום י"א בתשרי לאחר תפילת שחרית קודם אכילה, יקנה דבר מצוה לולב או אתרוג ודו.

עיונים והארות

התקבלה תפילתו וירד גשם כהוגן, עד שמהמרזבים של מחוזא זרמו מים לנהר החידקל.

בלילה בא אביו של רבא אליו בחלום והזהיר אותו: אתה הטרחת את הקב"ה להוריד גשם שלא בזמנו, שלא כדרך הטבע, יש עליך כעס, המזיקים רוצים לטפל בך! הלילה אל תישן במיטתך. בבוקר בא רבא וראה את מיטתו קרועה מהחרבות של השדים.

אומר רבי שלמה קלוגר: התחלנו את השנה עם הימים הנוראים - ראש השנה ויום כיפור. מי יודע איזו גזירות היו צריכות לבוא. ואנחנו, בימי התשובה, בכינו התחננו אל ה' שירחם עלינו, שיבטל את הגזרות הרעות וישנה את התוכנית לטובה, הטרחנו את הקב"ה לשנות את טבע העולם, לבטל את האמור להיות כפי מעשינו. כעת מי יודע איזה סכנה נשקפת לנו כתוצאה מכך. יש חשש גדול שהשדים כבר הגישו עתירה ובינתים מצחצחים חרבות.

אומר לנו הקב"ה: צאו מביתכם, אל תשנו במיטה הקבועה, לכו תסתתרו בסכה, כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירונו בסתר אהלו, כאן תהיו מוגנים מהפגעים הרעים.

ג. כ"ב הרמ"א (ס' תרכד סעי' ה) והמדקקים מתחילים מיד במוצאי יו"כ בעשיית הסוכה, כדי לצאת ממצוה אל מצוה.

עוד כתב (ס' תרכה סעי' א) ומצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יום כפור, דמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה (מהרי"ל). ומבאר המ"ב (סק"ב) אף דכבר כתבו לעיל בסוף ס' תרכ"ד להתחיל בבניית הסוכה תיכף במוצאי יום כיפור, התם בלילה התחלה בעלמא ולמחרת מתקן כולה אם אפשר גם שם איירי לענין מדקדק במעשיו יתחיל דבר מה בסוכה מיד בלילה ומי שאין מדקדק עכ"פ ביום המחרת אחר יציאה מביהכ"נ יתחיל ויגמור כולה אם אפשר.

ועי' ערוך השולחן (ס' תרכד סעי' ז) שכתב והמדקקים מתחילין מיד לעשות הכנת הסוכה במוצאי יו"כ כדי להתחיל במצוה מיד וכו', ומי שאין לו מה לעשות ילמוד קצת ממס' סוכה או מדיני סוכה.

ד. כ"ב הכה"ח (ס' תרכד ס"ק לו) מוצאי יום הכפורים מנהג הקדוש וכשר לתקן בסוכה איזה דבר קודם שיאכל, וכן גם כן טוב שביום י"א אחר תפלת שחרית קודם שיאכל יקנה דבר מצוה לולב או אתרוג אם אפשר. (תוצאות חיים, פתחי עולם אות ט"ו)

כתב החיד"א בעבודת הקודש (מורה באצבע סי' ט) וז"ל תיכף באור מוצאי יום הכפורים טוב להשתדל לעשות איזה דבר בסוכה, לקיים וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה, ויעקב נסע סכותה. והחכם עיניו בראשו להזמין מערב יו"כ"פ איזה דבר, כדי להתחיל באור מוצאי יום הכפורים בתיקון הסוכה. הבוקר אור יקום להתפלל, וישכים לבית הכנסת ויתפלל כהוגן, וזה כל פרי, להראות בכל ענייני העבודה בתורה ותפלה ועונה וצדקה וכיוצא במוצאי יום הכפורים, שהוא מסכים הולך עם אשר

אחר יוהכ"פ שלקחנו שפע מאימא ועלינו אליה, עתה אנחנו יכולים לשבת תחת צילא דמהימנותא

1. הטעם ע"פ הסוד שבסוכה יש אורות מקיפים מאימא, וידוע שאמא היא אות ה' ראשונה דהוי"ה ב"ה, ואות ה' מרמזת על הסוכה, שיש לה ב' דפנות והשלישית טפח, וע"ז אמר "ויעקב נסע סכתה" סוכת ה'. ולכן אחר יוהכ"פ שלקחנו שפע מאימא ועלינו אליה, עתה אנחנו יכולים לשבת תחת צילא דמהימנותא, ואנחנו חוסים שם שבעת ימים, כמ"ש "שבעת ימים יהיה עם אמו".

השטן מקנא בנו מאד, לכן אנחנו הולכים להיכנס תחת כנפי השכינה

2. כן נודע שקיבלנו בימים הנוראים אורות גדולים, והשטן עשו הרשע, לקח בעל כרחו את כל העוונות של עם ישראל על ראשו כמבואר בזוה"ק, והוא מקנא בנו מאד, לכן אנחנו הולכים להיכנס תחת כנפי השכינה, שהיא הסוכה שתגן עלינו. וכן כדי לסתום פיות המקטרגים והחיצונים לבל ינקו שפע מהימים הנוראים.

אנחנו עושים זכר לענני כבוד כדי שאדם ישריש אצלו שצריך לזכך את החומר

ח. הרב בן איש חי נתן טעם, כי אחרי חטא אדה"ר עיקר עבודת האדם היא לזכך את החומר. במעמד הר סיני התעלו בני ישראל למדרגה של אדם הראשון קודם החטא, וכשחטאו בעגל חזרה זוהמתן. ואחרי יוהכ"פ שהקב"ה מחל להם, השיב את ענני הכבוד, והעננים היו מזככים אותם, ואפ"ל המלבושים לא בלו כל הארבעים שנה, ולכן אנחנו עושים זכר לענני כבוד כדי שאדם ישריש אצלו שצריך לזכך את החומר.

צאו מבתיכם, אל תשנו במיטה הקבועה, לכו תסתתרו בסכה, כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירונו בסתר אהלו, כאן תהיו מוגנים מהפגעים הרעים

ט. ישנו הסבר נוסף של הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל. מסופר בגמרא על יהודי אחד שלקח לו גויה, ורבא גזר עליו מלקות. כתוצאה מהמלקות, פרחו נשמתו של החוטא. נשמעו הדברים בבית שבור המלך והוא החליט להתנקם ברבא. נודע איפוא לאיפרא הורמיז, אמו של שבור המלך, שבנה מתכוון לעשות צרות לרבא, אמרה לו: הוד מלכותו, בני היקר, אל תפגע ביהודים, מסוכן להתחיל איתם, למה? כי הם רק מתפללים והאלוקים שלהם נותן להם את בקשתם, למשל? אם לא יורד גשם, הם מבקשים ממנו והוא מוריד גשם. אמר לה שבור מלכא: היהודים מבקשים גשם בחורף ואז יורד גשם, נראה אותם מקבלים גשם בקיץ! שלחה איפרא הורמיז לרבא שיתפלל עכשיו בתמוז שירד גשם כדי לעצור את הגזרות של בנה.

רבא התפלל ולא נענה אמר לפניו: ריבונו של עולם, "אלוקים, באוזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קדם", לאבותינו פעלת מעל הטבע, ואנו בעינינו לא ראינו.

- ג. הנכון ביותר, לעשות סוכתו בעצמו, על דרך שאמרו מצוה בו יותר מבשלוחו, ועל כן אם אפשר יש לאדם להניח כל הסכך בעצמו כי הוא עיקר המצוה [ה].
- ד. קודם שיתן הסכך על גג הסוכה יאמר לשם יחוד וכו' הריני בא לקיים מצות עשיית הסוכה וכו', וסדרה הרי"ח הטוב בספרו לשון חכמים עיי"ש [ו].
- ה. איתא בתקוני הזוהר [ז] מאן דעביד ליה סוכה, קודשא בריך הוא מסכך עליה בההוא עלמא, ואגין עליה מכל מלאכי חבלה כד נפיק מהאי עלמא ואזיל לההוא עלמא ע"כ [ח].
- ו. הזהיר במצות סוכה לעשותה כתיקונה מובטח לו שלא יהיה מריבה בתוך ביתו כל אותה שנה [ט], ומובא בזוה"ק שהזהיר במצות סוכה מצילה ומכפרת לו במקום גלות וזוכה לחירות הוא ובניו [י].
- ז. צריך לישוב באויר הסוכה, והישן תחת המטה בסוכה אם אין שם חלל עשרה טפחים שהוא 80 סנטימטר יצא ידי חובה, ובמיטת קומתיים, אין לישון במטה התחתונה אפילו אם אין הפרש עשרה טפחים מהמטה שעליה, גם צריך להזהר שלא ישן תחת שלחן הגבוה עשרה טפחים ויא.

עיונים והארות

סוכה".
כתב השו"ע (ס' תרלה, סעי' א) סוכה אף על פי שלא נעשית לשם מצוה כשרה, והוא שתהיה עשויה לצל. והמשנה ברורה (סק"א) מבאר: "אף על גב דסוכה לשם חג לא בעינן, לשם סוכה בעינן, כדכתיב (דברים טז, יג) "חג הסוכות תעשה", כלומר תעשה לשם סוכה להגין תחת צילה, דבשביל צל הוא דמקריא סוכה שסוככת מן החורב [מן החום], ולאפוקי אם עושה אותה לצניעות בעלמא, להשתמש שם לפעמים שלא יראו אותה.

ז. דף קלב ע"א תיקון ע.
 ח. **ועיין** עוד במש"כ הילקוט שמעוני (אמור רמז תרכו) דכל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, הקב"ה מושיבו בסוכתו של ליתן לעתיד לבא.
ובתפארת שלמה (הושע"ר, ד"ה מצטער) נמצא רמז נאה לזה על פי מאמר חז"ל מצטער פטור מן הסוכה: מצות סוכה הוא לנו מחסה ומגן לכל בני ישראל להנצל מכל צרה ויגון, וזה פירוש מצטער פטור מן הסוכה - על ידי הסוכה יהיה פטור מכל צער. ועפ"ז פירש מה דאיתא במשנה (סוכה פ"ב מ"ד) "חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה" דע"י הסוכה יהיו נפטרין מכל חולי ומכאוב ויתרפאו רפואת הנפש ורפואת הגוף, אמון".
 ט. **כן** כתב בספר יפה ללב (חלק ה, אות ג).

י. **ובתב** המהרי"ל (סוכות): מצות סוכה סמוך ליום כיפורים, שצריך להיות נע ונד מביתו לסוכה, ודומה לגלות שהוא מכפר נמי עונות, עכ"ל. וכן אומרים הנוסח ביהי רצון כשנכנסים לסוכה: "ובזכות צאתי מביתי החוצה, ודרך מצותיך ארוצה, יחשב לי בזאת כאילו הרחקתי נדוד.

זח לשון הילקוט שמעוני (פ' אמור רמז תרנג) אמר רבי אליעזר בר מרוס למה אנו עושין סוכה אחר יום הכפורים [לומר לך שכן] אתה מוצא בראש השנה יושב הקדוש ברוך הוא בדין על באי העולם וביום הכפורים הוא חותם את הדין שמה יצא דינן של ישראל לגלות ועל ידי כן עושין סוכה וגולין מבתיהן לסוכה והקב"ה מעלה עליהן כאלו גלו לבבל שנאמר (מיכה ד, י) "חולי וגוחי בת ציון כיולדה כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ובאת עד בבל שם תנצלי שם יגאלך ה' מכף אויביך".

יא. **כ"ב** האור לציון (ח"ד פכ"ג תשובה א) וז"ל במיטה העליונה אפשר לישן אף אם יש פחות מעשרה טפחים מהמטה לסכך. ובמיטה התחתונה אין לישן אף אם אין חלל

עשה בעשרת ימי תשובה ואתמול ביום הכפורים, ודעתו לקיים כל ימי חלדו, והש"ת עזרו ומגינו. ואחר התפלה יחפש אחר ארבעת המינים, ולא ליחוש במעיה, כדי שיהיה לו לולב ואתרוג יפים ומהודרים. וגם אל הסוכה ישית עיניו לתקנה כהוגן. וישים אל לבו כי הלא לקנות תכשיטין ובגדים לביתו יוציא המעות בשמחה, וישא ק"ו להוציא מעות בשמחה רבה להיות לו אתרוג מהודר וסוכה נאה. ומה יענה אם יהיה קמצן לדבר מצוה, שלא לתת לה' ממה שנתן לו, הלא יבוש ויכלם ויהיה חרפת נבל. ע"כ.

וכ"ב הרב חמדת ימים (חג הסוכות פ"א) רבים מאנשי מעשה נזהרו לעשותה כולה תכף ומיד במוצאי יום הכפורים, והטעם מפני כי במוצאי יום הכפורים אין לך אדם מישראל שאינו טהור ומזורז ומלובן מיום הקדוש והטהור. באופן שיוסיפו תת כוחה לעשותה בגוף טהור ונקי כדי להשרות שכניה במעשה ידיהם, יפרוש עליהם סוכת רחמים ושלום. וע"י סגולת עשיית הסוכה בקדושה ובטהרה, זוכה לעשות לו סוכה רוחנית בגן עדן, ולעתיד לבא. ועל כל פנים היא זהיר לבל יעשנה על ידי גוי, אלא על ידי בר ישראל, יען כי קדושתה רבה היא מאד. וכשם שהזהירו שלא לסכך בדברים המקבלים טומאה, מטעם כי כל ענין הסוכה היא להעביר גלולים והטומאה כאשר ביארנו לעיל, על כן לא יבא בה ערל וטמא. עכת"ד.

ה. **כ"ב** במועד לכל חי (סי' כא, אות א) הירא את דבר ה' יתעסק הוא בעצמו בעשיית הסוכה, ואי בכל מצוה אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, כל שכן במדור לשכינה ולז' אושפיזין דצריך זכות לתקן להם מדור לפי כבודם.

ובתב בעבודת הקודש (כף אחת, סי' כד, אות ב) ישתדל בסוכה בעצמו, ועל כל פנים מוטב שיזהר שלא תהיה עשויה על ידי כותי ובפרט הסכך.

ובתב אלף המגן (סי' תרכד, סקט"ו) המטריח עצמו בעשיית סוכה עד שמזיע, הוא תיקון לחטא הידוע ויזכה לתשובה שלימה.

ו. **כף** החיים (סי' תרכה סקי"א): קודם שיתן הסכך על גג הסוכה, יאמר "לשם יחוד קבה"ו וכו' הריני בא לקיים מצות עשיית סוכה, כמ"ש "חג הסוכות תעשה לך" וכו', לתקן את שורש מצוה זו וכל תרי"ג מצות הכלולים בה במקום עליון, ויהי נועם וכו', ואחר כך אומר: "הריני נותן סכך זה לשם מצות

ח. כתיב "חג הסוכות תעשה לך... באספך מגרנך ומיקבך", ולכן אין מסככין אלא בדבר שיש בו שלשה תנאים אלו: א) צומח מן הארץ. ב) שהוא עכשיו כבר תלוש. ג) אינו מקבל טומאה. וכמו פסולת של גורן ויקב שיש בהם דברים אלו^[יב].

ט. דבר שאינו צומח מן הארץ אפי' שגידולו מן הארץ כמו מיני מתכות שאינם מקבלים טומאה, אין מסככים בהם, אלא צריך שהסכך יהיה מדבר הצומח מן הארץ, כגון ענפי אילן ונסרים של עץ וכו' ואין לסכך בעמודי ברזל ועורות בהמה^[יג].

י. יכול לסכך בתבן וכן בקשוד^[יד]. וכן יש להתיר לסכך בסכך לנצח העשוי מנסרים דקים או מקנים שקושרים אותם בחוטים המיוחדים ממין העץ עצמו^[טו], אמנם הטוב ביותר לסכך בענפי אילן, כי אילן גי' סוכה, ומצוה מן המובחר לסכך בהם, וכאשר מסכך בענפי האילן יכוין כי אילן גי' הוי"ה אדנו"ת. וגם יכוין כי סוכה היא מבחינת אור מקיף הבא מאימא. ומה טוב שיסכך בענפי דקל^[טז].

יא. אין לסמוך את הסכך ולהעמידו בדבר המקבל טומאה, כגון הצינורות של ברזל שעושים מהם סוכה לנצח ובדיעבד הסוכה כשרה. ומי שיש לו הצינורות הללו יתן עליהם קורות של עץ מארבע רוחות הסוכה ועליהם יעמוד הסכך^[יז], שאז נחשבות הצינורות כמעמיד דמעמיד ואפשר להקל בזה^[יח]. אמנם יש

עיונים והארות

של עשרה טפחים בין שתי המיטות.

ובמקורות שם כתב בשו"ע (סי' תרכז סעי' א) כתב, הישן תחת המיטה בסוכה, אם היא גבוהה עשרה טפחים לא יצא. ובסעי' ג' כתב, העצים היוצאים מארבע ראשי המיטה, אסור לפרוש עליהן סדין ולישן תחתיו אפילו אם אינם גבוהים עשרה. וטעם הדבר הביא בב"י והובא גם במ"ב (שם ס"ק ז וס"ק ח), שאף שאינם גבוהים עשרה, כיון שהם קבועים וגם עשויים לישן תחתם, חשיבי אהל להפסיק, והוא הנקרא במשנה קינופות, משא"כ מיטה שאף שהיא קבועה, אינה עשויה לישן תחתיה אלא על גבה, על כן אינה מפסקת אלא כשגבוהה עשרה טפחים.

שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אף דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ כשר. ולמ"ד סוכות ממש יליף מקרבן חגיגה יעו"ש. וכ"פ השו"ע (סי' תרכז סעי' א) דבר שמסככין בו, צריך שיהיה צומח מן הארץ, ותלוש, ואינו מקבל טומאה.

יג. שו"ע (שם) אבל דבר שאינו צומח מן הארץ, אף על פי שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה כגון עורות של בהמה שלא נעבדו, שאינם מקבלים טומאה, או מיני מתכות, אין מסככין בהם.

יד. בן פסק מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (סוכות דיני הסכך הלכה כ"ב)

טו. בן פסק מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (סוכות דיני הסכך הלכה יא-יב) וז"ל הסכך החדש שנקרא "סכך לנצח" שעשוי מעצי דיקטים דקים, וארוגים בחוטי צמר גפן (כותנה), כשר לסכך בו. מחצלת הנעשית בקני סוף, שאינה ראויה לשכיבה, ועשייתה לסיכון או לגידור, אורכה שלשה מטר ורחבה שני מטר, והקנים נקשרים זה עם זה על ידי סיב צמחי או חוטי צמר גפן. מותר לסכך בה הסוכה, ומותר לקושרה בגג הסוכה אל דפנות הסוכה בחוטים העשויים מצמר גפן לבל תעוף ברוח, ושתהיה עומדת על הסכך באופן יציב. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ד פכ"ד תשובה יא).

טז. רבינו יוסף חיים בספר לשון חכמים (סי' כט).

והענין לסכך בעצי דקל - לרמוז מה דקל אין לו אלא לב אחד אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים. ועוד דמהדקל יוצא התמר וכתוב צדיק כתמר יפריח.

ומובא על מרן החתם סופר זצוק"ל שדרכו היה לסכך הסוכה בלולבים.

יז. בן פסק מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (סוכות דיני הסכך הלכה כג) לכתחלה טוב לחוש ולהזהר שלא להעמיד הסוכה

ומעיקרא היה נראה שהוא הדין במיטת קומותיים, שאם אין חלל עשרה טפחים בין מיטה למיטה, אפשר לישן במיטה התחתונה, ושרק אם יש חלל עשרה, אין לישן שם. ושעובי המיטה אין מצטרף לשיעור. (וראה בשעה"צ שם ס"ק יא). אולם שוב נראה יותר להחמיר שלא לישן במיטה התחתונה, שכיון שכל ההיתר בשניה תחת המיטה הוא משום שאף שהיא קבועה, אינה עשויה לישן תחתיה אלא על גבה, וא"כ בנידון דידן שהמיטה העליונה עשויה גם לתחתיה, והאהל שעושה ע"י המיטה העליונה וארבעת רגליה הוא גם לאויר שתחתיה, שיהא ריוח של אויר למי שישן במיטה התחתונה, וכיון שכן דמי לקינופות שעשויים לישן תחתיו, ופוסל אף בפחות מ' טפחים.

ותחת מיטה שאין שם חלל עשרה טפחים, מותר לישן, וכפי שמתבאר מדברי השו"ע שם. והוא הדין שאפשר לישן תחת שלחן או ספסל שאין תחתם חלל עשרה טפחים. ועיין ילקוט יוסף (סי' תרכז דף קעח) וירוח לך.

יב. איתא במשנה סוכה (יא). זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו. ובגמ' יליף לה למ"ד ענני כבוד מהאי קרא ואד יעלה מן הארץ מה אד דבר

אומרים דאין להתיר בזה, אלא יעמיד קורות בלא שום מסמור ועליהם יסכך ויטו.

יב. הסוכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו, וכתב הרא"ש דהיינו שבעה טפחים על שבעה טפחים וכן פסק מרן, דהיינו חמשים ושבעה ס"מ על חמשים ושבעה ס"מ וכו'.

יג. גובה הסוכה צריך להיות לפחות מעשרה טפחים ומעלה ולכתחילה לא יעשה סוכה נמוכה שאין מן הכסא שיושב עליו עד הגג של הסוכה עשרה טפחים, מכיון שיש ספק אם אפשר לברך בכהאי גוונא לישב

עיונים והארות

על גבי יתידות והן מונחים על גבי דבר המקבל טומאה אין בכך כלום, ומותר לעשות כן לכתחלה, ואף על פי שדבר המעמיד ומחזיק את הסכך נסמך על גבי דבר הפסול לסיכוך אין בכך כלום. וכתב עוד (סעי' יג) וכן מותר לכתחילה לחבר כלונסאות הסוכה שהסכך מונח עליה לדפנות הסוכה ע"י מסמרים של ברזל או לקשרן בחתיכות בגדים המקבלין טומאה, כיון שהסכך עצמו מונח על גבי כלונסאות שאינן מקבלין טומאה וכשרים לסיכוך.

יה. בן מפורש בדברי מו"ר (שם) ועיין עליו עוד. ומו"ר הראשל"צ בספר ילקוט יוסף (ס' תרכט עמוד רכז) הביא דברי הגאון הגרש"ז אוירבך בהליכות שלמה (מועדים, הל' סוכה עמ' קלה), דמה שכתב החזו"א להחמיר בזה, הוא תמוה, שמכיון שהאיסור במעמיד אינו אלא משום גזרה, בכה"ג דהוי מעמיד דמעמיד הו"ל גזרה לגזרה, דלא גזרינן, וכמבואר בריטב"א דלא גזרינן במעמיד גזרה לגזרה. וכ"כ הפרי מגדים שהמעמיד על שברי כלים, אף שפסולים מדרבנן, שפיר דמי, וכ"ש כאן וכו'. ולכן העלה להתיר בפשיטות במעמיד דמעמיד. ע"ש. וכן עיקר ההלכה ולמעשה. וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה תנינא (סי' נה) ובהוצאת אוצרות שלמה סי' מז אות א), באורך לחזק דעת מרן והגר"א וכל האח' בענין מעמיד דמעמיד שלא כד' החזו"א, ושכן עמא דבר. עש"ב.

ובן בשו"ת אור לציון (ח"א או"ח סי' מא) השיב ע"ד החזו"א, ושכן המנהג פשוט. ושגם החזו"א לא פסק לאסור במעמיד דמעמיד, אלא שכתב לאותם שנוהגים להחמיר להעמיד בדבר המקבל טומאה, ה"ה במעמיד דמעמיד שמקבל טומאה יש להם להחמיר.

יט. ב"ב הפמ"ג (מש"ז ס' תרמג סק"ד) ראיתי לסדר כאן דין הכשר סוכה בלי פקפוק כלל להיות כשירה על פי מנהג וותיקין וחסידים וכו' אם הניח כלונסות וחברו במסמרים ואי אפשר בזולתם, יש לומר הוה מעמיד בפסול. ועיין באיש מצליח על המשנה ברורה (ס' תרכט ס"ק כב בהערה 5) שכתב וז"ל ובדעת מרן נראה שהעיקר להקל בזה אפי' לכתחילה, אלא שלמעשה נכון להחמיר שלא להעמיד בדבר המקבל טומאה באמצע הסוכה, אבל בדפנות יש להקל, ועי' מ"ש בהערה בסוף הספר.

כ. שו"ע (ס' תרלד סעי' א) סוכה שאין בה שבעה על שבעה, פסולה. והטעם מבואר במגן אברהם (סק"א), לפי שדרך סעודתן בהסיב' ואין אוכלי' זקופים ויושבים כמונו לפיכך צריך שבעה על שבעה שיהא בה ראשו ורובו ושולחנו. ועוד שם (סעי' ד) מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושולחנו חוץ לסוכה ואכל, כאילו לא אכל בסוכה, אפילו אם היא סוכה גדולה, גזירה שמא ימשך אחר שולחנו. מו"ר הראשל"צ (ילקו"י סי' תרלד הלכה ד)

בדבר המקבל טומאה, גזרה שמא יסכך בו הסוכה, ובדיעבד הסוכה כשרה. ולחבר דיקטים בדבק שאין גידולו מן הארץ, ולסכך בהם, מותר. ובמעמיד דמעמיד מותר לכתחלה. ולכן המעמיד סכך הסוכה על גבי צנורות של ברזל טוב שיתן נסר של עץ על גבי הצנורות מארבע רוחות הסוכה, באופן שהסכך ינתן על הנסר, ואז הוי מעמיד דמעמיד דשרי.

ועי"ש במקורות שכתב וז"ל הנה במשנה (סוכה כא:): איתא, הסומך סוכתו בכרעי המטה, כשרה. ר' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה. ובגמרא מ"ט דר' יהודה, פליגי בה ר' זירא ור' אבא בר ממל, חד אמר מפני שאין לה קבע, (פרש"י, לפי שהיא מטלטלת ע"י המטה), וחד אמר לפי שמעמידה בדבר המקבל טומאה. וכתבו התוס' והרא"ש, דבירושלמי משמע דטעמא משום שאין לה קבע, מפני שאין עשרה טפחים מן המטה עד הסכך, ואם יש עשרה טפחים עד הסכך כשרה. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (ס"ס תרל), "שהסומך סוכתו בכרעי המטה, והכרעים הם המחיצות, אם יש בה גובה עשרה טפחים מן המטה לסכך כשרה, ואם לאו פסולה". ומוכח שהוא פוסק כמ"ד מפני שאין לה קבע. (ולא קי"ל כמ"ד מפני שמעמידה בדבר הראוי לקבל טומאה. שאם כן אפילו יש בה גובה י' טפחים פסולה). ומבואר בב"י שהוא משום שכן דעת הרי"ף והרא"ש שהעיקר כמ"ד לפי שאין לה קבע. ולכן פסק בש"ע כשני עמודי ההוראה. אלמא דס"ל למרן דלא חיישינן למי שאוסר להעמיד הסכך בדבר הראוי לקבל טומאה. וכן כתב בשו"ת מהרי"ל (סי' קנז), שרוב הגאונים פסקו כרבנן דר' יהודה. [וכן פסקו הר"ז בעל המאור, וראבי"ה (סי' תרלא), והרי"צ אבן גיא (בהל' סוכה עמוד פד)]. וכ"כ בפסקי ר' ישעיה מטראני (סוכה כא: עמוד תקד). וכ"כ בשבולי הלקט (ס"ס שלד). ע"ש]. ואפילו לר' יהודה הא איכא מ"ד שמפרש לדבריו לפי שאין לה קבע, וכתב הרא"ש שאותו טעם הוא העיקר. ולפ"ז מוכח שמותר להעמיד הסכך בדבר הראוי לקבל טומאה. וכן נ"ל להלכה, וכן נהגו כל רבותינו להקל. ואין בזה ספק. ע"כ. וכן פירש המשנ"ב דברי מרן הש"ע, שאע"פ שמעמיד הסכך בכרעי המטה שראויים לקבל טומאה, לא איכפת לן בזה. שהאיסור על הראוי לקבל טומאה על הסכך נאמר ולא על הדפנות. וגם החזון איש (סי' קמג אות ב) כתב, דמ"ש מרן (סעי' ח) שמותר לחבר כלונסאות הסוכה במסמרים של ברזל או לקושרם בבלאות שמקבלים טומאה, משום דס"ל שמותר להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה. ע"ש. לפ"ז מרן מתיר בהדיא להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה.

ובכ"ב בשולחן ערוך הרב (ס' תרכט סעי' יא) אין מחזקין ואין מעמידין את הסכך לכתחלה בכל דבר שראוי לקבל טומאה, כגון כסא וספסל גזרה שמא יסכך בהן.

ועוד שם (סעי' יב) אבל אם הסכך מונח על גבי כלונסאות או

בסוכה, לכן ישתדל שלא לעשות סוכה כזו וכאן.

יד. דרך הסיכוך להיות קל, כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים, אמנם אם היתה מעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה, כשרה וכבן.

טו. בתחילה צריך לעשות את דפנות הסוכה כהלכתם, ורק אח"כ להניח הסכך על הסוכה, אבל לא יסכך ואח"כ ישים הדפנות משום דהוי תעשה ולא מן העשוי וכגו.

טז. נהגו לקשט הסוכה בכל מיני קישוטים וציורים יפים ותמונות של גדולי ישראל, כמו"ש "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצות, סוכה נאה, ולולב נאה וכו' וכדו.

יז. מותר לתלות רמונים, ענבים, ושאר מיני מאכל, בסוכה ובסכך, לנוי או לסגולה ולרפואה, בתנאי שיהיה פחות מארבעה טפחים בינם לבין הסכך, שאז בטלים לגבי הסכך וכדו.

יח. פירות ושאר מיני אוכלים שתלו אותם בסוכה לנוי אסור ליהנות מהם עד מוצאי שמחת תורה, ואפילו אם נפלו מן הסוכה אסור ליהנות מהם, ובשבת וביו"ט אסורים בטלטול משום מוקצה וכדו, ויש מתירים

עיונים והארות

שמים ומאהבה, ולא על מנת לקבל מנה ופרס".
ומ"מ יש לזהר שלא יעשה צורת אדם בולט וכד' שבזה יש איסור ולא דלא תעשה לך פסל ומסכה וכו' וכבר הזהיר בעל היערות דבש (דרוש ב) וכתב וז"ל: מאוד יש לאדם להזהר מבלי להיות בתוך ביתו פרצוף וצלם בצורה בולטת, ואפילו צורה מצויירת בכותל יש להזהר, כי אין לך צלם ודמות דלא שריא ביה רוח רעה, ובעונותינו הרבים רבו כעת, ביחוד בארץ אשכנז, אשר למדו ממעשה עמים ובתיהם מלאים צורות פסל ומסכה, ורובן בצורה בולטת תבנית אדם ורמש צפור חית ארץ, ומלבד דהוא אסור על פי הדין, ובפרט בצורת אדם הבולטת, ורוב כלים מנחושת וכסף הכל עליו פני אדם, כאשר יעשו האומנים אשר לא מבני ישראל המה לציור ופאר, מלתא דלדידהו לית ביה מומא, ולדידן עם קדוש לה' מום עור ופסח מחבלים ומשחיתים יביאו הבית, ואלמלא נתנה רשות לעין לראות, היו חרדים ולא היו יודעים מה לעשות לרוב פחד. עכ"ל.

כה. כ"ב בברייתא (סוכה י). סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצויירין, ותלה בה אגוזין, שקדים, אפרסקין ורימונים, פרכילי ענבים ועטרות של שבולין, יינות שמנים וסלתות.

ומנהג זה נזכר ברמ"א (סי' תרלח סעי' ב) אם סכך בהדס או תלה בסוכה אתרוג לנוי, מותר להריח בו. ועי' רמ"א (סי' תרכז סעי' ד) וכה"ח (שם ס"ק כא) ואור לציון (פכ"ג תשובה ב).

כו. **שו"ע** (סי' תרלח סעי' ב) אוכלים ומשקים שתולין בסוכה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהם כל שמנה, אפילו נפלו. וכתב בט"ז (סק"ג) אין נאותין מהם לדבר אחר... משום שבזה תבטל קדושתה. ובשולחן ערוך הרב (שם סעי' ו) כתב מפני שהוא ביזוי למצוה כשמסתפק מנויה.

ומ"מ אם מסתפק בזה שלא בדרך ביטול כגון לסמוך עליה או להניח עליה שום דבר כתב הט"ז דשרי ואין איסור בדבר כיון שעדיין קדושתה עליה, ולפ"ז יוצא שאם תלה הדסים ומיני בשמים ורוצה להריח בהם בעודם תימים בסוכה, שרי וכדברי הרמ"א שהובאו לעיל. וכ"פ בשעה"צ (סי' תרלח ס"ק ל) בשם ביכורי יעקב. ועיין במ"ב הוצאת דרשו (שם הערה 15 ד"ה ועצי

כא. **שו"ע** (סי' תרלג סעי' ח) סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים, פסולה. והטעם הוא לפי שפחות מעשרה זה נקרא דירה סרוחה ואין אדם גר בדירה סרוחה, ובעינין תשבו כעין תדורו. ועי' ילקוט יוסף (מועדים דיני הסכך והדפנות סעי' ג).

כב. **שו"ע** (סי' תרלא סעי' ג). ועיין מג"א (סק"ב) שכתב דדעת הלבוש לפסול כשאין המטר יכול לירד בה. ועיין משנה ברורה (סק"ו) שכתב בדיעבד כאשר אי אפשר ליטול קצת מהסכך מפני איזה סיבה, יש לסמוך על המכשירין. מו"ר הראש"צ (ילקו"י סי' תרלג סעי' ח)

נג. **מבואר** ברמ"א (סוף סי' תרלה) שאסור לעשות את הסכך קודם עשיית הדפנות, כיון שיש בזה משום תעשה ולא מן העשוי, ומביא המש"ב (סק"י) מחלוקת אחרונים לענין דיעבד, ומכריע דעת הט"ז (סק"ד), הלבוש (סק"ד) והאליה רבה (סק"ד) שאפילו בדיעבד הסוכה פסולה. אולם דעת מרן מופת הדור הגר"ע יוסף זצוק"ל (חזו"ע סוכות עמ' ל"ח) כהכרעת הב"ח (ס"ב) והברכי יוסף (שם סק"ב) שבדיעבד הסוכה כשרה. ועי' שו"ת אור לציון (פכ"ו תשובה ח).

נד. **ובנ"מ** (סוכה י): איתא, איתמר נויי סוכה. ופרש"י נויי סוכה, סדינין הפרוסין תחת סכך לנוי.

וכתב השל"ה (סוכה, עוד השלום) נראה שהיה מנהגם כן לחבב הסוכה וכו' וכל המרובה הרי זה משובח. וכ"כ בסדר היום (מצות סוכה) מדקדקים לנאותה בכל דבר נאות לה, וזה עיקר כל המצוה שיהיה האדם שמח וטוב לב לזכות בעשייתה, עד שמפני כך עושה בה תוספת טובה יותר ממה שנצטווה מפני חבוב המצוה וזוהי יש לו שכר אחר נוסף על שכר עשייתה.

וכ"ב הרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' נה) שאין אילו וכו' אלא להתנאות ולהנעים עליו ישיבת סוכה ומצוה. ולא עוד אלא שהוא מצוה מן המובהר להעלות שם כליו הנאים לחבב את המצוה ושתהא דירתו ערבה.

וכ"ב בספר חסידים (נדפס שנת תרס"א, עמ' 10): "זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות, ולא לשם גסות, והוא הדין בכל המצות כגון שתעשה וכו' סוכה נאה, ותעטרה בסדינין המצויירים, ותלה בה כל מיני פירות שתוכל למצוא, והכל לשם

ליהנות מן הפירות אם מתנה על נוי הסוכה קודם שקיעה של יו"ט ראשון לאכלם מתי שירצה וכזו, אמנם בגוף הסוכה לכ"ע לא מועיל שום תנאי ליהנות ממנה, ולכן אסור ליטול מהסוכה אפילו קיסם לחצוץ בו שיניו וכח.

יט. ירדו גשמים בסוכה ורוצה להסיר הנוי סוכה שתלה שרי ואפי' אם לא התנה מעיו"ט, ודוקא בחולו של מועד, אבל ביו"ט ושבת אסור משום מוקצה וכטו.

כ. מצוה לרחוץ כל גופו בחמין ולטבול במקוה לכבוד יו"ט, כמו שאמרו חז"ל חייב אדם לטהר את עצמו ברגל ולו.

כא. מהרח"ו זצ"ל היה מחלק קופה לעניים בערב סוכות ויש בזה טעם נכון לפי סודן של דברים. ולכן יש להרבות בצדקה בערב סוכות ולא.

הלכות ישיבה בסוכה

א. בערב חג הסוכות מחצות ואילך לא יאכל פת יותר מכביצה, כדי שיאכל כלילתה לתאבון, כי האכילה כלילתה הראשון דאורייתא ולבו.

עיונים והארות

הגה"ק מצאנו זי"ע, שבערב סוכות פזר נתן לאביונים בהפלגה יתירה, ופעם אחת חילק בערב סוכות ח"י מאות רובל כסף.

בוזרה הקדוש (קג ב, ד"ה רבי) כתב [מתורגם ללה"ק], וצריכים לשמח את העניים, והטעם משום שחלקם של אלו האושפיזין שהזמין שייכים לעניים, והאיש היושב בצל הזה - צל האמונה בסוכה, וזימן את האושפיזין עליונים ואינו נותן להם חלקם מן הסעודה, והיינו לעניים, אזי כל האושפיזין עומדים ממנו, ואומרים (משלי כג, ו) "אל תלחם את לחם רע עין", נמצא שהשלחן הזה שערך הוא שלו, ואינו של הקב"ה, אוי לאותו האדם בשעה שאלו אושפיזין דמהימנותא עומדים מעל שולחנו.

ובן מבואר בספרי האריז"ל, וז"ל בספר פרי עץ חיים (סוף שער חג הסוכות), ויהיו עניים מאוכלי שלחנו, כי חלק האושפיזין צריך לתת לעניים, כי זה תאוות צדיקים שעניים יאכלו חלקן.

והרמב"ם (פ"ו מהלכות יו"ט הי"ח) כתב, חייב להאכיל לגר ליתום ולאומנה עם שאר העניים האמללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו.

לב. כ"ב הרמ"א (ס' תרלט סעי' ג) ולא יאכל ביום מחצות ואילך, כדי שיאכל בסוכה לתאבון (מהרי"ל), דומיא דאכילת מצה. וכתב המשנ"ב (ס"ק כז) האחרונים הסכימו לדינא דאינו אסור כי אם מתחלת שעה רביעית אחר חצות היום. וכ"פ מו"ר מופת הדור (שם דיני ישיבה בסוכה הלכה ח) דמשעה עשירית ומעלה לא יאכל פת כדי שיהיה תאב לאכל.

ומותר לאכול מיני תרגימא כגון פירות ירקות ודגים, אף אחר שעה רביעית, אבל לא ימלא כריסו מהם. (עי' שו"ע ס' תעא סעי' א, ומוג"א סק"ב).

וכתב לקט יושר בשם רבו התרומת הדשן (עמ' 144): אחד מן הגדולים לא היה ישן בערב סוכות בצהריים כבשאר הימים, כדי שיוכל לישן בסוכה כלילתה לתאבון, כי השינה בסוכה קובע עיקר הדירה.

בשמים) שכתבו בשם הגר"נ קרליץ שאסור להריח בשמים אלו מפני שהוקצו למצות. ומו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני נוי סוכה הלכה טו) פסק כדעת הביכורי יעקב דאם הניח הדסים או בקבוק בושם וכד' שרי להריח בו.

כו. שו"ע (שם) ואם התנה עליהם בשעת שתלאם ואמר: איני בודל מהן כל בין השמשות של ח' ימים, הרי זה מסתפק מהם בכל עת שירצה, שהרי לא הקצה אותם, ולא חלה עליהם קדושת הסוכה ולא נחשבו כמותה, ודוקא שמתנה בזה הלשון, אבל אם אמר: אני מתנה עליהם לאוכלם כשיפלו, אינו כלום. ואם אמר: אני מתנה עליהם לאכלם אימתי שארצה, מהני, שגם בין השמשות בכלל.

כח. שו"ע (שם סעי' א).

כט. כ"פ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (סוכות דיני נוי סוכה הלכה יז) וכתב שם הטעם הוא מפני הא דכתב שו"ע הגר"ז דמנהג העולם לתת נוי סוכה וכד' ולהסירם מפני הגשמים והגנבים וכיון שכן הוא אף שלא התנה שרי להסירם. וכ"פ הגרש"ז אויערבך. אמנם דעת מורנו האול"צ (ח"ד פכ"ח תשובה ב) שכל שלא התנה אף אם יורדים גשמים אין להסירם ועיי"ש בביאורים לתשובה מש"כ בזה.

ל. גמ' (ראש השנה טז): אמר רבי יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל.

וכתב במטה אפרים (ס' תרכה סעי' יד) מצוה לרחוץ בערב יום טוב פניו ידיו ורגליו בחמין וכו' ומכל שכן אם יוכל לרחוץ כל גופו בחמין כמו בערב שבת. ומצוה לטבול במקוה גם כן כדי לטהר עצמו ברגל וכו', ויכוין בשעת טבילה שהוא טובל לכבוד הרגל, ולהמשיך עליו קדושת היום בשמחה וטוב לב, ואף מי שאינו טובל בכל ערב שבת, חייב לטבול עצמו בכל ערב הרגל.

לא. כתב הרב בעל התניא בסידורו (פר"ח, שער הסוכה), עיקר השמחה לשמח לזולתו דוקא, כמו העושה חתונה לבנו שמשתדל לשמח אחרים דוקא, ולא שישמח הוא לבד, על כן צריך לפזר מעות לעניים בערב סוכות דוקא.

ובספר קדושת ציון (חלק א, עמ' קנז) כתב, ידוע מכ"ק א"ז

- ב.** יקדש רק כשיהיה לילה ודאי, ויש מחמירין לחזור ולאכול כזית פת לאחר שעה וחומש מהשקיעה, כדי לצאת ידי חובה גם לפי דעת ר"ת ולג.
- ג.** יש להדליק הנרות של יום טוב בתוך הסוכה ולה. ואם הסוכה היא קטנה וירא מפני דליקה, צריך להניחה חוץ לסוכה, ויש שכתבו שיניחנה בבית באופן שיאור דרך החלון לתוך הסוכה ולה.
- ד.** כל פעם כשמקדש יברך לישיב בסוכה לאחר ברכת הקידוש, ובליל א' לאחר ברכת לישיב בסוכה יברך שהחיינו כיון שברכת שהחיינו חוזרת על קידוש היום ועל מצות סוכה ולה. ובזמן שאין קידוש יברך לכתחילה לישיב בסוכה קודם ברכת המוציא ולה, ובכל פעם שמברך לישיב בסוכה יברך מעומד ואח"כ ישב.
- ה.** אם שכח ולא בירך קודם אכילה יברך כל זמן שלא סיים אכילתו ולה.
- ו.** כשמברך לישיב בסוכה יכוון לפטור הישיבה והשינה, כי מעיקר הדין היה צריך לברך גם עליהם ולה.
- ז.** בלילה הראשון של חג הסוכות יאכל הכביצה הראשון בלי הפסק דיבור ומ, וטוב שלכתחילה יאכלנו בלא

עיונים והארות

לג. כ"ב מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (שם הלכה ד) וז"ל אכילת כזית פת בסוכה בליל חג הסוכות, שהיא חובה, צריך לאכול אותה אחר שיהיה לילה ודאי דהיינו אחר צאת הכוכבים, ואפילו התפלל ערבית מבעוד יום, וקיבל עליו תוספת יום טוב, לא יאכל עד שתחשך, כי קיום המצוה צריך להיות בלילה. ויאכל את כזית הפת בסוכה, קודם חצות הלילה, ואם נאנס ולא אכל הכזית קודם חצות הלילה, או שירדו גשמים ולא פסקו אלא אחר חצות הלילה, יאכל אחר חצות הלילה אבל לא יברך "לישיב בסוכה" אלא אם כן אוכל יותר מכביצה פת.

לד. שו"ע (סי' תרלט, סעי' א): "המנורה בסוכה". וכן כתב במטה אפרים (סי' תרכה, סעי' לג) הנשים מדליקין הנרות בסוכה, לכבוד יום טוב.

לה. שו"ע (שם) ואם היתה סוכה קטנה, מניחה חוץ לסוכה. והמגן אברהם (שם, סק"ב) מפרש, שלא תדלק הסוכה ויתבטל ממצותה. והשלחן ערוך הרב (שם, סעי' ג) מוסיף, אם הסוכה קטנה בענין שיש לחוש שמא יתקרב הנר לדפני הסוכה או להסכך, ותאחז בהן האור ותשרף סוכתו, צריך להניחה חוץ לסוכה. וכתב בשער הציון (סי' תרלט, סק"ב), יעמידנה דרך חלון הבית שיאור להסוכה.

לו. כ"פ שו"ע (סי' תרמג סעי' א) סדר הקידוש: יין, קידוש וסוכה ואח"כ זמן. וכתב המשנ"ב (סק"א) שא"א לברך על הסוכה קודם שיברך על קידוש היום. שהרי מתחלה נתקדש היום ואח"כ נתחייב לישיב בסוכה. וכתב עוד (סק"ט) הטעם שמברכים לישיב בסוכה בשעת קידוש, דאז הוא זמן התחלת הסעודה (דמקודם אין רשאי לאכול) ושייך אז לברך ברכת הסוכה.

לב. דאין לו לברך ברהמ"ז כדי לטול ולברך שוב דגורם לספק ברכה שאינה צריכה.

לז. אליה רבה (סי' תרמג, ס"ק ד), כתב של"ה טוב לאדם כשיברך לישיב בסוכה, שיכוין לבו לפטור השינה והטיול, וכל מה שישתמש בה עד אכילה אחרת.

לח. בא"ח (שם אות ה). אם שכח ולא בירך קודם אכילה יברך כל זמן שלא סיים אכילתו. ואפ"י אם רק אוכל לקינוח סעודה או שרוצה לשתות בלבד בסוף סעודתו, וכ"פ בחזו"ע, ודעת הגר"צ דאם רק רוצה לשתות לא יברך לישיב בסוכה.

לט. אליה רבה (סי' תרמג, ס"ק ז), אין להפסיק בדיבור מתחלת אכילת המוציא עד תשלום אכילת כביצה.

מ. כ"פ שו"ע (סי' תרמג סעי' א) סדר הקידוש: יין, קידוש וסוכה ואח"כ זמן. וכתב המשנ"ב (סק"א) שא"א לברך על הסוכה קודם שיברך על קידוש היום. שהרי מתחלה נתקדש היום ואח"כ נתחייב לישיב בסוכה. וכתב עוד (סק"ט) הטעם שמברכים לישיב בסוכה בשעת קידוש, דאז הוא זמן התחלת הסעודה (דמקודם אין רשאי לאכול) ושייך אז לברך ברכת הסוכה.

נ. כ"פ שו"ע (סי' תרמג סעי' א) סדר הקידוש: יין, קידוש וסוכה ואח"כ זמן. וכתב המשנ"ב (סק"א) שא"א לברך על הסוכה קודם שיברך על קידוש היום. שהרי מתחלה נתקדש היום ואח"כ נתחייב לישיב בסוכה. וכתב עוד (סק"ט) הטעם שמברכים לישיב בסוכה בשעת קידוש, דאז הוא זמן התחלת הסעודה (דמקודם אין רשאי לאכול) ושייך אז לברך ברכת הסוכה.

ס. כ"פ שו"ע (סי' תרמג סעי' א) סדר הקידוש: יין, קידוש וסוכה ואח"כ זמן. וכתב המשנ"ב (סק"א) שא"א לברך על הסוכה קודם שיברך על קידוש היום. שהרי מתחלה נתקדש היום ואח"כ נתחייב לישיב בסוכה. וכתב עוד (סק"ט) הטעם שמברכים לישיב בסוכה בשעת קידוש, דאז הוא זמן התחלת הסעודה (דמקודם אין רשאי לאכול) ושייך אז לברך ברכת הסוכה.

סא. כ"פ שו"ע (סי' תרמג סעי' א) סדר הקידוש: יין, קידוש וסוכה ואח"כ זמן. וכתב המשנ"ב (סק"א) שא"א לברך על הסוכה קודם שיברך על קידוש היום. שהרי מתחלה נתקדש היום ואח"כ נתחייב לישיב בסוכה. וכתב עוד (סק"ט) הטעם שמברכים לישיב בסוכה בשעת קידוש, דאז הוא זמן התחלת הסעודה (דמקודם אין רשאי לאכול) ושייך אז לברך ברכת הסוכה.

סב. כ"פ שו"ע (סי' תרמג סעי' א) סדר הקידוש: יין, קידוש וסוכה ואח"כ זמן. וכתב המשנ"ב (סק"א) שא"א לברך על הסוכה קודם שיברך על קידוש היום. שהרי מתחלה נתקדש היום ואח"כ נתחייב לישיב בסוכה. וכתב עוד (סק"ט) הטעם שמברכים לישיב בסוכה בשעת קידוש, דאז הוא זמן התחלת הסעודה (דמקודם אין רשאי לאכול) ושייך אז לברך ברכת הסוכה.

סג. כ"פ שו"ע (סי' תרמג סעי' א) סדר הקידוש: יין, קידוש וסוכה ואח"כ זמן. וכתב המשנ"ב (סק"א) שא"א לברך על הסוכה קודם שיברך על קידוש היום. שהרי מתחלה נתקדש היום ואח"כ נתחייב לישיב בסוכה. וכתב עוד (סק"ט) הטעם שמברכים לישיב בסוכה בשעת קידוש, דאז הוא זמן התחלת הסעודה (דמקודם אין רשאי לאכול) ושייך אז לברך ברכת הסוכה.

שום תערובת לפתן ומא, וכן יש להקפיד ולאכול הכזית תוך ארבע דקות. ואם קשה לו אפשר להקל עד שבע דקות וחצי ומב.

- ח. בכל לילה יעמוד בפתח הסוכה ויאמר לשם יחוד קב"ה וכו' הרני בא לקיים מצות עשה של ישיבת סוכה כמו שכתוב "בסוכות תשבו שבעת ימים" וכו' "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" וכו'. ואח"כ יאמר עולו אושפיזין עילאין קדישין וכו' כמסודר במחזורים ומג.
- ט. טוב לשים כסא לשבעת אושפיזין עלאין קדישין, ויפרוס עליו מפה יפה, ויאמר בפיו זה הכסא לכבוד שבעה אושפיזין עילאין קדישין, כמו שעושין ביום המילה כסא לאליהו הנביא זכור לטוב ומדו.
- י. יש נוהגים להדליק נר מיוחד בכל לילה לכבוד שבעת האושפיזין, בליל א' יאמר הרני מדליק נר זה לכבוד אברהם אבינו ע"ה וכו'. ויש נוהגים להדליק כל לילה שבעה נרות לכבוד השבעה אושפיזין, וכל

עיונים והארות

בלילי חג הסוכות "עולו אושפיזין עלאין" בלשון תרגום, כדי שלא יבואו המזיקין גם כן לאכול בסעודה בסוכה ויזיקו חס ושלום בסעודה, והוי ט"ו ט"ו ט"ו מחג המצות, וכיון שאינן יודעין לשון ארמית, אינן באין.

ובספר ליקוטי ישרים (עמ' רג) מובא סיפור שרגיל היה הרה"ק משינאווא זצוק"ל לספר בחג הסוכות, "באחד הכפרים דר איש עני, האיש היה פשוט מאוד אבל ירא שמים, פעם בערב סוכות הוצרך לסכך על הסוכה, ולרש אין כל במה לקנות סכך, הלכו הוא ואשתו היערה לתלוש בעצמם ענפי אילנות לסכך, כשהתחילו לנטות צללי ערב, חששו לבל יחללו יום טוב, תלשו את הענפים בפיהם ובשיניהם, ועשו להם על ידי כך חבורות ופצעים רבים בפיהם ובשיניהם, ונעשה מזה רעש גדול בשמים, ויצא הפסק למעלה, שאברהם אבינו הראשון משבעת האושפיזין ילך אל סוכתו של העני ויראה את פניו. ויהי בליל התקדש החג ראה העני והנה איש אחד עומד בסוכתו, חשב שבודאי זהו עני שרוצה לאכול סעודת יום טוב, ויאמר לו: הנה אנכי הנני בעצמי איש עני ואין כל מאומה אצלי, אבל איעצך ללכת אל הגביר השוכן מול ביתי ובוודאי שתשיג שם לאכול לשובע. והאיש השיב לו: לא באתי לאכול מלחמך ולא לקחת מאתך מאומה, אנכי אברהם אביך, ובאתי לסוכתך שתראה את פני, בשכר מצות סוכה שקיימת במסירות נפש וביסורים, ותיכף נעלם האיש ואיננו.

ועוד בזוהר הקדוש (אמור, דף קג:) כתב, צריך האדם לשמוח בכל יום ויום בפנים מאירים עם אושפיזין אלו.

וכתב על זה בספר ראשית חכמה (שער האהבה, פרק י'): "דקדק מורי ע"ה במה שאמר 'בכל יומא', ולא אמר דרך כלל בשבעה יומין אלן, להראות שבכל יום ויום צריך שיהיה שמח שמחה בפני עצמו, שהרי הז' ימים הם ז' אושפיזין, נמצא שבכל יום ויום יש לו אושפיזא בפני עצמו, וצריך להראות לו שמחה".

ז"ל השל"ה (מס' סוכה, ד"ה כשהוא): "כתב הזוהר בעי בר נש למחדי... הרי שאסור להיות לו פנים עצובות, וקל וחומר משהו כעס חלילה.

מד. **עבודת** הקודש (מורה באצבע, אות רפט), ילך לסוכה, ויצוה להביא כסא ומעיל מפואר על גבה, לזכר ז' אושפיזין עילאין קדישין.

מא. **כ"ב** מו"ר מופת הדור בשו"ת יחווה דעת (ח"ד ס' לז) והטעם שראוי ונכון לכתחלה לאוכלו בלי שום לפתן, שהוא כמו הכזית מצה שאוכל בליל פסח, למדנו בגזרה שוה ט"ו ט"ו לכאן. וכן פסק הגאון ר' אליהו רגולר בשו"ת יד אליהו (פסקים סי' כג). ויוצאים י"ח בפת הטבולה במרק חם, שכאן אין לחוש לבישול הפת אפילו בכלי ראשון, דדוקא במצה אין יוצאים ידי חובה במצה מבושלת דבעינן טעם מצה וליכא, אבל לחם מיהא שפיר מקרי.

מב. **מטח** אפרים (סי' תרכה, סעי' נב), אכילה זו שרוצה לצאת בה ידי חובת מצות אכילה בסוכה... צריך ליהרר שלא ישהה מתחילת האכילה עד גמר האכילה יותר מכדי אכילת פרס. ובספר שיעורין של תורה (שיעורי המצות אות ל) כתב דלכתחילה בכל אכילת מצוה, נכון לכתחילה להחמיר לאכול בתוך שני דקות, ועל כל פנים לא יותר מארבע דקות.

וכ"פ מו"ר הרשל"צ בספרו ילקוט יוסף (סי' תרלט הלכה ט) וז"ל, צריך לאכול את כזית הפת שבסוכה בלי הפסק ושהיות בינתים, כי צריך שיאכל הכזית בכדי אכילת פרס, שהוא שיעור מאכל שלש ביצים, [כשש דקות עד שבע דקות וחצי].

מג. **איתא** בזוה"ק (פרשת אמור דף קג:) וז"ל: תא חזי בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא דצלא דמהימנותא, שכניתא פרסא גדפאה עליה מלעילא, ואברהם וחמשא צדיקיא ודוד מלכא שויין מדוריהון עמיה, הדא הוא דכתיב "בסוכות תשבו שבעת ימים", ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין באושפיזין אלן דשריין עמיה, כי הא דרב המנונא סבא כד הוה עייל לסוכה הוי חדי וקאים על פתחא דסוכה מלגיו ואמר נזמן לאושפיזין וכו' יעו"ש.

וכתב ע"ז היסוד ושורש העבודה (שער יא, פרק יג), דמבואר בספרים דלשון מאמר הזוהר הק' הנ"ל, יוצא שאם האדם לא יזמין הני אושפיזין קדישין בפיו, אף אם הוא צדיק גמור, אינם באים בסוכתו כלל, שצריך להזמין אותם דוקא, ולקרוא אותם כל אחד בשמו.

ומה שאומרים לשון זה בארמית ולא בלה"ק כתב בספר יוסף את אחיו (מערכת א, אות ו) שהוא עפ"י מה שכתב בספר הפרדס לרש"י (ליקוטים, אות כט) וז"ל, ומפני מה נוהגין לומר 'הא לחמא עניא' בלשון ארמית ולא בלשון קודש, מפני המזיקין, עד כאן לשון ספר הפרדס. ומוסיף על זה הגר"י, "נראה לי, דזהו הטעם דתקנו רז"ל בחג הסוכות, תוך הסוכה

אדם יעשה כמנהגו, וקודם שידליק הנר יאמר הלשם יחוד כמובא בספר סוכת רחמים ושלום [מה].

יא. בכל לילה ישלח קערה עם תבשיל חשוב לאיזה עני בן טובים, או יזמין אצלו העני לסעוד בביתו. ובלילה הראשון יאמר זו הסעודה שאני נותן, לכבוד אברהם אבינו ע"ה וכו'. ויש נוהגין לתת במקום סעודה בכל יום סכום כסף הגון כדי שיוכל העני לקנות צרכי סעודתו. ואפשר ליתן בערב חג הסוכות כל הסכום לכל ימי החג כולם, וקודם לכן יאמר לשם יחוד כמובא בספר סוכת רחמים ושלום [מז].

יב. יזהר ללמוד משניות מסכת סוכה בכל לילה, בכל ימות החג בתוך הסוכה, ויש בה חמשה פרקים כנגד חמשה חסדים (וכלותם וכללות כלולתם) הנכנסים בימי חג הסוכות [מז].

יג. ראוי לכל ירא שמים שלא לדבר בתוך הסוכה דברים בטלים אלא אך ורק דברי תורה וקדושה ומחו, כי מצות סוכה היא קדושה גדולה שאפי' על עצי הסוכה חלה קדושה ואסורים כל שמונה. וצריך לישוב בה באימה וביראה בבושה ובענוה, ולא יכניס לתוכה גוים כי אז הקדושה בורחת והשבעה אושפזין מקפידים עליו [מט].

יד. אם שכח לומר יעלה ויבא בברכת המזון בליל חג הסוכות, אם חתם בונה ירושלים, יאמר שם באותו מקום ברוך אתה וכו' אשר נתן מועדים לשמחה וכו'. ואם נזכר כשאמר ברוך אתה ה' לפני שיחתום בונה ירושלים יאמר למדני חוקיך ויחזור לומר יעלה ויבא, ואם כבר התחיל ברכת הטוב והמטיב חוזר לראש ברכת המזון אבל למחרת ובשאר ימות החג אינו חוזר [נו].

עיונים והארות

בטלים דוקא, אלא אפילו דברים שיש בהם ממש וצורך, כגון דיבורי חול הנצרכים לו, נמי ימנע מדבר בסוכה. ובחזו"ע כתב (שם הלכה יח) והמשתדל שלא לדבר בסוכה כי אם דברי תורה השי"ת ישפיע עליו שפע קדושה וטהרה משבעה אושפזין עליו קדישין ולהצליח בכל דרכיו.

וזכורני שהבבא סאלי האדמו"ר רבי ישראל אביחצרא היה נזהר לדבר בסוכה רק לשון הקודש כי כל השנה היינו באים אליו היה מדבר בערבית ובסוכות בסוכה רק לשון הקודש. אמנם יש שכתבו שאם רוצה לדבר עם חבריו ידבר בסוכה. כן כתב במהרי"ל שאדם המספר עם חבריו, יספר עמו בסוכה (הובא בט"ז ס' תרלט סעי' א). והמשנה ברורה (שם, סק"ב) מוסיף, אם ירצה לספר עם חבריו יספר בסוכה, דסוכתו צריך להיות כביתו בכל השנה.

וביוסף אומץ (סי' תרכב) כתב, חיוב סוכה אינו דוקא אלא על האכילה, רק כל המחמיר להיות עיקר ישיבתו בה ללמוד ולשאר עסקיו, הוא משובח, שעיקר מצותה שישבתה תהי' קבע ועיקר, וישיבת ביתו תהי' עראי, ואפילו סיפור שמועות ושחוק בעי סוכה.

מט. **ובש"ך** על התורה (פר' אמור, ד"ה סוכה סמ"ך וכו') הפליג בחומר הדבר וכתב, ולא יכניס לתוכה עובד גלולים שהסוכה צלא דמהימנותא ועובד גלולים לית ליה מהמנותא, ואז בורחת הקדושה ושבעה הצדיקים מקללים קללות נמרצות... וכמה בני אדם חושבים שיושבים בצל סוכה והם חוץ ממנה, שמי שהוא אזרח ושרשו וענפיו מישראל, ומכוין לישוב בצלא דמהמנותא, סוכה קולטתו, ואם לאו סוכה פולטתו.

נ. **עיינ** למו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (שבת ח"ב עמוד קצב). וכן פסק הגאון הרשל"צ בילקוט יוסף (סי' תרלט הלכה יח).

מה. **בפרי** עץ חיים (שער חג הסוכות, סוף פג), וטוב להדליק שבעה נרות, נגד שבעה צדיקים הבאים בסוכה, אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד.

מו. **זוהר** (ח"ב פח, ב) [מתורגם ללה"ק], אם הוא שמח בסעודתו לבדו ואינו נותן לאכול לעניים עונשו גדול, כי הוא לבדו שמח ואינו משמח לאחרים, ואילו בשבת אם הוא שמח לבדו בסעודתו, אף על פי שאינו נותן לאכול לאחרים, אין נותנים עליו עונש כל כך כמו על שאר הזמנים והחגים. וכתב הכה"ח (סי' תרלט, ס"ק י), לכן בכל לילה יזמין אצלו עני בן טובים לסעוד אצלו, או ישלח לו לביתו, ובליל א' יאמר: "זה הסעודה שאני נותן לעני הוא לכבוד אברהם אבינו ע"ה, לתקן את שורש מצוה במקום עליו... ובליל ב' יאמר: לכבוד יצחק וכו'.

וכ"ב בבא"ח כתב (שם אות ט) בכל לילה ישלח קערה תבשיל לאיזה עני והוא חלק שבעה אושפזין קדישין.

ובפלא יועץ (ערך סוכה) כתב, חיובא רמיא ליתן לעניים חלק האושפזין... ואם לא יוכל לעשות זאת, לפחות יפריש ממונו לצדקה בערב הרגל על כל סעודה, ויאמר בפה מלא: "זה אני נותן בשביל חלק אברהם אושפזיא קדישא, וזה אני נותן וכו'. ובספר מועד לכל חי (סי' כה, אות מב) כתב, הנזהר בזה מובטח לו שיהיה לו שנה מבורכת ומוצלחת.

מז. **בא"ח** (שם אות ז) ויזהר ללמוד משנה מסכת סוכה בכל לילה בכל ימות החג בתוך הסוכה.

מה. **בספר** זכור לאברהם (ח"ג, עמ' רח) כתב: נשאל מרבניו [הרה"ק מתולדות אהרן זצוק"ל] בכוננת דברי השלה"ק שכתב ליהרר שלא לדבר דברים בטלים בסוכה, ולכאורה מה חידש בזה, הלא אחז"ל ודברת במ ולא בדברים בטלים, וזה שייך כל השנה, והשיב כי כוננתו של השלה"ק לאו בדברים

טו. אין ישנים אפי' שינת עראי חוץ לסוכה ונא, ולכן מי שרואה את חבריו מתנמנם צריך להעירו ונב. והמצטער מפני הריח או יתושין או מהצטננות פטור מן הסוכה ונג, אבל מי שמצטער מחמת ישנים בסוכה הרבה אנשים ואינו יכול לפשוט ידיו ורגליו חייב בסוכה.

טז. ראוי לירא שמים להכין כרים וכסתות כדי שיכול לקיים מצות שינה בסוכה בנחת. ונכון למי שאפשר לו להכין בתוך סוכתו מזגן קור וחימום שתהא שינתו עריבה עליו, ויקיים בזה תשובו כעין תדורו ונד.

יז. החיוב לישיב בסוכה ולאכול פת ונה הוא רק בלילה הראשון של חג הסוכות ונו, אבל בשאר הימים אין חיוב לאכול פת, אלא רק אם רוצה לאכול פת יותר מכביצה שהוא כחמשים וארבעה גרם אז חייב לאכול בסוכה וצריך לברך לישיב בסוכה ונז. אבל אם רוצה לאכול פת פחות מכביצה, או שרוצה לאכול אורז

עיונים והארות

מתקלקל בכך, והוא הדין אם העת קור שהמאכלים השמנים נקרשים לפניו.

ובכתב השו"ע (סי' תרמ סעי' ח) ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם הסוכה, אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחלה במקום הריח או הרוח, ולומר מצטער אני. ע"כ. וכבר הובא לעיל בשם ספר תפארת שלמה דגודל כוח מצות סוכה להנצל מכל צער ויגון ומחלה וזה שאמרו "מצטער" פטור מן הסוכה.

נד. פרי מגדים (סי' תרלט משב"ז ס"ק יג), ואשרי מי שיש לו סוכה מיוחדת עם התנור, ויוכל ללמוד שם ולישן כדרך שעושה בדירה.

ובספר נימוקי אורח חיים (סי' תרלט) כתב וזה תוכן דבריו, ומכאן תוכחת מגולה לאותן שמקילים, יהיו מי שיהיו... שאינם ישנים כלל בסוכה אם כי יש להם סוכות ותנורים בתוכם, ובפרט אותם שיש להם בתים גדולים ובנינים מרווחים ועוסקים כל ימיהם בבנין בתיהם... אם כי יש להם תנורים שם וגם כרים וכסתות לרוב ולאין מספר.

נה. דעת מורן השו"ע (סי' קפח סעי' ט) כדעת רוב הראשונים שבכל סעודות יו"ט חייב לאכול פת.

נו. כ"ב שו"ע (סי' תרלט, סעי' ג), אכילה בסוכה בליל יום טוב הראשון חובה.

ובכתב הט"ז (ס"ק י), בליל יום טוב הראשון חובה, דא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק, נאמר כאן ט"ו, ונאמר ט"ו בחג המצות, מה להלן לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות, אף כאן לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות.

ועיין במג"א (ס"ק ט), שכתב, אף על גב דבשאר ימים שיעור אכילה חוץ לסוכה כביצה, אבל הכא אפילו אי בעי למיכל כזית אסור לאוכלו חוץ לסוכה, ואם כן יצא בו נמי ידי חובתו.

נז. בשו"ע (סי' תרלט סעי' ב) כתב, אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה. וכמה אכילת עראי, כביצה מפת. ומותר לשתות מים ויין ולאכול פירות חוץ לסוכה. ומי שמחמיר על עצמו, ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים, הרי זה משובח. ותבשיל העשוי מחמשת מינים, אם קובע עליו, חשיב קבע וצריך סוכה. ע"כ. הרי לנו שאכילת קבע חייבת בסוכה.

ובן פסק מו"ר הגאון המופלג כמוה"ר הגר"צ שאול זצוק"ל באור לציון (ח"ד פכ"ט תשובה ב) וז"ל: האוכל פת יותר

נא. כתיב בתורה: "בסוכות תשבו שבעת ימים" ודרשו חז"ל (סוכה כח:): כל שבעת ימים עושה אדם סוכתו קבע ודרתו ארעי דכתיב "תשבו כעין תדורו" תשבו - בסוכה, כעין תדורו - בבית, לכן נכלל במצוה זו לישן בסוכה שבעת ימי החג. וכן פסק מורן השו"ע (סי' תרלט, סעי' א): כיצד מצות ישיבה בסוכה, שיהיה אוכל ושותה וישן ודר בסוכה כל שבעת הימים. ומ"מ אכילת ארעי ושתית ארעי שרי, אבל שנת ארעי אסור כדאיתא בגמ' סוכה כו. (ת"ר אוכלין ארעי חוץ לסוכה ואין ישנים ארעי חוץ לסוכה מ"ט אמר רב אשי שמא ירדם וכו', ורבא אמר אין קבע לשינה, וכ"פ בשו"ע (סי' תרלט, סעי' ב): אין ישנים חוץ לסוכה אפילו שינת עראי. והמגן אברהם (ס"ק ד) הביא טעמו של רבא. וכתב המ"ב (ס"ק יא) ועיין סי' מ"ד שהוא שיעור הילוך ק' אמה הא בציר מהכי אף עראי לא הוי ואפשר דה"ה לענין סוכה כי האי גוונא.

ובכתב בספר בעלי ברית אברם (אמור, ד"ה בסכות), לזה החמירו בענין ישיבה בסוכה לאכול בה, גם שלא לישן אפילו עראי חוץ לסוכה, כי בעת השינה הרוח יוצא מן האדם והולך, באשר ימצא כפי זכותו וכפי הכנתו ועסקו בתורה, כי אם הוא זכאי יעלה מעלה, ואם לאו ירד מטה מטה בקליפות, וכדי שיהא נשמר האדם מזה, אין ראוי לישן כלל חוץ לסוכה, שלא ידבק בקליפות, ויהיה כל השבעה ימים בקדושה, ובזה יהיה נעזר לקיים מצות השי"ת כל השנה.

נב. כ"ב הבא"ח (ש"א, פ' האזינו, אות ח), אפילו שינת עראי אסור לישון חוץ לסוכה, לפיכך אם רואה אדם חבריו מתנמנם בעת קריאת ספר תורה וכיוצא בו, צריך לעורר אותו. ע"כ. ומשמע דחייב לעוררו. ועי' למו"ר מופת הדור (שם דיני השינה בסוכה הלכה ה) שכתב דטוב להקיצו ולעוררו בנחת שילך לישן בסוכה, ועי"ש שהאר"ך והרחיב בזה ותר"ן.

נג. שו"ע (סי' תרמ סעי' ד) מצטער פטור מן הסוכה. ובשלחן ערוך הרב (סי' תרמ סעי' ה) מבאר הטעם, לא חייבה תורה לישיב בסוכה אלא כדרך שדר בביתו כל השנה, לפיכך מי שהוא מצטער בישיבת הסוכה, וכשיצא ממנה ינצל מן הצער, פטור מן הסוכה, שאף בכל השנה אין אדם דר במקום שהוא מצטער.

וממשיך השו"ע (שם) איזהו מצטער, זה שאינו יכול לישן בסוכה מפני הרוח, או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם, או מפני הריח.

והמגן אברהם (סי' תרלט ס"ק ט"ו) מוסיף: מפנין מפני השרב ומיחושים אפילו אין האדם מצטער בכך, אלא שהמאכל

ובשר ושאר לפתו, וכן פירות וירקות, יכול לאכול חוץ לסוכה ואינו נקרא מזלזל במצות סוכה. אמנם מדת חסידות להחמיר ולא לאכול פירות ואפי' לא לשתות מים חוץ לסוכה, והנהוג כן הרי זה משובח ונתבא עליו ברכת טוב ונח.

- יח.** האוכל עוגה פחות מכביצה אין צריך סוכה, אמנם אם אכל עוגות יותר מכביצה חייב לאכלם בסוכה אך לא יברך לישב בסוכה, ואם קבע סעודתו עליהם שאז חייב בנטילת ידים וצריך לברך לישב בסוכה ונטו.
- יט.** אע"פ שמוותר לאכול פירות וכן לשתות מים חוץ לסוכה, מ"מ אם הוא באמצע סעודתו אסור לטעום כלום חוץ לסוכה, ואפי' מים אסור לשתות חוץ לסוכה וסו.

עיונים והארות

תשובות ח"ג במבוא הספר ענף א' אות י"ג. ושם נתבאר שלכתחילה אין לאכול יותר מנ"ד דרהם ממיני המזונות, שהוא כמאה ושבעים ושלושה גרם, אם אין בדעתו לאכול ע"ב דרהם, כדי שלא להכנס לספק חיוב ברהמ"ז, ע"ש.

ואמנם בשו"ת גינת ורדים (האו"ח כלל ד סי' ו) כתב שפת הבאה בכיסנין יש להחשיבה כפת גמורה, וכל שאוכל ממנה יותר מכביצה מברך לישב בסוכה. אולם החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' עא) כתב, שאין לברך לישב בסוכה אלא באוכל שיעור קביעות סעודה, ושכן נהגו. וכן כתב בספרו (מחזיק ברכה סי' תרלט אות ה). וכן כתבו במועד לכל חי (סי' כב אות י') ובבא"ח (פר' האזינו אות ח). וראה גם בכה"ח (סי' תרלט ס"ק לג). על כן אין לברך ברכת לישב בסוכה כשאוכל מזונות או תבשיל מזונות פחות משיעור קביעות סעודה. ועל כל פנים יש לחוש כשאוכל מהם יותר מכביצה, וביותר במיני מזונות שהם בספק ברכת המוציא, וכמו שנתבאר בספר אור לציון תשובות ח"ב פרק י"ב תשובה י', ונתבאר שם שרוב מיני המזונות היום הם בספק ברכת המוציא, ע"ש. והיה גם מקום לומר שמיני מזונות אלו שהם ספק המוציא אפשר שמברך עליהם ברכת לישב בסוכה כל שאוכל מהם יותר מכביצה, אלא שלמעשה לא יברך אלא בשיעור קביעות סעודה. ועל כל פנים יש להזהר שלא לאכול מהם יותר מכביצה קלופה אלא בסוכה.

ס. כ"פ באור לציון (שם תשובה ד) וז"ל: כל שהוא בתוך הסעודה, אין לו לשתות אפילו מים מחוץ לסוכה.

ובעיונים כתב, בשו"ע (סי' תרלט סעי' ב) כתב, אוכלים ושותים וישנים בסוכה כל שבעה. וכן הוא לשון הגמ' בסוכה (דף כח:), אוכל ושותה ומטייל בסוכה. וצריך ביאור במה שאמרו ששותה בסוכה, הרי שתיה אינה חייבת בסוכה, וכמבואר בשו"ע (שם). ובבאה"ל (שם ד"ה יין) רצה להוכיח מכאן, שאם שותה יין בקביעות חייב בסוכה, ע"ש שהאר"י בזה. אולם כבר נתבאר בבאורים לתשובה הקודמת, שדעת מרן והרמ"א שאפילו קובע עצמו על היין, אינו חייב בסוכה, ע"ש. וא"כ עדיין קשה הלשון שאמרו שאוכלים ושותים בסוכה.

ונראה שבאו להשמיענו, שהאוכל אכילת קבע החייבת בסוכה, הרי כל מה שאוכל ושותה בסעודה זו חשיב דרך קבע. ואפילו שותה מים, שתיה זו חייבת בסוכה, דחשיבא שתיית קבע. וראה גם בשעה"צ (שם ס"ק כט), ע"ש. ועל כן יש להזהר שאם יוצא מהסוכה באמצע הסעודה, שלא יאכל ולא ישתה שום דבר מחוץ לסוכה, ואפילו מים, עד שיברך ברכת המזון.

וב"פ מו"ר הגאון הראשל"צ בספרו ילקוט יוסף (שם הלכה כ) וז"ל: אף על פי שמוותר לאכול פירות או לשתות מים מחוץ לסוכה, וכן אכילת עראי, מכל מקום אם הוא באמצע סעודתו

משיעור כביצה קלופה. (כארבעים וחמש סמ"ק), או מיני מזונות כשיעור ארבע ביצים ומעלה, (כמאתים ושלשים סמ"ק), ואפילו תבשיל מזונות, כגון איטריות או קוסקוס או בורגול וכדומה, בשיעור ארבע ביצים, (והוא לערך בגודל צלחת מלאה), חייב לאכול בסוכה ולברך ברכת לישב בסוכה. ומיני מזונות הפחותים מארבע ביצים, אם הם יותר משיעור ביצה קלופה, (כארבעים וחמש סמ"ק), לא יאכל אלא בסוכה, אך לא יברך עליהם ברכת לישב בסוכה. אם הם פחותים משיעור ביצה קלופה, וכן פת פחות מכביצה, מותר לאכול מחוץ לסוכה.

ובן פסק מו"ר הראשל"צ בספרו ילקוט יוסף (דיני ישיבת בסוכה בשאר ימות החג הלכה יד) וז"ל: בשאר ימי החג חוץ מלילה הראשון, אינו חייב לאכול בסוכה, ורק אם רצה לאכול פת יותר מכביצה, שהוא כחמשים וארבע גרם ומעלה, צריך לאכול בסוכה, בין ביום בין בלילה. ואסור לאכול סעודת קבע חוץ לסוכה, ושיעור סעודת קבע הוא יותר מכביצה פת. וכביצה היינו שיעור שמונה עשר דרהם, שהם חמשים וארבע גרם, אך לא יצמצם ל' 45 גרם, אלא או שיאכל פחות מחמשים גרם, או שיאכל כששים גרם, כדי שיוכל לברך לישב בסוכה לכל הדעות. אך אם אינו רוצה לאכול פת, אין לו חיוב לאכול בסוכה, שהרי יכול לאכול פירות וירקות ומיני תבשיל שאין חייבים לאוכלם בסוכה. וכן יכול לאכול אורז או בשר ודגים וגבינה וביצים, ושאר מיני לפתן שאינם מחמשת מיני דגן, ואפילו יאכל מהם הרבה ויקבע סעודתו עליהם, פטור מן הסוכה. וכן הדין באוכל פת פחות מכביצה, שמוותר לו אף לכתחלה לאכול חוץ לסוכה.

נח. כ"פ בשו"ע (סי' תרלט סעי' ב) כתב, ומוותר לשתות מים יין ולאכול פירות חוץ לסוכה. ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה, אפילו מים, הרי זה משובח. וכתב הרמ"א שם, שאף בקבע על יין או על פירות פטור מן הסוכה. והוא דלא כמהר"ם מרוטנבורג שמחמיר בקבע על פירות. וראה גם בב"י (שם), ע"ש. ועל כן אף שהב"ח והמג"א (שם ס"ק ה) כתבו להחמיר ולהצריך סוכה בקבעו על היין, וראה גם בבאה"ל שם, מכל מקום לדידן בני ספרד אזלינן בתר פסק מרן שאין חייב בסוכה אלא בקובע על פת או על תבשיל מחמשת מיני דגן, ועל כן אין חייב בסוכה אף בקובע על היין. וכ"כ הכה"ח (שם ס"ק מא).

נט. כ"פ באור לציון (ח"ד פכ"ט בביאורים לתשובה ג) וז"ל: והוא הדין למיני מזונות שמברך עליהם ברכת לישב בסוכה כשאוכל מהם שיעור קביעות סעודה, שהוא ע"ב דרהם, דהיינו כמאתים ושלשים סמ"ק, וכמו שנתבאר בספר אור לציון

כ. בשבת ויו"ט כשיש לו שמחה ורוצה לעשות קידוש בסוכה ומביאים עוגות וכדומה, נחלקו בזה אם יברך לישב בסוכה [סא], ולכן לכתחילה יאכל סעודת יו"ט לאחר קידוש ויברך לישב בסוכה. והטוב ביותר שאם יש אשכנזי בניהם שהוא יברך לישב בסוכה ויכוין לפטור את הקהל.

כא. מנהג ק"ק חסידים "בית אל" שלא לצאת מן הסוכה כלל, ואפילו התפילות מתפללין בסוכה, וכן הלימודים והשיעורים בסוכה, ובכל לילה בימי חול המועד לאחר תפילת ערבית עושים שמחה גדולה בשירות ותשבחות, ומדליקין נרות ואבוקות ומרקדים ושמחים, וקוראים אותו שמחת בית השואבה, כי ממנו שואבים שמחה לכל השנה כולה.

מצות עשה ושמחת בחגך

חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו, כדכתיב (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך" ובחג הסוכות הוסיפה התורה לצוות על מצות השמחה יותר מבשאר המועדים, שנאמר בו ג' פעמים 'שמחה' [סב].

א. הפליגו חז"ל מאד בגודל מעלת השמחה בחג הסוכות, עד שאמרו שאם ישמח האדם ולא יצטער כלל במשך כל ימי חג הסוכות, מובטח לו שיהא שמח וטוב לב בכל ימות השנה [סג].

עיונים והארות

להלכה יג הערה ל) שכך האמת בדעתו שכעת נדפס ספר ידי חיים מהגרי"ח (עצוד צג) שכתב להדיא שאף שקובע סעודתו על פת הבאה בכסנין לא יברך לישב בסוכה.

אולם דעת מו"ר מופת הדור (שם) שיברך לישב בסוכה. וכתב דאפשר דאף הבא"ח יודה היכא שאוכל ע"ב דרהם, שיעור שגם אחרים קובעים עליו, צריך לברך לישב בסוכה. וכן העלה לדינא בשו"ת מגיד תשובה (סי' יח ח"ב עמוד מז)

והסיק מו"ר מופת הדור להלכה נראה עיקר שיש לברך לישב בסוכה על קביעות סעודה בתשביל של חמדת מיני דגן כגון אטריות. וכן מבואר במשנ"ב (ס"ק טו) וכ"כ בספר ברכת הבית (שער נב סעי' טו) עי"ש.

סב. כ"כ השו"ע (או"ח ס' תקכט סעי' ב) חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו.

ובמדרש פסיקתא דרב כהנא (סוכות): "ושמחת בחגך, אתה מוצא שלוש שמחות כתוב בחג, ואלו הן, ושמחת בחגך, והיית אך שמח, ושמחתם לפני ה' שבעת ימים. אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת, ולמה? אתה מוצא שבפסח התבואה נדונית, ואין אדם יודע אם עושה היא השנה אם אינה עושה, לפיכך אין כתוב שם שמחה. דבר אחר למה אין כתוב שם שמחה, בשביל שמתו בו המצרים, כדאמר שמואל בנפול אויבך אל תשמח (משלי, כד, יז). וכן אתה מוצא שאין כתוב בעצרת [שבועות] אלא שמחה אחת, מפני התבואה נכנס בפנים, אבל פירות האילן נידונין. אבל בחג [הסוכות] לפי שנטלו הנפשות דימוס שלהם ביום הכיפורים, ועוד שהתבואה ופירות האילן כבר בפנים, לפיכך כתב שם שלש שמחות".

וכתב בספר החינוך (מצוה שכד): ימי החג הם ימי שמחה גדולה לישראל, כי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן לבית, ואז ישמחו בני אדם שמחה רבה, ומפני כן נקרא 'חג האסיף', וצוה האל לעמו לעשות לפניו חג באותה העת, לזכותם להיות עיקר השמחה לשמו".

סג. כ"כ אברבנאל (דברים טז, טו) אם ישמח ויגיל בחג

[סעודת קבע] אסור לטעום כלום חוץ לסוכה, ואסור לשתות אפילו מים. ואף אם שותה מים בסיום סעודתו, חייב לשתותם בסוכה. וכן כשיש דבר מאכל בפיו, והתחיל ללעוס, אם יצא מהסוכה אסור לו להמשיך ללעוס מחוץ לסוכה, אלא יקפוץ פיו עד שיחזור לסוכה, כיון שהכל בא מחמת סעודת קבע שחייבת בסוכה. ע"כ. וכתב בעיונים וז"ל: כ"כ המאירי (סוכה כו: בד"ה המשנה) שהשתיה נגרת אחר האכילה, ואם אוכל אכילת קבע אף השתיה היא בכלל קבע, וצריכה סוכה, ואם האכילה עראי, אף השתיה עראי. וכן נראה מלשון רש"י (סוכה כו.) וכן כתב הגאון רבי שלמה הכהן מוילנא בשו"ת בנין שלמה (הלכות יום הכפורים סי' מא), שאף על פי שמוותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, משום דבעינן תשבו כעין תדורו, ואכילת עראי אין אדם מקפיד לאכול בביתו דוקא, אבל כשקובע עצמו לאכול אכילת קבע, כל משהו שאוכל בסעודה הוי בכלל הקביעות, ואסור לאכול חוץ לסוכה. ואפילו אכל רק כשיעור ביצה פת בסוכה (שהיא אכילת עראי), ואחר כך השלים סעודתו ואכל פת חוץ לסוכה, הרי זה ביטל מצות עשה של אכילה בסוכה, שאף שבאותה אכילה שאכל חוץ לסוכה אין בה שיעור קביעות, מכל מקום הרי גמר סעודתו היא, ויש לצרפה למה שאכל בסוכה גם כן. ע"ש.

ובן פסק הגאון שואל ומשיב (מהדורא רביעאה חלק ג' סי' יא), שהאוכל סעודת קבע בסוכה, וקודם שיברך ברכת המזון יצא מהסוכה לבית, אינו רשאי לטעום פירות חוץ לסוכה, ואף על פי שאין חיוב לאכול פירות בסוכה, מכל מקום הואיל והוא באמצע סעודת קבע, אסור לו לאכול חוץ לסוכה אפילו אכילת עראי.

סא. דעת הבא"ח (פר' האזינו אות ח) שלא יברך לישב בסוכה אלא על פת גמורה, אבל על פת הבאה בכסמנין שברכתו בורא מיני מזונות לא יברך לישב בסוכה משום דסב"ל. ואף אם קובע סעודתו על פת הבאה בכסנין אינו מברך לישב בסוכה. וכ"כ בשו"ת שואל ונשאל (ח"ג סי' צה וסי' קסה). וכתב מו"ר מופת הדור (חזו"ע דיני הישבה בסוכה במקורות

- ב.** אפילו שהאדם אוכל ושותה ושמח ברגל, לא ימשוך בבשר ויין ובשחוק וקלות ראש וסדו.
- ג.** בזמן שבית המקדש היה קיים, היו יוצאים ידי מצות שמחה ברגלים באכילת בשר של קרבן שלמים, ועכשיו שאין לנו קרבן שלמים, חייב להרבות בכל דבר שיביאנו לידי שמחה, אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן וסהו.
- ד.** כתיב בתורה (דברים טז, יד) "ושמחת בחגיך אתה ובנך ובתך", ועל פי זה נפסק בשו"ע שחייב הבעל לשמח את אשתו ואת בניו וכל הנלוים אליו וסו.
- ה.** האופן לשמח הנשים הוא, על ידי שקונה לה בגדים ותכשיטין לכבוד יום טוב, וראוי לדקדק על זה וסו.
- ו.** האופן לשמח הקטנים הוא, על ידי שנותן להם קליות ואגוזים ופירות ומיני מתיקה, ובזמנינו בטשאקלאד וכיוצא בו וסחו.

עיונים והארות

שיטה לבו לעבדו לעשות רצונו בלב שלם, ושישמחנו בשמחת העולם, ויזכנו לחיי העולם הבא לאור באור פני מלך חיים.

סה. שולחן ערוך הרב (סי' תקכט, סעי' ז) בזמן שבית המקדש היה קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה ועכשיו שאין בית המקדש וכו' בשר אין חובה לאכול עכשיו כיון שאין לנו בשר שלמים ומכל מקום 'מצוה' יש באכילת בשר ביום טוב כיון שנאמר בו שמחה והואיל ואי אפשר לנו לשמוח בו בעיקר השמחה שהיא אכילת בשר שלמים יש לנו לשמוח בשאר כל מיני שמחות.

סו. שו"ע (שם סעי' ב) חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו.

סז. שו"ע (שם) כיצד משמחן וכו' והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו.

סח. שו"ע (שם) כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים.

ומובא בחתם סופר (אות יד): כל בניו ובנותיו חתניו וכלותיו אכלו עמו בסוכה, ואחר הסעודה היה מחלק אגוזים ומיני מתיקה.

הסוכות, יהיה שמח וטוב לב כל השנה. וז"ל הפלא יועץ (ערך סוכה) בשם האריז"ל: "מי שהוא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הק' הזה, מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח.

סד. כ"ב השו"ע (שם סעי' ג) אדם אוכל ושותה ושמח ברגל. ולא ימשוך בבשר ויין ובשחוק וקלות ראש, לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר.

ובספר מועדים וזמנים (ח"ז, סי' קיא) כתב עיקר מצות שמחת יום טוב הוא שיתוף רוחניות וגשמיות דוקא, נראה שגם בזמן הזה הגדר הוא כן, ועל כן אין מתקיימת המ"ע בהוללות או טיולים בלבד, אלא עיקרה לשתף בשמחתו אלקינו יתברך שמו.

וכתב הטור (סי' תקכט): "מדת החסידים אשר השם לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו, בעת שמחתם אז יותר ויותר מברכין ומשבחין להקב"ה אשר שמחים, ויאמר האדם בלבו בעת שמחתו והנאתו, ואם כך היא שמחת העולם הזה אשר היא הבל כי יש אחריה תוגה וצער, אם כן מה תהא שמחת העולם הבא התמידית שאין אחריה תוגה, ויתפלל להקב"ה

מאמרי הזוה"ק

לחג הסוכות

יסביר סוד הג' מתנות עליונות וחשובות שזכו עם ישראל במדבר, "מן" בזכות משה. "ענני כבוד" בזכות אהרן. "באר" בזכות מרים.

ח"ג ק"ב ע"ב

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם, רַבִּי יְהוֹדָה פָּתַח, (במדבר כא א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עָרֹד רש"י כותב שמע שמת אהרן והסתלקו ענני הכבוד. תַּיִנְנוּ, ג' מִתְּנֵן עֲלָאִין למדנו שלש מתנות מעולות וחשובות שמורות על חסד גדול מן השמים ואהבה גדולה לעם ישראל, אַנְדְּמֵנוּ לְהוֹ לְיִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי תִלְתָּא אַחִין נודמנו להם לעם ישראל במדבר על ידי שלשה אחים. מִשָּׁה, אַהֲרֹן, וּמְרִים. דהיינו מן, בְּזִכּוֹת מִשָּׁה. עֲנַנֵי כְבוֹד, בְּזִכּוֹת אַהֲרֹן. בָּאֵר, בְּזִכּוֹת מְרִים. וְכִלְהוֹ אַחֲרֵיהֶן לְעֵילָא וכולן אחוזות ומושרשות למעלה באצילות. מִן בְּזִכּוֹת מִשָּׁה, דְּכִתְיִב שכתוב (שמות טז ד), הֲנֵנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, מִן הַשָּׁמַיִם (דף ק"ג ע"א) מִן הַשָּׁמַיִם, מִן הַשָּׁמַיִם (דף ק"ג ע"א), דָּא מִשָּׁה זה בחי' משה כי השמים סוד ת"ת שמשה רבנו היה מרכבה למדת הת"ת. השמים אותיות משה י"ם ר"ת "יביא מן".

עֲנַנֵי כְבוֹד בְּזִכּוֹת אַהֲרֹן שהוא מרכבה לחסד דְּכִתְיִב, שכתוב (במדבר יד יד) אֲשֶׁר עֵינַי בְּעֵינַי ר"ת גימ' ע"ב כמספר חסד (אהרן) נִרְאָה אותיות אהרן אֲתָה יי' וְגו' ומסיים הפסוק וענגך עומד עליהם שכל שבעה עננים היו בזכות אהרן, וְכִתְיִב ועדיין מי אמר שהיו ז' עננים אולי היה רק ענן אחד, לכן מביא ראייה מהקטורת של יוה"כ (ויקרא טז יג) וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת את הכפורת. מַה לְהֵלֵן שְׂבַעָה מה בענן הקטורת שבעה עננים דהיינו ענן הקטורת שפי' הקשר שקושר עמו כל ז' עננים. אַף כָּאֵן נִמְי שְׂבַעָה גם כאן שכתוב וענגך עומד עליהם ג"כ היו שבעה עננים בזכות אהרן. דְּהָא בְּקִטְרֵת שְׂבַעָה עֲנַנִין מִתְקַשְׂרֵן בְּחֻדָּא שהרי בקטורת שבעה עננים היו מתקשרים כאחד כי קטורת מלשון קשירה. ומש"כ ענן הקטורת פי' ענן שקושר עמו כל השבעה עננים, והיו נמשכים ע"י הקטורת שבעה מקיפים של חסדים מאימא לז"ת דו"א והם סוד שבעה עננים (ועוד). וְאַהֲרֹן רִישָׁא לְכָל שְׂבַעָה עֲנַנִין הוא ואהרן הכהן הוא הראש לכל השבעה עננים כי הוא בחסד והוא הראש לכולם וכולם עוברים דרכו ומקבלים שפע ממנו ובלעדיו אין להם כח לפעול פעולתם ולכן הוא קושר לכולם, וְהוּא קָשִׁיר לְשֵׁית אַחֲרֵיהֶן בֵּיהּ בְּכָל יוֹמָא והוא קושר לששה עננים אחרים בו בכל יום והוא נקרא יומא דכליל כולהו יומי.

בְּאֵר בּוֹכּוֹת מְרִים, לפי שהיתה מרכבה לשכינה כי כמו שמושה היה מרכבה לת"ת כן מרים היתה מרכבה לשכינה, **דְּהָא הִיא וְדָאֵי בְּאֵר אֶתְקַרֵי** שהרי השכינה בודאי באר נקראת כנודע מדברי הרב מפסוק בידך אפקיד רוחי ר"ת בא"ר, וכן עלי באר ענו לה וכו'. **וּבְסִפְרָא דְאַנְדְּתָא** ובספר האגדה, (שמות ב ד) **וַתִּתְצַב אַחֲזוֹתוֹ מִרְחוֹק לְדַעָה וְגו'** מה יעשה לו. ואחותו של משה שהיא מרים הנביאה היא רמו לשכינה שהיא אחות של ז"א ומשה רבנו כביכול דוגמת ז"א, **דָּא הוּא בְּאֵר מִים חַיִּים** זה סוד באר מים חיים כלומר האחות שהיא השכינה היא באר מים חיים, **וְכֻלָּא קְשׁוּרָא חַד** וכל הכינויים הללו מרים, באר, אחות, כולם קשר אחד בשכינה. והרמ"ק באר שכל השלש מתנות שהן מן, עננים באר, הן קשר אחד. **מִתָּה מְרִים, אֶסְתַּלְק בְּאֵר** מתה מרים נסתלקה הבאר. **דְּכַתִּיב** שכתוב (במדבר כ ב) **וְלֹא הָיָה מִים לָעֲדָתָה. וּבְהָיָא שְׁעָתָא בְּעָתָא בְּאֵר אַחְרָא לְאַסְתַּלְקָא** ובאותה שעה שמתה מרים רצתה גם באר אחרת שהיא השכינה הקדושה להסתלק מן העולם ולעלות למעלה, **דְּהָוָה שְׁכִיחַ עֲמַהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל** שהיתה השכינה מצויה תמיד עם ישראל, כי היתה עומדת תמיד עם עם ישראל היות שמרים היתה המרכבה של השכינה למטה, ועתה שמתה מרים גם השכינה רצתה להסתלק. **כִּד חֲמָאֵת שְׁתָּא עֲנַנִין** אמנם כאשר ראתה ששה עננים שהם ששה חסדים דו"א, **דְּהָוּ קְשִׁירִין עֲלָה** שהיו קשורים עליה ומשה רבנו שהוא מרכבה לת"ת עדיין חי כלומר ו' עננים שהם הו"ק מאירים בה, **אַתְקַשְׁרַת הִיא בְּהוּ** נקשרה היא בהם ונשארה יחד עם ענני הכבוד שהם החסדים דו"א בזכות אהרן.

מִית אַהֲרֹן, אֶסְתַּלְקוּ אֲנָוִן עֲנַנִין מת אהרן הכהן נסתלקו אותם עננים שהיו בזכותו, **וְאַסְתַּלְק אֶתָּא עֲנַנָּא דְבִירָא עֲמַהוֹן** וגם הסתלק הענן של הבאר שהוא בחי' החסד של השכינה עמהם. **אַתָּא מִשָּׁה, אַתְהָדֵר לְהוּ** בא משה רבנו והחזיר אותם את העננים והבאר לעם ישראל ובזה הראה שכולם קשורים יחד. **הָדָא הוּא דְכַתִּיב** זה מש"כ, (תהלים סח, יט) **עָלִיתָ לְמָרוֹם שְׁבִיתָ שְׁבִי לְקַחְתָּ מִתְּנוֹת בְּאָדָם** ולא פירט מה הן המתנות שלקח משה. **לְקַחְתָּ מִתְּנוֹת וְדָאֵי, אֲנָוִן מִתְּנוֹת דְּהָוּ בְּקַדְמֵיתָא בְּאֵר וְעֲנַנִין** דהיינו אותן מתנות שהיו בתחילה והן שתי מתנות באר ועננים. וא"כ זכה משה שמלבד שעלה למרום וקבל את התורה לקח גם מתנות בעת מיתת אהרן.

בְּאֵר, דָּא בְּאֵר דְּיִצְחָק באר זה בחי' באר יצחק שהוא בחי' גבורה כי עיקר בנין השכינה היא ע"י בחי' הגבורה בחי' יצחק. **עֲנַנִים, אֲלִין עֲנַנִים דְּאַהֲרֹן** הם עננים דאהרן שהוא בחי' החסד. **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִפְּנֵי מַה זָכָה אַהֲרֹן לְדָא** לזה, שכל שבעה ענני כבוד נתנו לישראל בזכותו, **בְּגִין דְּאִיהוּ** לפי שהוא היה בחי' חסד הראשון הנקרא "יומא דכולהו יומי" והוא נקרא ענן הראשון, **קְשִׁיר בְּעֲנַנִים** (נ"א רישא לְעֲנַנִים) שקושר את העננים כולם כאחד שהם השבעה חסדים והחסד הראשון מתפשט

בכולם ובלעדיו אין להם כח. והוא אֶקְשִׁיר כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא לְכַלְהוּ פְּחָדָא והחסד השייך לו קושר כל חסד וחסד השייך לכל יום ויום. יום א' חסד שבחסד, יום ב' חסד שבגבורה וכו' והוא קושר לכולם כאחד, **דְּמַתְּבְּרָכָאן כְּלָהוּ עַל יְדוּי** שמתברכות כל השבע ספירות הרמוזות בעננים כולן על ידיו, כי אור אין סוף ב"ה מתלבש באור החסד ורק אח"כ מאיר בכל הספירות ולכן כולן מתברכות על ידיו.

תָּא חַוִּי בא וראה, **עַל כָּל חֶסֶד דְּעַבְד קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל** על כל חסד שעשה הקב"ה לעם ישראל, **קְשִׁיר עֲמָהוֹן ו' עֲנַנֵי יְקִירָן** קשר עמהם ז' ענני כבוד שהם שבעה אורות של חסדים שהם מקיפים את ז"א ועתה הארתם מקיפה את עם ישראל, **וְקְשִׁיר לָהּ בְּכַנְסַת יִשְׂרָאֵל, דְּהָא עֲנַנָּא דִּילָהּ** וקשר להם את העננים בכנסת ישראל שהיא השכינה הקדושה שהרי הענן שלה של השכינה הוא ענן המלכות בחי' השביעית, **אֶתְקַשֵּׁר בְּשִׂיתָא אַחְרָנִין** נקשר בששה עננים אחרים שהם החסדים העליונים של הו"ק דז"א. **וּבְכַלְהוּ שְׁבַעָה, אֲזִלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּרָא.** ובכל שבעת העננים הלכו עם ישראל במדבר. **מָאִי טַעְמָא** ושואל, ומה הוא הטעם שהיו צריכים שבעה עננים, **בְּגִין דְּכַלְהוּ קְשִׁירָא דְּמַהִימְנוּתָא נִינְהוּ** לפי שכולם, כל העננים קשר של האמונה הם, כי יש ב' בחינות אמת ואמונה. אמת היא אות ו' דהו"ה שהוא בחי' ז"א ואמונה היא אות ה' דהו"ה והיא בחי' המלכות שהיא השכינה ואין פרוד בין אות ו' לאות ה' ולכן כל השבעה עננים הלכו ביחד ונקראים קשר של אמונה. **וְעַל דָּא** ועל זה נאמר **בְּסִפְתָּ תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים** כי הימים הם אורות החסדים המקיפין הנמשכים מאימא לשכינה והם סוד העננים והסוכה. **מָאִי קָא מְיִירִי** במה הוא מדבר, כלומר מה ענין הימים העליונים שהם חג"ת נה"י והם העננים. **בְּגִין דְּכַתִּיב, לְפִי שְׁכַתוּב (שיר השירים ב ג) בְּצִלּוֹ חֲמֻדָּתִי וַיִּשְׁבַּתִּי** שהוא בצל ענני הכבוד שהם ז' ימים העליונים חג"ת נה"ם בהם חמדתי ורציתי אותם וישבתי בהם. ואז, **וּפְרִיּוֹ מִתּוֹק לְחֻבִּי** הוא בחי' השפע שיורד ומאיר מהעננים הללו שהם אור המקיף. **וּבְעֵי בַר נָשׁ לְאַחֻזָּאָה גְּרַמְיָהּ** וצריך האדם להראות עצמו כאשר יושב בסוכה, **דִּיתִיב תַּחֲתֵי צִלָּא דְּמַהִימְנוּתָא** שהוא יושב תחת צל האמונה שהם אורות החסדים של המקיפים מצד אמא עילאה.

תָּא חַוִּי בא וראה, **כָּל אֲנָוִן שְׁנִין דְּקָאִים אַהֲרָן** כל אותן השנים שעמד אהרן הכהן והיה חי וקיים, **הוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּצִלָּא דְּמַהִימְנוּתָא** היו עם ישראל חוסים בתוך צל האמונה, **תַּחֲתֵי אֲלִין עֲנַנִין** תחת אלו העננים מאחר שאויר המדבר היה טמא שהוא מארץ העמים, חס עליהם הקב"ה והושיב אותם בסכות באויר טהור שהוא הארת אור המקיף של אמא וגם הועיל להם שלא יכסו שרבו ושמשו. **בְּתַר דְּמִית אַהֲרָן** אחר שמת אהרן שהיה מרכבה לחסד, **אֶסְתַּלַּק עֲנַנָּא חַד** נסתלק ענן אחד שהוא ענן החסד, **דְּהוּא יְמִינָא דְּכַלָּא** שהוא ימין והעיקר של כולם שכלל את כולם וכולם משפיעים דרכו. **וְכַד הָאִי אֶסְתַּלַּק, אֶסְתַּלְּקוּ כָּל שְׂאָר עֲמִיּוּה** (נ"א עֲנַנִין) וכאשר זה הענן נסתלק נסתלקו גם שאר העננים שהיו כלולים עמו

כי הכל נמשך אחר העיקר וְאֶת־חַוִּיאוֹ בְּלָהוּ בְּגִרְעֵי־וַתָּא ונראו כל עם ישראל בחסרון הקדושה, כי עד עתה היו דבוקים בבורא יתברך בזכות אהרן שהוא בחי' החסד, ועתה נסתלק האויר האלהי הקדוש שהיה מלבישם ע"י העננים. וְהָאֵל אֹיְקָמוּהָ והרי בארו החברים את הפסוק, דְּכָתִיב שכתוב, (במדבר כ כט), וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה בִּי גֹועַ אַהֲרֹן. אֵל תִּקְרִי וַיִּרְאוּ, אֵלָא וַיִּירְאוּ הכונה היא שע"י הסתלקות העננים נראו ונתגלו לעין כל. מִיָּד וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַרְדַּי יוֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים. שָׁמַע דְּאִסְתַּלְקוּ אַנּוּן עֲנַנִּים פ"י שמע שנסתלקו אותם העננים שהיו מכסים ושומרים את עם ישראל, וּמִית תִּיַּירָא רַבְרָבָא דְכָל אַנּוּן עֲנַנִּים אֲתִקְשְׁרוּ בֵיהּ ומת אהרן הכהן שהיה מורה דרך הגדול שכל אותם העננים נתקשרו בו ודרכו היו מגינים על עם ישראל.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַרְדַּי יוֹשֵׁב הַנֶּגֶב וַדַּאי שהוא היה סוד החסד דקלי' בודאי, כי הכנעני הזה היה יושב בנגב שבדרום שהוא בחסד וא"כ הכנעני הוא חסד דקלי' מקום תפיסת ישמעאל, כי נגב בהיפוך אתון גנ"ב כי גונב מהקדושה ולכן שמע על אהרן שהוא בחסד דקדושה. וְכֵד אָתוּ אַנּוּן מְאֻלְלִין דְּשִׁדְר מִשְׁשָׁה וכאשר באו אותם מרגלים ששלח משה רבנו, אָמְרוּ (במדבר יג כט) עֲמַלְק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב שקרו שקר גדול כי הנגב הוא מקום הכנעני ישמעאל ולא מקום עשו, ועמלק בא מעשו א"כ איך אמרו עמלק יושב בנגב, אלא אמרו זאת, בְּגִין לְתַבְרָא לְבִייהוּ כדי לשבור את לבם של ישראל. דְּהָא בְּעַמְלֶק אֲתַבְר חִילִיחוּן בְּקַדְמֵיתָא שהרי על ידי עמלק נשבר כחם בתחילה, כמ"ש ויחנו ברפידים ויבא עמלק שקרו ואמרו עמלק כדי להפחידם.

אָמַר רַבִּי אַבָּא, וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי, מָאִי קָא מִיַּירֵי הָבָא מזה בא לומר כאן וישמע הכנעני. בְּתַר דְּאִסְתַּלְקוּ אַנּוּן עֲנַנִּים לאחר שנסתלקו אותם עננים מדוע צריך להזכיר כאן כנעני. אֵלָא בְּנַעֲזַן פְּתִיב בֵּיהּ, אלא בכנען כתוב בו (בראשית ט כה), וַיֹּאמֶר אַרְוֶר בְּנַעֲזַן עֶבֶד עֲבָדִים יְהִיָּה לְאֶחָיו. הָבָא אוֹלִיפְנָא, מָאֵן דְּאֶפִּיק גְּרַמִּיהָ מְצַלָּא דְמַהִימְנוּתָא כאן למדנו מי שמוציא עצמו מצל האמונה שאינו יושב בסוכה בחג הסכות כמו כאן שמת אהרן ועם ישראל לא זכו לשבת בצל של ענני כבוד, אֲתַחַוִּי לְמַהוּי עֶבֶד לְעַבְדֵי עַבְדִּין ראוי הוא להיות עבד לכנענים שהם נקראים עבדי עבדים, הָדָא הוּא דְכָתִיב זֶה הוּא מִשְׁכָּב, (במדבר כא א), וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב מִפְּנֵי שָׂבִי. הוּא נָטַל עַבְדִּין מִיִּשְׂרָאֵל לְגְרַמִּיהָ פ"י שלקח עבדים מעם ישראל לעצמו וא"כ כמו שכאן שע"י שמת אהרן נסתלקו העננים ועם ישראל לא חסו בצילא דמיהמנותא, ולכן היה כח בכנעני לקחת שבי, כמו כן מי שלא יושב בסוכה שהיא אור של ענני כבוד ראוי ליקח אותו לעבד.

וְעַל דָּא בְּתִיב וְעַל זֶה נֹאמַר, כָּל הָאֲזָרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסִפְתָּ. כָּל מָאן דְּאִיהוּ מְשַׁרְשָׁא וְגִזְעָא קְדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל, יֵשְׁבוּ בְּסִפְתָּ, תְּחִילָתָא דְמְהִימְנוּתָא

כל מי שהוא מהשורש שהוא בחי' הדעת, והגזע שהוא בחי' הת"ת הקדוש של עם ישראל ראוי הוא לישיב בסוכה תחת צל האמונה שהיא אור המקיף של האמא העליונה הנקראת "אמונה". **וּמָאן דְּלִיתִיהּ מְגֻזְעָא וְשׁוֹרְשָׁא קְדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל, לָא יְתִיב בְּהוּ, וַיְפֹק גְרַמְיָהּ מִתְּחִילָתָא דְמְהִימְנוּתָא** אבל מי שאינו מגזע ושורש הקדוש של עם ישראל לא יושב בסוכה ויוציא עצמו מתחת צל האמונה, כי מי שאינו מעם ישראל אינו נמשך לקדושה.

בְּתִיב כתוב (הושע יב ח), **כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֵאֲזִי מְרַמָּה, דָּא אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם** זה רומז על אליעזר עבד אברהם שהיה מזרע כנען והיה מושרש בין החיצונים שנקראים "מרמה". **וְהָא תְּחִילָתָא וְבֵא וְרֵא, בְּתִיב אֲרוּר כְּנַעַן** והרי אליעזר היה בכלל ארוּר. **וּבְגִין דְּזָכָה כְּנַעַן דָּא לְשִׁמְשָׁא לְאַבְרָהָם** ומפני שזכה אליעזר שנקרא כנען לשמש את אברהם אבינו, **בִּיּוֹן דְּשִׁמְשָׁא לְאַבְרָהָם** כיון ששימש לאברהם אבינו, **יְתִיב תְּחִילָתָא דְמְהִימְנוּתָא** יושב אצל תחת צל האמונה, ומשום כך, **זָכָה לְמַפְקַּי מִתְּחִילָתָא לְטִיבָא דְאֵתְלִטִיבָא** זכה לצאת מאותה קללה שנתקלל כנען ע"י נח, **וְלָא עוֹד אֱלָא דְבְּתִיב בִּיהּ בְּרָכָה** ולא עוד אלא שזכה ג"כ שכתוב בו ברכה, **דְּבְּתִיב** שכתוב, שאמר לו לבן הארמי, (בראשית כד לא) **וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה. מָאן קָא מְיִירִי.** מה בא לומר כאן, אלא כמו שאליעזר חסה בצל האמונה של אאע"ה ויצא מקללה לברכה, כמו כן **דְּכָל מָאן דְּיְתִיב תְּחִילָתָא דְמְהִימְנוּתָא** כל מי שיושב תחת צל האמונה שהיא הסוכה שהוא אור המקיף מאימא שבה החירות, **אַחְסִין חִירוֹ לִיהּ וְלְבְנוֹי לְעֵלְמִין** מנחיל חירות לו ולבניו לעולם, **וְאֵתְבְּרַךְ בְּרַבְתָּא עֲלָאָה** ומתברך בברכה העליונה, **וּמָאן דְּאֵפִיק גְרַמְיָהּ מְצֵלָא דְמְהִימְנוּתָא** ומי שמוציא עצמו מצל האמונה הקדושה שהיא הסוכה ולא יושב בה, **אַחְסִין גְּלוּתָא לִיהּ וְלְבְנוֹי** מנחיל גלות לו ולבניו **דְּבְּתִיב** שכתוב בכנעני, **וַיִּלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ שְׁבִי** דהיינו שלקח שבי מעם ישראל.

מאמרי הפרשה

יחודה של שירת "האזינו"

שירת "האזינו" כוללת בתוכה את כל מאורעות העולם מראשית הוייתו ועד לאחרית הימים

כתב הרמב"ן (בסוף פרשתנו) שירת האזינו עניינה נכבד מאוד, שמשה רבינו ע"ה הזכיר בה את כל הטובות והמעלות שגמל השם יתברך לעם ישראל לפני מתן תורה, במצרים, בים ובמדבר, ובמה שעתיד הקדוש ברוך הוא להכניסם לארץ, וכן העתיד להיות בימות המשיח שינקם מאויביו, והטוב הצפון לצדיקים לעתיד לבא, תחיית המתים ועולם הבא. וכשם שכל המאורעות רמוזים בפרשת האזינו, כך כלולים בה ורמוזים כל נשמות ישראל, ואין קץ לרמזים בפרשה זו.

שירה זו נכתבה בצורה מיוחדת וכמו שנפסק בשו"ע (יו"ד סי' רע"ה סעיף ה'), דהיינו, שבאמצע כל שיטה [שורה] יש רווח, ונמצא שכל שיטה מחולקת לשתיים כמו עשרת הדברות שנכתבו בשני טורים מקבילים. וכותבים אותה בשבעים שורות (שם) רמז לשבעים אומות העולם.

ובספר מעם לועז (כאן) כתב שמנין הפסוקים בשירה הם נ"ב, רמז לנ"ב פרשיות התורה שבחמישה חומשי תורה להוציא פרשת האזינו. כמנין "אליהו", לרמז ולסמל שכל סתרי השירה, רזיה וסודותיה החתומים וסתומים מאתנו, יתבררו ויתגלו לנו לעתיד לבא כאשר יבוא אליהו הנביא זכור לטוב. וכן מנין התיבות בפרשה הם תרי"ד כנגד תרי"ג המצוות, ומספר אחד נוסף כנגד כל התורה כולה. גם ב' המלים "השמים ואדברה" עולים בגימטריא תרי"ג.

והרבה בשבח התורה בפרשה זו, כדבר שנאמר להלן בפרשה (לב, מו) כי הוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה, כי היא סיכום כל התורה, שידעו בני אדם שבחה של תורה, כדבר שנאמר במשלי (ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר.

"הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי" (לב, א)

מדוע שינוי הלשון "האזינו" ו"תשמע"

משה מעיד את השמים והארץ על עם ישראל ביום מותו, כנאמר כאן, האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי.

המדרש (תנחומא ריש האזינו סימן ב') מעיר, שהפנייה של משה רבינו לשמים היא בלשון "האזינו" - מילה המבטאת קירבה, לעומת זאת הפנייה לארץ היא בלשון "ותשמע", שהיא ממרחק. ומסביר המדרש, שמשה רבנו, גם בהיותו כאן בארץ, היה קרוב לשמים ורחוק מן הארץ, על כן, ההאזנה מתייחסת לשמים והשמיעה לארץ.

לעומת זאת, אצל הנביא ישעיהו נאמר, שמעו שמים והאזיני ארץ (ישעיהו א, ב), באשר היה רחוק מן השמים וקרוב לארץ, לכן אמר לשמים שמעו ולארץ האזיני.

ומדוע היה משה כה קרוב לשמים, כי כאשר דיבר משה אל בני ישראל היה זה ביום מותו, ומחמת עליונות מדרגתו העליונה היה קרוב ביותר אל השמים, לכן אמר, האזינו השמים הקרובים, ותשמע הארץ - הרחוקה.

"הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי" (לב, א)

י"ג ספרי תורה כתב משה ביום מותו

בעלי התוספות (בדעת זקנים מבעלי התוס' סוף פרשה קודמת) מביאים בשם המדרש, ששבעה באדר היה אותו היום, ויום מיתתו של משה היה, ואף על פי כן היה משה כותב י"ג ספרי תורה אותו יום, י"ב מהם נתן לכל שבט ושבט, והאחד שם בארון ברית ה' שנאמר (לא, כד) ויהי ככלות משה לכתב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם.

ואל תתמה על כך כיצד יתכן שהספיק לכתוב י"ג ספרי תורה. כי הדברים הקדושים מעצמם נעשים, וזהו שכתוב (לא, ל) וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם - כאילו מעצמם נשלם ולא ביד אדם.

"הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי" (לב, א)

אם האדם הוא במדרגה שבשעה שמדבר יאזינו השמים, אז ותשמע הארץ אמרי פי, שיעשו דבריו פרי למעלה ושורש למטה

בספר תפארת שלמה (כאן) מבאר על פי המדרש רבה (האזינו סוף סי' א') שבשעה שדיבר משה שתקו העליונים ותחתונים. וזה פירוש הפסוק (דברים א, א) אלה הדברים אשר דבר משה, פירוש, בשעה שדיבר משה לא היה נשמע שום דבור בעולם זולת דיבורו של משה לבדו, כמו במתן תורה שלא היה שום עוף מצפצף בשעה שהיה יוצא הדבור מפי הגבורה, כן בשעת דיבורו של משה הושתקו העליונים ותחתונים.

והענין בזה נראה דכתיב (תהלים לג, ו) בדבר ה' שמים נעשו, נמצא שבשעה שאמר הקב"ה "יהי רקיע" לא היה אז שום דבור מקודם כי בזה הדיבור נעשה הרקיע. כך גם במתן תורה שנאמרו עשרת הדברות שהם כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, וכל העולם היה תלוי במתן תורה כמו שנאמר (איוב כו, יא) עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו, לכן גם במתן תורה השתיק כל הדיבורים כנ"ל. ולזה גם כן במאמר משה השתיק כל העליונים, כידוע דברי הזוהר הקדוש (ח"ג דף כו ע"א) שכל מי שזוכה לחדש דבר תורה לאמיתה בורא שמים חדשים. ולזה השתיק במאמרו גם כן את כל הדיבורים מכל העולם כנ"ל. ובזה יש לבאר את הפסוק "האזינו השמים ואדברה", פירוש, אם האדם הוא במדרגה זו שיאזינו השמים וישתקו לקול אשר ידבר, אז, "ותשמע הארץ אמרי פי", פירוש שיעשו דבריו פרי למעלה ושורש למטה ויכנסו הדברים באזני השומעים. "ותשמע" הוא מלשון קבלה, יאזינו ויקבלו דבריו לשמור ולעשות ככל אשר ידבר.

"השמים" בחינת דכורא, "ואדברה" בחינת השפעה, "ותשמע הארץ" בחינת נוקבא המקבלת

הסבר נוסף כתב התפארת שלמה, הנה שמים והארץ הם רמז ליחוד זעיר ונוקבא לפי ש"השמים" בתורת הסוד הם תמיד בבחי' ז"א, ו"הארץ" היא הנוקבא המלכות, וזה שאמר כאן משה רבנו ע"ה, כי כל מה ש"אדברה" וכל "אמרי פי" הם בבחינת היחוד של "שמים" ו"ארץ" הם זעיר ונוקבא. כי "השמים" הוא מבחינת דכורא, "ואדברה" הוא בחינת ירדת השפע, "ותשמע הארץ" בחינת נוקבא שהיא מקבלת השפע, ולכך ממשיך הכתוב "יערוף כמטר לקחי", כי גם בתורה יוכל להשפיע כל טוב לעולם כמו בתפילה, וזהו יערוף כמטר לקחי, ובחינת המטר הוא להשפיע חיים וטוב לעולם, כן יהי רצון לקחי להשפיע השפעות טובות לעולם על ידי היחוד כנ"ל. והבן.

השמים גימט' "נשמה" לרמוז שצריך להאזין לצרכי הנשמה

עוד נראה לומר בזה, דהנה "השמים" גימט' "נשמה", לרמוז שצריך להאזין לצרכי הנשמה שהם התורה והמצוות ומעשים טובים, ואז נזכה ל"אדברה" שזה דְבַר ה', "דבר" מלשון מנהיג, המנהיגה שלנו תהיה השכינה הקדושה, שהיא אות ה' אחרונה בשם הוי"ה, שהיא המלכות המוציאה לפועל את המידות העליונות ממנה, ול-"ותשמע הארץ", שהוא הגוף שכולו ארציות, דהיינו הגוף ישמע ל"אמרי פי" לאמריו של הקב"ה, כי הנשמה תשלוט על הגוף.

האזינו בתחלה החשובים שבדור שהם בחינת שמים וממילא ישמעו המוני העם

ובחנתם סופר (על התורה ריש האזינו) ראיתי שהביא "השמים", מסמלים את האישים הגדולים והחשובים, ו"הארץ" מסמלת את פשוטי עם, העסוקים וטרודים בעניינים הארציים, אם יאזינו בראשונה האישים הגדולים, כי אז ממילא ישמעו גם המוני העם הפשוטים, שאם ההמון אינו שומע, הרי זה מפני שהוא לומד מן הגדולים, שאם ראית דור שאין התורה והמצוות חביבות עליו צא ובדוק בפרנסה הדור, שאין הסירחון תלוי אלא בהם.

"יערף כמטר לקחי תזל כמטר אמרתי" (לב, ב)

המשיל הכתוב את דברי התורה הקדושים למטר

רבי בונים מפשיסחה (מוכא במעיניה של תורה כאן) ביאר את הכתוב, שהמשיל את דברי התורה הקדושים למטר (ספרי דברים פיסקא שו אות ב, וכ"כ רש"י כאן), שכשם שהמטר בשעה שיורד עדיין לא ניכרת השפעתו על הצמחים, אלא רק לאחר זמן, כאשר השמש מגיחה מאחורי העננים וזורחת על האדמה, אז רואים את תוצאות המטר. כך גם דברי התורה, אף כי בשעה שהוגים בה אין מבחינים מיד בהשפעתה, בכל זאת סופה לעשות את פעולתה.

"יערף כמטר לקחי זה תורה שבכתב, תזל כמטר אמרתי זה תורה שבעל פה

גדולי המפרשים (ילקוט מעם לועז כאן עמ' תתע"ח) פירשו שמשה רבינו רמז להם בזה כי כך הוא סדר הלימוד, בתחילה יהיה בתורה שבכתב ואחר כך יהיה בתורה שבעל פה, ולכן בתחילה אמר "יערף כמטר לקחי" המורה על תורה

שבכתב כנאמר (משלי ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, ואחר כך אמר "תזל כטל אמרתי" לרמוז על התורה שבעל פה.

והטעם הוא משום שקודם כל צריך לדעת את יסודות התורה, ואחר כך להתרחב בה על ידי תורה שבעל פה.

ודימה הכתוב את התורה שבכתב ל"מטר", ואת התורה שבעל פה ל"טל", משום שכשם שהאדמה בתחילה צריכה למטר כדי להתרכך, ורק אחר כך כאשר התבואה צומחת צריכה תמיד לטל, כן הוא בלימוד התורה, בתחילה צריך ללמוד את התורה שבכתב, שהיא פותחת את לב האדם, ואחר כך כשנתגלתה מעט בלב האדם, אז ילמד תורה שבעל פה כל ימיו.

כשם שהמטר שוחק אבנים אף התורה שוחקת לב האדם

עוד אמרו רבותינו במדרש (תנחומא האזינו סימן ג' ועוד במדרש תנאים דברים לב, ב) שהתורה נמשלה למטר, משום שכשם שהמטר יש בכוחו לשחוק אבנים שנאמר (איוב, יד, יט) אבנים שחקו מים, אף התורה שוחקת לב האדם. וזהו שאמרו חז"ל (סוכה נב:) אם אבן הוא [יצר הרע] נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ. לכך אין יותר טוב לאדם מלהמית את עצמו על דברי תורה, ולעסוק בה בהתמדה יומם ולילה, כנאמר (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה.

וממשיך המדרש ואומר ולכן נמשלה התורה למטר, מה מטר אין העולם יכול להתקיים בלעדיו, כך אין העולם יכול להתקיים בלא תורה שנאמר (ירמיה לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתני. ומה המטר יורד מעט מעט, כך התורה כשמתחיל האדם ללמוד, לומד מעט תחילת האותיות א,ב,ג,ד, במנין קטן, ולבסוף עולה למנין גדול ק,ר,ש,ת. כך מתחילין ואחר כך עומד על התורה ודקדוקיה.

צריך שבליילה יחלום על הלימוד

יש להתבונן בדברי הנביא הנ"ל (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה, כיצד יתכן ללמוד תורה ביום ובלילה ברצף בלי לישון, הלא לא יוכל אדם יציר חומר להתקיים ללא שינה?

רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל ביאר זאת (הובא בלבוש יוסף, ישר, האזינו עמ' ק"צ) שעל האדם ללמוד תורה ביום בעמל, וכשכל כולו יהיה מונח בלימוד התורה, עד כדי כך שיחלום בלילה על דברי תורה, בכך יחשב לו שהוגה הוא גם בלילה בתורה, ולכן כיון הנביא באומרו, והגית בו יומם ולילה.

והביאור הזה נאה בפרט למי שאמרו, כי רבי צדוק הכהן מלובלין זכה לחבר חיבור הנקרא בשם "רסיסי לילה" ובו חדושים שנתחדשו לו בחלום, ומי יתן ונזכה לחדש חידושים שכאלו בהקיץ.

ועל הגר"א מסופר (הקדמת בניו להגהות הגר"א לשו"ע) שהיה ישן רק שעתיים ביממה, וגם זאת לא היה ישן ברציפות יותר מחצי שעה כלומר ארבע פעמים חצי שעה. וגם בזמן הזה היו שפתותיו דובבות דברי תורה.

"יִעְרַף כַּמָּטֵר לְקַחֵי תִזְל כַּטֵּל אִמְרָתִי" (לב, ב)

למה נמשלה כאן התורה לטל ומטר

הקשה רבנו יוסף חיים בספר בן איש חי בדרשות (ריש האזינו) מדוע דימה משה רבנו ע"ה את התורה גם למטר וגם לטל? וכתב לבאר את הענין, שהדימוי למטר הוא, שכשם שהמטר יורד כל משך החורף בין ביום ובין בלילה, כך אדם צריך לעסוק בתורה במשך כל הזמן, בין ביום ובין בלילה.

אמנם הרי המטר יורד רק בחורף ולא בקיץ, ואילו התורה צריך ללמוד לעולם בכל זמן, לכן דימה את התורה גם לטל, שכמו שהטל יורד לעולם בין בקיץ בין בחורף, כך לימוד התורה.

ובאמת שלא היה די לדמות את התורה לטל בלבד, לפי שהטל יורד רק בלילה ולא ביום, ואילו בתורה צריך ללמוד בין ביום ובין בלילה. ולכן דימה את התורה גם למטר שיורד בין ביום ובין בלילה.

דברי תורה משפיעים על אדם שלבו מוכן לשמוע

סיבה נוספת שנדמתה התורה למטר, לפי שהמטר מצמיח רק במקום שהוכשר לכך קודם, דהיינו שנחרש ונזרע קודם, ואילו מקום שלא נעבד, המטר עוד גורם את ההיפך, מזיק לקרקע, שעושה אותה ביצה. כך גם דברי תורה, הם משפיעים על אדם שלבו נחרש ונזרע דהיינו כשליבו של האדם מוכן לשמוע, אבל דברי תורה הבאים על לב ריק, בזה נגרם נזק יותר מתועלת, וכבר אמרו חכמנו ז"ל (יומא עב:) זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם המות.

"יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי" (לב, ב)

המטיף מוסר ישמיע דבריו בנחת כטל שהכל שמחים בו

רש"י (כאן, מספרי) "תזל כטל" שהכל שמחים בו משום שאינו מטריד שום אדם, ואילו המטר, יש שעצבים בו כגון הולכי דרכים. ורמזו יש כאן ללמדנו, שכל המטיף מוסר באזני הקהל, ראוי לו להשמיע דבריו בנחת ובלשון רכה, כטל זה שהכל שמחים בו, וסימנך: "טל" ראשי תיבות, "טוב לכל", לעומת זאת תוכחה הנאמרת בנימת זעם ובלשון תקיפה, פעמים שהיא מחטיאה את המטרה, כי מעוררת בלב השומעים התנגדות ואי נחת, כדוגמת הולכי דרכים כלפי מטר סוחף, הפוגע בהם, וסימן לכך "מטר" ראשי תיבות "משאכם, טרחכם, ריבכם" ... ורק לעת הצורך, וכשמטיפים מוסר לרבים, יש להוכיח בלשון חריפה.

"יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירם עלי דשא וכרביבים עלי עשב. כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו" (לב, ב-ג)

התורה מכפרת על כל חטאים אף על חילול השם

בספר שלל רב (כאן) מביא פנינה נפלאה בשמו של האדמו"ר הקדוש רבי אהרן מבעלזא. שנינו במדרש (מדרש תנאים, דברים לב, ב) מה שעירים באין על חטאים ומכפרין, כך תורה מכפרת על כל חטאים. עד כאן. והנה ידוע שיש ארבעה חילוקי כפרה (יומא פו.), והחמור מכולם הוא חילול השם, שאין לו כפרה מחיים. ואולם מבואר ברמב"ם (הלכות תשובה פ"א ה"ב) שזהו דוקא כאשר אין בית המקדש קיים, אך בזמן שהיה בית המקדש קיים, השעיר המשתלח היה מכפר גם על חילול השם.

וזו כוונת המדרש הנזכר לחדש, שדברי תורה מכפרים כשעירים, דהיינו, כמו שהשעיר המשתלח היה מכפר אף על עון חילול השם, כך דברי תורה מכפרים אף על עון חילול השם.

והפסוק עצמו נותן טעם בדבר, "כי שם ה' אקרא", שהרי כל התורה הם שמותיו של הקב"ה כידוע (רמב"ן בהקדמתו לתורה, יש בידנו קבלה של אמת), וממילא על ידי לימוד התורה "הבו גדל לאלהינו", ונמצא שעל ידי לימוד התורה עושים קידוש "השם", ומבואר ב"שערי תשובה" לרבינו יונה (שער רביעי, אות ה) שקידוש השם מכפר על עון חילול השם.

"כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו" (לב, ג)

זהירות בשם ה'

כתב רבי יוסף ג'קטיליה בס' שערי אורה (שער ה' אחר ושם ביאר את מהות ד' אותיות הוי"ה) כשאתה מזכיר שם ה' יתברך, ראוי לשבחו ולרוממו, כאמרו, כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו. שתדע לך, כי בשעה שאדם מזכיר את שם הוי"ה ברוך הוא [שם המפורש], ומניע אותיותיו בתנועות הלשון, אזי מרעיש עולמות למעלה, ומתקוממים כל צבאות מלאכי מעלה ושואלים אלו לאלו ואומרים, למה העולם מרעיש?

ואומרים, לפי שפלוני הרשע מזכיר את השם המפורש ומניע בשפתיו, וכפי התנועה שהניע אותו, כך מתנועעים כל השמות והכינויים שתלויים עליו, ולפיכך נרעשו שמים וארץ. ואז אומר, מי זה הרשע שהרעיש את העולם בזוכרו את השם הגדול לריק, הלא זה הרשע שעבר עבירה ביום פלוני, ואז היא הסיבה להזכיר עונותיו.

תדע, שכשם שאדם שמניע את הנוף האמצעי של אילן מחמת כן ירעשו הענפים, כך כשאתה מזכיר את שמו של ה' יתברך, ירעשו כל צבאות מעלה ומטה, לפי שכולם תלויים בו.

וכל זה שלא במקדש, אבל כהן גדול היה מזכירו בבית המקדש, ואז כל צבאות עולם היו שמחים ומקבלים השפע, לפי שהיה מסדר הצינורות ומריק ברכה לכל בני העולם. עד כאן לשונו.

המזכיר שם שמים לבטלה ינהג נידוי

כתב בספר חסידים (סימן ד') שהמזכיר שם שמים לבטלה צריך שינהג בעצמו נידוי. דהיינו יחלוץ מנעליו וישב לארץ ויבקש משלושה בני אדם שיתירו לו נידויו, ואז ייסלח לו בהכנעתו. ואם לאו, חלילה לעול להיות מקויים בו הכתוב (דברים כח, נח-ט) ליראה את ה' הנכבד והנורא... והפלא ה' את מכותך ואת מכות זרעך.

בספר משנת יוסף (ליברמן, יומא סא.) כתב בשם הגה"ק מפאקש זצ"ל רמז נפלא ומוסר גדול על המאמר (יומא סו.) והכהנים והעם העומדים בעזרה, כשהיו שומעים שם המפורש שהוא יוצא מפי כהן גדול, היו כורעים ומשתחוים

ונופלים על פניהם, ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. עד כאן. הנה בני ישראל מזכירים את שמו הנכבד והנורא מאות פעמים ביום, ולפי ההלכה צריך להזדעזע בכל פעם שמזכיר השם. והכהנים והעם בשמעם איך שהכהן הגדול מזכיר את השם בקדושה וטהרה, התעוררו מאד, כיצד הם אומרים ומזכירים את השם בכל יום מאות פעמים, בריחוק גדול מרגש הכהן הגדול. ולכן נפלו על פניהם ואמרו "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" על כל הזכרת שמותיהם, שנראה כאילו אמרום לבטלה, לעומת כוונתו הקדושה של הכהן הגדול. (מספר להתעדן באהבתך).

"הַצֹּר תָּמִים פְּעֻלוֹ בִּי כָּל דְּרָכָיו מְשֻׁפָּט" (לב, ד)

מצות עשה להצדיק עליו את הדין, ולא יאמר מקרה הוא, אלא יפשפש במעשיו וישוב בתשובה

כתב בספר חרדים (עשה פרק א' אות ל"א, ומקורו ממנין תרי"ג לסמ"ק וסמ"ג) צריך האדם להצדיק הדין על המאורע, בין בגופו בין בבניו בין בממונו, שנאמר (דברים ח, ה) וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך. ויקבע זה בלבו, ויכוף ראשו וישתוק, שנאמר (ויקרא י, יג) וידום אהרן. ולא יצדיק נפשו מאלקים, גם לא יאמר מקרה הוא, כי אז ילך עמו השם יתברך בחמת קרי, אלא יפשפש במעשיו וישוב בתשובה. וזה חלק עיקרי ממצות ואהבת את ה' אלהיך, דכתיב (דברים ו, ה) בכל מאודך. ודרשו חז"ל (משנה ברכות נד:) בכל מידה ומידה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד. וכתוב (תהלים קא, א) חסד ומשפט אשירה, אם חסד אשירה, ואם משפט אשירה. ואמרו חכמינו ז"ל (שבת פג, ב) הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים, עושים מאהבה ושמים ביסורין, עליהם הכתוב אומר (שופטים ה, לא) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, שהרי הוא יתברך אוהב אותנו, דכתיב (מלאכי א, ב) אהבתי אתכם אמר ה', וחביבים עלינו יסורים שמביא עלינו שהכל לטובתינו, וכתוב (משלי כג, ד) נאמנים פצעי אוהב, וכתוב (תהלים כג, ד) שבטך ומשענתך המה ינחמוני.

"אֵל אַמּוֹנָה וְאִין עֹנֵל צְדִיק וְיֵשֶׁר הוּא" (לב, ד)

איך וכיצד יוכל ה' יתברך להחזיר לישראל, והרי הלכה היא שאסור להחזיר גרושתו?

בספר חנוכת התורה (השל, האזינו, נדפס תר"ס) הביא דאיתא במדרש רבה (בפרשה זו, אולם לא נמצא לפנינו), לעתיד לבא יבואו כנסת ישראל ויאמרו לפני הקב"ה רבונו של עולם כתבת בתורתך (דברים כד, ד) שאדם ששילח את אשתו והלכה והיתה לאיש אחר ולא תשוב אליו עוד, הלא גם אתה גרשתנו בין האומות והיאך אתה יכול להחזיר אותנו אליך? יאמר להם הקב"ה "איש" (שם פסוק ג) כתוב בפרשה. אנכי אל ולא איש. עד כאן. והמדרש צריך ביאור. **והרב ר'** העשיל ז"ל פירש בספר חנוכת התורה (כאן) בדרך זו, שהנה המשנה בגיטין (עו.) אומרת, שאדם שזורק גט לאשתו, אם החצר שלו, אינה מגורשת, לפי שצריך שהגט יגיע לידה או לחצרה.

ומעתה לפי זה אתי שפיר, שישב הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל, נכון שנתתי לכם גט, אבל הרי אנכי אל, וכל העולם שלי הוא ונקרא חצרי, נמצא שלא חל הגט, ואין כאן כלל גירושין, ולכן יכול אני להחזיר אתכם אלי.

"הַצֹּר תָּמִים פְּעֻלוֹ בִּי כָּל דְּרָכָיו מְשֻׁפָּט אֵל אַמּוֹנָה וְאִין עֹנֵל צְדִיק וְיֵשֶׁר הוּא" (לב, ד)

עלינו להאמין בלי פקפוק, שיש צדק ומשפט בכל מעשיו, בעניין זה אנו משולים לילד חולה

החפץ חיים (הובא באמרי חן ויזגאן עה"ת כאן, ובחפץ חיים על התורה כאן יש משל אחר דומה ע"ש) היה אומר שאחד מיסודות האמונה בה' הוא להכיר ולהודות "כי כל דרכיו משפט", ואף על פי שהרבה פעמים אנו תוהים על עלילות הבורא, ואיננו מבינים את דרכיו והנהגתו בעולם. עלינו להאמין בלי פקפוק, שיש צדק ומשפט בכל מעשיו.

בעניין זה אנו משולים לילד חולה, שהוריו משקים אותו סמי רפואה מרים כלענה. באותה שעה חושב הילד, שהרופא וההורים מתנהגים כלפיו בקשיחות לב, ואינם מרגישים את צעריו ואינם רוחשים לו אהבה. אך האמת היא, שההורים מבקשים להיטיב לבנם החולה, וכדי לרפאותו הם נאלצים לכפות עליו דברים הגורמים לו סבל גופני ונפשי. כך הוא גם כאן, אף שפעמים איננו מבינים את דרכי הבורא, ובראיית אנוש פעמים נראה שאבינו מלכנו מתנהג עמנו בקשיחות לב, יודעים אנו שאין זו קשיחות לב, אלא אהבת לב, אהבת אב לבנו.

פעם שאל החפץ חיים לאחד ממקורביו, מה שלומי? ענה האיש שלא היה מזיק אילו היה יותר טוב. מיד העיר לו החפץ חיים, מנין לך שלא היה מזיק, הקב"ה הוא רחום וחונן ויודע איך להיטיב עם הבריות, ומיטיב לדעת יותר ממך מה טוב לך, ואם אינו מטיב אתך, סימן שכך צריך להיות, "צדיק וישר הוא".

"שיחת ל' לא בננו מומם" (לב, ה)

אם אדם שיחת מעשיו ועושה רשע, לא לו המום, שהרי הוא לא נפסד בכך, אלא לבניו מומם בספר ילקוט חמשאי (כאן) הביא בשם תוס' הרא"ש שפירש את הפסוק, שאם אדם שיחת מעשיו ועושה רשע, לא לו המום [המום אינו נעשה בבורא], שהרי הוא לא נפסד בכך, אלא לבניו מומם, ע"ש. [דהיינו כשהאדם חוטא, אין החוטא פוגם בקב"ה, אלא המום שנוצר מחמת החטא הוא בחוטא עצמו בלבד].

ופירש על פי זה את הפסוק בתהלים (מזמור קי"ב) אשרי האיש ירא את ה' במצוותיו חפץ מאוד גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך. והיינו, דאיתא במסכת עבודה זרה (דף יט.) אשרי האיש, בעודו איש. ופירושו, אשרי אדם שעושה תשובה בעודו איש, בצעירותו ולא בזקנותו.

וב' טעמים בדבר:

א. שהרי מעלת השב בתשובה בהיותו צעיר גדולה יותר, שאף על פי שבצעירותו יש רתיחת דמים וגדולה התאוה ובכל זאת כובש את יצרו ועל כך נקרא "גבור", כפי ששנינו באבות (פ"ד מ"א) איזהו "גבור" הכובש את יצרו, מה שאין כן בזקנותו.

ב. אם עושה תשובה בצעירותו, בניו אחריו לומדים ממעשיו הטובים, וגם הם הולכים בדרך הישר. מה שאין כן העושה תשובה בזקנותו, היות ובניו אחריו ראו את רוע מעלליו בצעירותו, ולמדו מדרכיו, ומה שיעשה תשובה בזקנותו, כבר לא ישפיע עליהם, אחר שגם הם דרכו בדרך רשע.

וזה שאמר דוד המלך ע"ה (מזמור קי"ב) "אשרי איש", שעשה תשובה בעודו "איש", ו"ירא את ה' במצוותיו חפץ מאוד". ועל ידי זה יזכה לב' דברים, א. "גבור בארץ יהיה זרעו", שהרי נקרא גבור הכובש את יצרו. ב. יזכה ל"דור ישרים מבורך", שבניו אחריו ילכו בדרך ה' ויזכה ויראה דור ישרים.

"דור עקש ופתלתל" (לב, ה)

כשהיהודי מחזיק בנר בשבת, והגוי נושא את היין, הרי זה "עקש ופתלתול"

הרבי רבי בונם היה בנעוריו סוחר עצים, ולרגל מסחרו ביקר פעם בדנציג, ועשה שבת באכסניה של סוחרים. בליל שבת הזמין סוחר אחד בקבוק יין משובח. כיון שכן, שלח בעל האכסניה את שני משרתיו, האחד יהודי ואחר גוי, שיביאו מן המרתף את היין המשובח. כשהמשרתים חזרו מן המרתף, ראה הרבי לתמהונו, שהמשרת היהודי מחזיק נר דלוק בידו, ואילו המשרת הגוי נושא את היין.

עכשיו אמר הרבי, הובן לי פירוש הפסוק, "דור עקש ופתלתל", לו היה הגוי אוזח את הנר והיהודי את היין, היה הכל כשר וכשורה. אבל כשהיהודי מחזיק בנר דלוק בשבת, והגוי נושא את היין, הרי זה "עקש ופתלתול". (עיסורי תורה)

"ה'לה' תגמלו זאת" (לב, ו)

משה רבנו אמר שירה זו ורמוז שמו בשירה

הנה התיבה "ה'לה" נכתבת בצורה כזו שהאות ה' כתובה בה' רבתי ובתיבה בפני עצמה, ובאמת שאין כדוגמתה בכל הכ"ד ספרים. וכידוע שאת השירה הזאת אמרה משה רבנו ע"ה, ורמוז שמו הקדוש בראשי הפסוקים, דהיינו האזינו, יערף, כי, הצור, שחת, הלה', שראשי תיבות של אלו ו' פסוקים עולים בגימט' "משה", לכך נכתבה ה' בפני עצמה, שעל ידה יושלם מספר שמו הקדוש. (כ"כ המפרשים, ס' אמרי המז"ג, גולדברג, בסוף הספר, נדפס תשכ"ד ועוד).

"ה'לה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכננך" (לב, ו)

מי שאינו מכיר טובה, אינו חסרון מעלה, אלא נבל הוא

פירשו הראשונים (ראה רש"י ורמב"ן וספורנו) וזה לשונם, "עם נבל ולא חכם", ששכחו הטוב שעשה להם. "עם נבל", בזוי, בהיותך כפוי טובה ומשלם גמול רע למטיב, על היפך הנדיב הנכבד וכו'. עד כאן. דהיינו מי שאינו מכיר טובה, אינו רק חסרון מעלה, אלא נבל הוא, ונבל נקרא!

"ולא חכם", להבין את הנולד שיש בידו להטיב ולהרע. עד כאן. דהיינו "ולא חכם", כלומר, אף האדם שאינו מכיר הטובה לשעבר, וכופה ומסתיר את הטובה, מכל מקום אם הוא חכם הרואה את הנולד הרי שלכל הפחות משום ראייתו את הנולד יבוא ליראה את השם הנכבד והנורא, אשר בידו להטיב ולהרע לו לעתיד לבוא! וגם לזה לא יחכם...

מעתה למדנו שכל התביעה על יראת שמים שורשה בחוסר הכרת הטוב, לכך התביעה כאן בפסוק היא, "הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם", ומסיים הכתוב בתמיהה, "הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך!", והאיך לא תכירו זאת.

וממשיך הכתוב, "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, שאל אביך ויגדך וגו' כי חלק ה' עמו וגו', ימצאהו בארץ מדבר וגו'". וברמב"ן מבאר שהכל קאי על הכתוב למעלה, "עם נבל ולא חכם". פירוש, "זכור ימות עולם", שיתנו לב לזכור את ששת ימי בראשית, את הטובה שעשה להם השם בעת היצירה, כמו שיאמר בסמוך "בהנחל עליון גוים וגו'". וממשיך הכתוב "בינו שנות דור ודור", שיבינו לדעת מה שנעשה להם בכל הדורות מעת ששרתה שכינה ביניהם, כאשר יספר בסמוך, "ימצאהו בארץ מדבר וגו'". הרי למדנו שבמדת הכרת הטוב - תלויה כל התורה כולה, וזה כל האדם!

הכרת הטוב היא מיסודות הדת

והנה, למדנו בפרשת כי תצא (דברים כג, ה), שהתורה ריחקה את עמו ומואב מלבוא בקהל ה' עד עולם, משום שלא היתה בהם מדת הכרת הטוב כטעם הנאמר בתורה, "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור וגו' לקללך". וכתב הרמב"ן, וזה לשונו: והנראה אולי כי הכתוב הרחיק שני האחים האלה [עמו ומואב שהרחיקם מעם ישראל] שהיו גמולי חסד מאברהם, שהציל אביהם ואמם מן החרב והשבי, ובזכותו שלחם השם יתברך מתוך ההפכה, והיו חייבין לעשות טובה עם ישראל, והם עשו עמהם רעה. האחד, שכר את בלעם בן בעור, והם המואבים. והאחד, לא קידם אותם בלחם ובמים כאשר קרבו למולו. והנה הכתוב הזהירם, אל תצורם ואל תתגר בם, והם לא קדמו אותם כלל וכו', עיין שם.

למדנו מכאן יסוד נורא, עד היכן מגיע חיוב מדת הכרת הטוב, שהרי אברהם אבינו עשה חסד עם לוט בן אחיו, שהציל אותו ואת אשתו מן החרב במלחמת המלכים, וגם בזכותו ניצלו אחר כך מן ההפכה כשהפך הקב"ה את סדום הרשעה. והנה ללוט היו שתי בנות, שמהן יצאו שתי האומות, עמו ומואב. וכשבני ישראל יצאו ממצרים והיו הולכים לארצם ארץ כנען אשר אמר ד' לאברהם (בראשית יג, טו) לך אתננה ולזרעך עד עולם, עברו כבר כמה מאות שנים מאז חסדיו של אברהם עם לוט, והיו כעשרה דורות אחרי אברהם אבינו. וגם שתי אומות אלו, עברו עשרה דורות מלוט זקנם בן אחי אברהם אבינו. ועתה נתבעות שתי אומות אלו על כך שהיו צריכים לזכור שהם גמולי חסד מאת זקנם של בני ישראל, ולגמול להם חסד ולקדם את פניהם בלחם ומים! ומכיון שלא זכרו להם את החסד הזה, ואין בהם מדת הכרת הטוב אינם רשאים לבא בקהל השם.

כלומר דקדוק חסרון זה של הכרת הטוב שהיה בהם, גרם שאין בהם אפילו את האחוזה הפחות ביותר הנצרך בכדי להיות ראוי לבוא בקהל ה'!

כך גם במצות הביכורים תמה המהר"ם אלשיך (דברים כ"ו ריש כי תבא), על ששנינו במשנה (ביכורים פ"ג מ"ג), שכל בעלי אומנויות עומדים בפני מביאי ביכורים ושואלים בשלומם, וזאת, אף על פי שפועל כיון שהוא שכור לבעל הבית אסור לו לשאול בשלום, משום גזל זמן העבודה, ואילו כאן התירו את הדבר משום חביבות מצות ביכורים. והדבר מצריך ביאור מהו יחודה של מצוה זו?

ועל זה מיישב האלשיך הקדוש, שהחובה להכיר טובה הינה מיסודות עבודת ה'. הקדוש ברוך הוא משפיע על האדם רוב טובה, חיים, מזון ועוד ועוד, וחייב האדם להכיר בטובתו של מקום, ובכך ניכרת מדרגתו, שכן עדין הנפש, יתבונן תמיד ויבחין מי השפיע עליו את כל הטוב ויודה לקדוש ברוך הוא, ולעומתו מי שנפשו גסה, לא יכיר ולא יודה בטובתו של הקדוש ברוך הוא.

לפיכך הפליגה התורה בחשיבות המצוה של הבאת ביכורים ובגללה מותר לפועלים להתבטל ממלאכתם, לפי שבמצוה זו מכיר האדם בטובות הקדוש ברוך הוא עליו, שהשפיע ברכה באדמתו, ומאתו יתברך כל אשר יש לו. ואפילו מי שיש לו חיטה אחת בלבד מביא ביכורים כדי להביע בכך הכרת טובה למי שנתן לו כל טוב.

וכך מצינו ג"כ במצות כיבוד אב את ענין הכרת הטוב, וכמו שכתב החינוך (מצוה ל"ג) וזה לשונו, שורשי מצות כיבוד אב ואם הוא, שראוי לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה. שזוהי מדה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם. גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. ומסיים החינוך, וכשיקבל זאת המידה [של כיבוד אב ואם, שכאמור שורשה הכרת הטוב] יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך

הוא, [שהבורא הוא] סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון. ושהוציאו לאויר העולם, וסיפק צרכו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלמות אבריו. ונתן בו נפש ודעת מושכלת, שלולא שחננו האל, יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויערוך במחשבתו כמה ובמה ראוי להזהר בעבודתו יתברך שמו.

"הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך. זכר ימות עולם בינו שנות דור ודור" (לב, ו, ז)

תן מתורתך וממונך לעני בממונך, ובדעתך, ולא תאמר שהוא מזל וטבע

כתב ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו מדרש יהונתן לפרש את הפסוק כך, אם יבא אדם ויאמר מדוע אני צריך לתת צדקה לעני, וכן מדוע אני צריך ללמד תורה לאדם שעני בדעת, הרי כך הוא מזלם וכך הוא הטבע.

על זה אומר הפסוק "הלא הוא אביך קנך" - הלא הקב"ה הוא בורא עולם, הוא אביך ונתן לך את התורה שנקראת קנין.

וכן, "הוא עשך ויכוננך" - הוא שנתן לך את הממונך ועשה אותך ומעמיד אותך על רגליך, לכן גם אתה צריך לתת מתורה זו ומממונך זה לעניים.

ואם תאמר כך הוא המזל והטבע. אין זה נכון, שהרי "זכור ימות עולם" - תזכור במעשה בראשית שהקב"ה שבת ביום השביעי שהוא נגד הטבע והמזל, דבשבת הכוכב הוא שבתאי [כוונת דבריו שבכוכב שבתאי מצד הטבע אינו מזל ששוכחים בו, עיין שם] וכן מי אמר לחלק את ימות עולם - את השבוע לשבע ימים, ולא לעשרה ימים. [כדברי הכוזרי (מאמר א' ס"ו נ"ט)]. ועוד, "בינו שנות דור ודור" - תעיין ותבין מדוע בדורות הראשונים האריכו ימים ובדורות האחרונים קצרו ימיהם, ודאי שכל זה מאת בורא עולם שמסדר את הדברים ואין זה מזל וטבע גרידא, כך גם אתה תן מתורתך ומממונך לעני בממונך, ובדעתך, ולא תאמר שהוא מזל וטבע. (הובא בנפלאות מתורתך).

"שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך בהנחל" (לב, ז-ח)

כל שהוא ובנו ובן בנו תלמידי חכמים, הרי היא לו כנחלה שאין לו הפסק

כתב בעל הטורים (כאן) מוזכרים כאן בפסוק ג' דורות, "אביך" "זקניך" ו"שאל" שהוא הנכד. וסמך ליה "בהנחל", ללמדנו, שכל שהוא ובנו ובן בנו תלמידי חכמים, הרי היא כנחלה שאין לו הפסק (כדאיתא בב"מ פה.).

וכתב על זה הגאון רבי חיים מאיר מזרחי מאיזמיר, בספרו בן יאיר (ריש האזינו, נדפס תרל"ז) לפרש את המשך הפסוק "ויאמרו לך", על פי דברי התוספות (כתובות סב: בד"ה והחוט המשולש), שדברי חז"ל (מציעא פה.) שכל שהוא ובנו ובן בנו תלמידי חכמים שוב אין התורה פוסקת מזרעו לעולם, הוא דוקא כאשר שלושתם רואים זה את זה.

והנה חידוש זה נרמז כאן במילים "ויאמרו לך", כלומר שכאשר אביך וגם זקנך יאמרו לך, דהיינו שתזכו ללמוד תורה זה עם זה, אז יקויים בך המשך הפסוק "בהנחל" - שתהיה התורה עוברת בנחלה בלא הפסק לזרעך אחריו.

"יצב גבלת עמים למספר בני ישראל" (לב, ח)

פירוש הפסוק

בהדר זקנים (כאן) בשם בעלי התוספות הביא שפירשו את הפסוק, שעוד בזמן שקבע ה' יתברך את גבולות העמים, אז כבר השם יתברך בירר לנחלה את ארץ ישראל לבני ישראל, אף על פי שעדיין לא נולדו. כי מסר את ארץ ישראל לבני כנען, שהם עבדי בני שם (בראשית ט, כה), וכשיבואו בני ישראל ליטלה מידי כנען, לא יוכלו לערער עליה, כי הלכה היא (פסחים פח:) שמה שקנה עבד קנה רבו. אבל אם היה מוסר אותה לשאר האומות, היו יכולים לערער.

"פי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" (לב, ט)

מעשה אמיתי על השגחה פלאית

מעשה אמיתי שארע לפני זמן לא רב בדרום הארץ. שרה זיו (שם בדוי) הינה אשה מבוגרת הנמצאת בבית אבות. בנה היחיד שמעיה (שם בדוי) מגיע בכל יום רביעי בשבוע לבקרה, לשאול בשלומה לשמחה ולדאוג לצרכיה.

ביום בהיר אחד מקבל הבן טלפון מבית האבות המנהל נמצא על הקו וכך אומר לו, צר לי אולם הוטל עלי לבשר לך דבר מה הקשור לאימך. אתמול היא לא הרגישה כל כך טוב. נסינו לאתר אותך ולא הצלחנו. לבסוף נאלצנו להזעיק אמבולנס. רצינו שתלווה אותה לבית החולים.

שמעיה שומע זאת ושואל, מה שלומה כעת? היכן היא מאושפזת? והמנהל לאט לאט מסובב את השיחה, עד שבסיכומו של עניין אומר לו לאחר פרק זמן, לצערי הרב אמך נפטרה.

שמעיה היה המום מהבשורה הקשה ובמשך דקות אחדות לא יכול היה להוציא הגה מפיו. אולם לאחר שנרגע קימעא מבכיותו החל לברר פרטים, היכן הגופה עתה? האם היא נמצאת בטהרה. והמנהל השיב אנא, אם תוכל להגיע בהקדם לסדר את ההלוויה. והבן ענה, אני מגיע מיד. רצה מסובב הסיבות ולא פנו אל שמעיה לזהות את הנפטרת... ההלוויה הצנועה התנהלה בשקט. שמעיה, קרע כדין ובירך ברוך דיין האמת. אחר כיסוי הגולל אמר קדיש ופנה לביתו לשבת שבעה. יום רביעי בשבוע שאחר השבעה הטלפון מצלצל. הלו, שמעיה מה שלומך? מי זה?! שואל שמעיה כשפעמימה נעתקה מלבו. זו אני אמא. מה, אתה כבר לא מזהה אותי?!

השפופרת כמעט נפלה לו מהיד. אמא?! שואל שמעיה בתימהון. איפה את?! נו, באמת, איפה אני יכולה להיות. כאן בבית אבות. ראיתי שלא באת ביום רביעי שעבר, אז הבנתי שכנראה אתה עסוק ולא יכולת להגיע. אבל מה קרה היום?

שמעיה צנח לתוך הכורסא שליידו ברגליים רועדות. לאחר דקות ספורות הוא נרגע מעט ומבין, שהשיחה בדבר פטירת אמו מקורה בטעות! אז איך את מרגישה? הכל בסדר? שאל. כן, ודאי. ענתה ופתחה בשיחה קולחת כהרגלה. מיד בתום השיחה התקשר שמעיה לבית האבות. למזלו, המנהל עדיין היה במקום. **אדוני** המנהל, לפני כשבוע הודעת לי על מות אימי, ואף ישבתי שבעה עליה. אבל היום אימי דיברה איתי בטלפון! בתחילה חשבתי שאני הוזה, אולם הצג הראה את מספר הטלפון בחדרה!

לשמע הדברים גמגם המנהל מן העבר השני ואמר, אני מיד מברר את העניין וחוזר אליך. ופנה לבדוק את העניין. ואכן לאחר מספר דקות התקשר אל שמעיה ופתח בשורה של התנצלויות על אי ההבנה המשועת שהיתה כאן, לפי שהנפטרת האמיתית שמה היה "שרה בן זיו" והיא התגוררה "לגמרי במקרה" בקומה אחת מעל "שרה זיו". ומאחר שהשמות דומים להפליא, אירעה הטעות האיומה.

לאחר שמנהל בית האבות עמד על הטעות, הטלפון הבא היה כמובן לבנה האמיתי של הנפטרת, שרה בן זיו. הלו, מר בן זיו? חיכה המנהל לתגובה. מדבר, אישר הקול מן הצד השני. צר לי להודיע לך, אבל היתה כאן אי הבנה משוועת. אני ממש מתנצל. האשמה כולה בנו. אני לא יודע איך להסביר כיצד התרחשה טעות מעין זו אמר המנהל. מי מדובר? שאל בסקרנות בנה האמיתי. מדבר מנהל בית האבות בו אימך מתגוררת. לפני שבוע וחצי אמא שלך לא חשה בטוב, וחשבנו, שמדובר באשה ששמה זהה כמעט לשמה של אמך הנקראת "שרה זיו", ולכן פנינו לבנה ובישרנו לו ש... היא נפטרה, סיים המנהל.

אז מה קורה עכשיו? שאל הבן לאחר דקות אחדות, כשהוא מנסה לעכל את הבשורה על פטירת אמו. למען האמת, כבר אין מה לעשות, היא כבר נקברה לפני כשבוע וחצי, ענה המנהל כשהוא ממתין למטר צעקות מן העבר השני. **התגובה** לא איחרה לבוא, אולם היתה כה שונה ממה שציפה לה המנהל. בנה של הנפטרת שאל בתדהמה תגיד לי, קברו אותה בקבורה יהודית? - כן, כן. בוודאי, מיהר המנהל לענות כדי להפיס מעט את דעתו. וגם אמרו עליה קדיש? שאל הבן שנית. כמובן, ענה המנהל. אל תדאג. דאגו לה להכל, עשו לה טהרה, הספדים ואפילו ישבו עליה שבעה! חתם.

מהצד השני נשמעו משפטים לא ברורים, אז היא ניצחה אותי!!! היא הצודקת ואני הטועה!

במה העניין? שאל המנהל, למה אתה מתכוון?! אני אסביר, השיב הבן, מאז שאימי נמצאת בבית אבות, היו לנו ויכוחים באמונה. ואני הודעתי לה שאיני מאמין בכלום והכל שטויות, ובאותו מעמד גם הבטחתי לה שאין כוונתי לקבור אותה בקבורה יהודית, אלא אתרום את גופה למדע ("ע"). היא לעומת זאת היתה מפצירה בי בכל הזדמנות לחזור בי מהבטחתי. אולם לשווא, לבי היה נעול על מסגר.

והנה יום אחד כשפתחה שוב את הנושא, הכריזה לפתע בצער, אתה יודע מה?! אם אתה לא תדאג לי, בורא עולם ידאג לי!! ואני ענית לה שאעשה את כל המאמצים להיפך. והנה אני עומד עתה תמה - איך באמת בורא העולם עזר לה?! היא כל הזמן צדקה ואני טעיתי!! עלי לעשות חשבון נפש נוקב. ובכך חתם את השיחה והותיר את המנהל המום מתוכנה...

רואים מכאן שכשהקב"ה רוצה להוליך דבר בבריאה, ופרט לבניו אהוביו עם ישראל, אין מי שיאמר לו מה תעשה ואין מי שיאמר לו מה תפעל. (מספר להתעדן באהבתך).

"כִּי חֶלֶק ה' עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ" (לב, ט)

הקדוש ברוך הוא שמח בישראל אפילו כשנתמעטו ממעלתם הרוחנית

סיפר הגאון רבי ישראל מאיר הכהן מראדין בעל החפץ חיים (בח"ח עה"ת האזינו במעשה מלך אות ד'), מעשה בהגאון רבי חיים מוולאז'ין שלמד בספר תנא דכי אליהו (רבא פ"א), ושם מנויים מדותיו של הקדוש ברוך הוא, ובכללם שהוא "עשיר ושמח בחלקו", נתמלא לבו פליאה על הדברים, מה שייך לגבי הקדוש ברוך הוא "שמח בחלקו", והרי כל העולם שלו?

הלך והציע את תמיהתו לפני רבו הגאון מוילנא. השיב לו הגאון, אין חלקו של ה' אלא עם ישראל, כפי שכתוב (בפסוקנו) חלק ה' עמו. וכוונת המדרש שהקדוש ברוך הוא שמח בחלקו, היינו ששמח בעם ישראל בכל מצב שהם, אפילו בדורות שנתמעטו ממעלתם הרוחנית, ה' שמח בהם.

"יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ" (לב, ט)

עם ישראל נמשלים לחבל עבה

הצדיק רבי משה מקוברין היה אומר (מובא בספר פרפראות לתורה, בקר, כאן) על פסוקנו כך, סגולתו של חבל עבות היא שזירתו ממספר רב של חוטים, אז אפילו אם יפגם חוט אחד או שנים, הדבר אינו פוגע בחוזק הכללי של החבל, ומוסיפים להשתמש בו בכתחילה, ואף לפעמים כלל לא מבחינים בחוטים הפגומים שבחבל.

הוא הדין לגבי עם ישראל, בשעה שהם מלוכדים כאחד, הם מתחזקים ומתחסנים כנגד אויביהם המבקשים לפגוע בהם, ואחדות ישראל גורמת לכך, שאפילו היחידים מעם ישראל שהם פגומים, מוצאים תיקון לעצמם על ידי דבקותם בכלל ישראל, כדברי חז"ל (שבועות לט). כל ישראל ערבים זה לזה, וזה שאומר הפסוק, יעקב "חבל" נחלתו.

"וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט שְׁמֹנֶת עֶבֶת כְּשֵׁית וַיִּטֵּשׂ אֶלֹּהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ" (לב, טו)

כיצד נעלה בהר ה' ע"י שנמעול ב- "מעל"

בספר דרש יהודה לומד מכאן יסוד מוסרי גדול, אדם שיש לו תאוות האכילה, ואוכל הרבה, הוא "נהיה כבד" בתאוותו, ולא יוכל לעלות במעלה העולה בית אל. והדבר יכול להביאו לידי עבירה, וכמו שאומר הפסוק וישמן ישורון ויבעט, שמנת עבית כשית, ויטוש אלוה עשהו. הנה שמפני שאכל וישמן ונתעבה, גרם לו הדבר שיטוש אלוה עושהו.

כמו כן אדם הלבוש בלבוש יפה שמתהדר בו, הדבר יכול להביאו לידי חטא, ולא יוכל לעלות בהר ה', לפי שהיצר הרע נכנס בו ומפתה אותו לעבור עבירות. וכמו שמצינו אצל יוסף הצדיק שהיה מתהדר בלבוש, ואם לא היה מתהדר לא היה בא לידי הנסיון עם אשת פוטיפר [ויש לזה רמז בפסוק (בראשית לט, יב) ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עימי, היינו שכשראתה אותו מתייפה "בבגדו", הדבר גרם לה ל"תופשו" ולהתגרות בו. הנה שהדבר שגרם לו כל זאת הוא ההתהדרות בלבוש].

גם אדם שיש לו עושר ונכסים, זה יכול להביא אותו לידי רדיפת הממון ולסור מעבודת ה', כי בכל עת רוצה ללכת למסחר רוצה ללכת לכאן ולכאן, אם כן העושר הזה לרעתו הוא, ולכן צריך הוא להזהר מאד.

שלשה אלו, האכילה, הממון ובגדי הכבוד, הם ראשי תיבות "מעל" מאכל עושר לכוש, לפי ששלושה דברים אלו מפריעים לעבודת ה', ומביאים את האדם למעול "מעל" בהשם.

משל למה הדבר דומה, להר גבוה שרוצים לכבוש את פסגתו. הנה אם לכוש האדם בבגדים כבדים, מעיל, שריון קשקשים וכדומה, לא יוכל לעלות. מה יעשה? יסיר מעליו את המעיל והשריון ואז יוכל לעלות. כמו כן האדם הנושא באמתחתו הרבה מטבעות כבדים, לא יוכל לעלות את ההר, לפי שהכסף מכביד עליו ומעכבו. לכן תקנתו שישאיר את הממון בצד, ואז יוכל לעלות בהר.

וזה שאומר הפסוק (תהלים כד, ג-ד) מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו? נקי כפים ובר לבב, דהיינו על ידי שיסתפק במועט ולא יתאוה תאוות רבות, יוכל לעלות בהר ה', כי האוכל והתאוות מונעים ממנו לעלות אל ה', וע"י שימעל ב- "מעל" יוכל יהיה לעלות בהר ה'.

"יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהִים" (לב, יז)

מעשה נורא ביהודי שהלך למחוזות קידר ואמר לו השד נשלחתי להטעות לעבודה זרה

מצינו סיפור מאלף (מובא באמרי חן, בשלח, עמ' קנ"ב) ביהודי שהלך למחוזות קידר, והיתה דרכו לעבוד לאש, שחשבוה לאלוה. והיו מקריבים עצמם לאש ומשליכים עצמם למדורה, ומאמינים שהמקריב עצמו ניצול מדינה של גיהנם. כשהגיע לקידר התארח בבית זקן אחד ונח מעמל הדרך. ביקש להמשיך במסעו, והגיעתו שמועה שהדרך משובשת בשודדים וברוצחים המתנפלים על עוברי הדרכים, נוטלים את רכושם ורוצחים אותם נפש. מה עשה, הפקיד את כל רכושו בידי הזקן, בעל האכסניה, כי בני קידר ידועים היו ביושרם ובנאמנותם. ולאחר מכן המשיך בדרכו להסדיר את ענייניו בעיר רחוקה, שכן השודדים לא היו פוגעים לרעה בחסרי רכוש.

כעבור זמן שב לקידר ליטול את רכושו ולשוב לביתו, והודיעוהו שאותו זקן מת, כי הקריב עצמו קרבן לאש. ביקש מיורשיו את הפיקדון. אולם הם השיבוהו, איננו יודעים על הפיקדון דבר. החל לבכות ולקונן על רכושו שאבד לו, הרכוש שקיבצו בעמל כה רב, בכתתו רגליו מעיר לעיר ומכפר לכפר, ועתה עלה הכל בתוהו, וישוב לביתו בידים ריקות. אמרו לו "אל תצטער. המתן שלושה ימים, ורכושך יושב לך". ולתמיהתו הסבירוהו, כי כך מנהג המקום, כל המקריב את עצמו לאש, שב ביום השלישי לביתו, פוקד את משפחתו לשלום ומצווה על רכושו.

המתין שלושה ימים וחכה והנה ביום השלישי הופיע הזקן, שמח עם אשתו ובניו, וערך להם צוואה כיצד לנהוג ברכושו שהותיר אחריו. שאלו היהודי, והיכן פיקדוני? פנה הזקן למגירה, פתחה, והשיב לו את פיקדונו. עמד היהודי תוהו ושאל, הנכון הדבר שהטלת עצמך לאש? השיבו הזקן נכון. שב ושאל ומדוע עשית זאת? אמר הזקן, כי המקריב עצמו לאש אינו נידון בגיהנם, ומכפרים לו על כל עונותיו! ועתה הניחה לי, כי חייב אני להפרד ולשוב למקומי. שאלו, ולאן תלך עתה? אמר לו, אני הולך לקצווי ארץ, להפיל עצמי לגיהנם, ומשם אכנס היישר לגן העדן. ביקש ממנו היהודי לילך עימו ולראות כיצד הוא מפיל עצמו לגיהנם. אמר לו, אם תבוא עימי, תרצה אף אתה להקריב עצמך! אמר היהודי, אמנם צעיר אני לימים, ורצוני להמשיך לחיות. אבל רצוני לראות ולהיכח, ולהחליט על דרכי. שב הזקן והתרה בו, אם אין אתה בטוח בהחלטתך, אל תבוא עימי! פנה ללכת, והיהודי אחריו. אמר לו, שוב לאחריך. ענהו, "באשר תלך אלך". אמר לו אל תבוא עימי! ענה, מה איכפת לך? איני פוחד כי ברצוני לראות מה תחבולה היא זו.

אז שאלו הזקן, האם אתה יהודי? ענה, יהודי בן יהודי. אמר לו, אם כן, דע לך, כי איני אדם, אלא שד. ונשלחתי כדי להטעות את הטיפשים העוזבים עבודת אלוקים חיים, אדון העולם, ועובדים לאש. וכשהאחד מהם מפיל את עצמו לאש, אני בא כעבור שלושה ימים ומתחפש בדמותו, בא לביתו ועורך צוואה כרצונו, ומספר בשבחו ובגדולתו שהפיל את עצמו לאש של גיהנם. ובכך אני טורדם מהעולם הזה ומהעולם הבא. ולא רק כנגדם, אלא כנגד כל עובדי העבודות הזרות יש לנו תחבולות ופיתויים, כמו שנאמר (איוב יב, כג) משגיא לגוים, ויאבדם. אבל על ישראל אין לנו רשות להטעותם, שהם מאמינים בבורא העולם וקיבלו עליהם תורתו ומצוותיו. כמו שנאמר (ירמיה י, טז) לא כאלה חלק יעקב, כי יוצר הכל הוא. כלומר, אין חלקם של ישראל עם הגוים, שכן הם מאמינים בה' שיצר הכל. כיון ששמע אותו יהודי כך, שמח והלך לדרכו לשלום.

"לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהִים" (לב, יז)

מעשה במוהל שהזמינהו החיצונים למול את בנם וכיצד ניצל מהם

בחדר החיצון של בית הרבי בעל הצמח צדק מליובאוויטש ישבו חסידים במסיבה, כשנר קטן דולק לפניהם. כדרך אותם הימים, שוחחו בענייני חסידות, וסיפרו סיפורי צדיקים. פתאום יצא הרבי מחדרו, ושאלם על איזה צדיק הם מדברים עתה. ענו לו שמדברים מהרב הקדוש ר' מנדילי מהורדוק (מקודם בוויטבסק, ואחר כך בארץ ישראל). אמר הרבי, כשמדברים על הרבי ר' מנדילי צריכים להדליק הרבה נרות, כי הוא היה צדיק אמת ואור אמת. תיכף הביאו נרות רבים והדליקום, ונתמלא הבית אורה. הרבי ישב בתוך חבורת החסידים, פתח ואמר, אספר לכם מי היה הרבי ר' מנדילי. בהורדוק היה שו"ב [שוחט ובודק], תלמיד חכם גדול וחסיד, והרבי אמר לו שיזהר בנפשו מאוד, כי החיצונים רודפים אחריו להשיגו. השו"ב לא השית ליבו לדברי הרבי, ונהג כמנהגו. כשהרגיש הרבי שהוא אינו שם לב לדבריו, חזר והזהירו על הדבר כמה פעמים.

פעם אחת הזמינו את השו"ב, שהיה גם מוהל, לכפר הסמוך, למול את בנו של אחד היהודים שם. את המזמינים לא הכיר השו"ב, אולם הם הבטיחו לקחתו בעגלה ולהביאו אליהם אל ברית המילה, ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה.

כשיצאה העגלה מן העיר, נטה בעל-העגלה מן הדרך הכבושה ונסע ביערות. השו"ב הרגיש כי הוא נוסע בדרך-לא-דרך, ושאל את בעל-העגלה, אולי הוא תועה? אולם העגלון הרגיעו, אל דאגה, תיכף נגיע אל הכפר. והעגלה נוסעת ביערות עבותים, מדלגת על ההרים ומקפצת על גבעות ועדיין לא הגיעו אל מחוז חפצם. פתאום באמצע שום מקום, נראה בית, העגלון עצר את העגלה ונכנס אל הבית. השו"ב הרגיש שנתפס במקום לא טהור, ורק עכשיו הבין את אזהרת הרבי ר' מנדילי. אז התחרט עד מאוד שלא שם לב לדבריו, אבל כבר היה מאוחר מידי. נכנס לבית, והראו להשו"ב את התינוק. היולדת בראותה אותו, נזדעזעה מאוד, וכשלא היה איש בחדר, אמרה לו דבר סתר לי אליך, והתחילה לבכות בבכי מר. אז סיפרה לו שזה כמה שנים שנתפסה פה, והמקום הוא של החיצונים, ואינה יכולה לצאת מכאן. הראש שלהם דר אתה וחי עמה, ועכשיו כשילדה בן זכר ביקשה לעשות ברית מילה, ועשו לה רצונה. והזהירה אותו שידע איפה הוא נמצא. ורק עצה אחת יש לה בשבילו, שיתאפק ולא יטעם מכאן כלום, כי אז יש תקוה שיצא מכאן בשלום, אבל אם יטעם כאן דבר מה, אחת דתו להישאר פה לעולם.

באותו לילה באו בעגלות אלפי אנשים והביאו מטעמים, מינים ממינים שונים שריחם היה נודף ומגרה את התיאבון. כולם אכלו, וביקשו ממנו שגם הוא יטעם ויאכל, והוא השתמט באמתלאות שונות. בבוקר שוב נתאספו ובאו אנשים לאלפים, ואז השו"ב עשה את ברית-המילה. לאחר הברית ישבו לסעודה והביאו מאכלים שונים ומעדני מלכים, וביקשו ממנו שיאכל, שהרי זו סעודת מצוה שלו, והוא אף שכבר היה רעב עד מאוד, התאמץ והתאפק ולא טעם כלום, תוך כדי שהוא מתנצל באמתלאות שונות ומשונות. כשגמרו את הסעודה, ביקש המוהל שישבוהו אל ביתו, והמה כן עשו והביאוהו בחזרה לביתו.

אז הרבי ר' מנדילי ציוה למשמשיו, שכשיבוא השו"ב אליו, לא יכניסוהו ויאמרו לו, הרבי פקד ואמר צא טמא תאמר לו. ואכן השו"ב תיכף כשבא אל העיירה, הלך לבית הרבי לבקש את פניו. אולם המשמשים גרשוהו ואמרו לו כך וכך ציוה עלינו הרבי. נצטער מאוד השו"ב, והשתדל על ידי כמה אנשים חשובים, עד שהרבי הרשהו לבוא לפניו.

אז הרבי אמר לו, הן כמה פעמים הזהרתיך, ולא שמת לב לדברי. צער גדול היה לי כשנודע לי שאתה כבר אצלם, והתפללתי עליך הרבה שלא תרד נפשך לשאול עמהם חס ושלום. ודע לך שעדיין אתה בסכנה, כי הם רוצים מאוד לתפוס אותך עוד פעם, ומי יודע אם תוכל להימלט ולצאת משם. אבל עצה אחת יש לך, אם יזמינו אותך עוד פעם, אל תסרב, וכשתבוא לשם תיכנס אל הגדול שבהם ותאמר לו בפניו בביטול גמור "אין אתה כלום". וכה תאמר לכולם. וזהו התיקון שלך, שתבטלם בביטול גמור. נסיונות גדולים יהיו לך שם, אבל תתאזר בעוז ובתעצומות ותדבק את נפשך בבורא, ויהיה לך כוח לעמוד בכל הנסיונות. ואחר שתבטלם, תיפטר מהם לעולם ועד.

עבר זמן מה, ופתאום באו והזמינו אותו עוד פעם. בא אל הרבי לברכת פרידה, והרבי ברכו שיצליח ויחזור בקרוב לשלום, ונסע עמהם. בבואו לשם אמר תיכף לכולם, אין אתם כלום! בהחלט לא כלום! שחקו כולם ממנו. והוא באחת, בהחלט אין אתם כלום. נכנסו לגדול שבהם וסיפרו לו שכך הוא אומר לכולנו. ציוה אותם שיתאספו כולם לביתו ויביאו גם אותו לשם, ונראה מה יאמר אז. מיד העבירו קול שיבואו כולם לראש שלהם, והביאו גם את השו"ב והושיבוהו סמוך להראש. והוא בשלו, מבטלם בביטול גמור ואומר לעומתם, אין אתם כלום.

ציפצף הגדול שלהם להחבורה וכולם כאחד הוציאו מפייהם זיקי אש שהגיעו עד השו"ב. והוא כמובן נבהל עד מאוד, אבל נשאר באחת, אין אתם כלום. הפחידוהו שוב בכל מיני פחדים ובהלות, עד שכמעט יצאה נשמתו מרוב פחד. ואפילו שכך, דברי הביטול לא משו מפיו. והנה השו"ב שם לב שמדי פעם בפעם פוחתים והולכים בני חבורתם מהבית. אז הגדול שבהם גער בו בגערה גדולה, כיצד אתה מתחצף לפני בדברי ביטול כאלה? הרי אני יכול ברגע אחד להעבירך מן העולם הזה לנוקבא דתהומא רבה, שלא תצא משם לעולם ועד. ענה השו"ב ואמר לו, דע שהנני עומד נגדך ונגד כל החבורה שלך לא בכוחי, אלא בכוח מורי ורבי הרבי ר' מנדילי מהורודוק.

כשמוע הראש את תשובתו, אמר למשרתיו, בחדר פלוני מונחים אצלי פנקסים ובהם רשומים שמות כל הרבנים והתנהגותם ושיחותיהם ודברי תורתם. תביאו אותם הנה, והיה אם הרבי שלו רשום שם, אז אין לו תקנה ותקוה. ואם אינו רשום אצלנו, נהיה מוכרחים לעזבו ולהחזירו בשלום למקומו. תיכף הלכו בזריזות לאותו חדר, והביאו את הפנקסים והוא פתחם ודפדף בהם וחיפש ולא מצא. ענה ואמר, הרבי ר' מנדילי אינו רשום אצלנו כלל. ולכן מיד פטרוהו והחזירוהו לביתו לשלום. בבואו, הלך תיכף להרבי, והרבי קיבלו בסבר פנים יפות, ואמר לו, מעתה אתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום.

כשסיים הרבי בעל ה"צמח צדק" את הסיפור, אמר, צייתי משום כך להדליק הרבה נרות, כי הרבי ר' מנדילי היה צדיק אמת ואור אמת. (מתוך ספר סיפורי חסידים).

"צור ילדך תשי ותשכח אל מהללך" (לב, יח)

את מתנת השכחה שנתן לך השי"ת לשכוח את הצרות, אתה מנצל לשכוח את השי"ת!?

בספר מעיינה של תורה (כאן עמ' קנ"ז) מביא בשם המגיד מדובנא והרבי מקוצק שאמרו לפרש פסוק זה על פי משל לאדם שהיה בעל חוב להרבה אנשים, והנושים אינם נותנים לו מנוח, ואין לו יכולת לספקם. כיון שכן, יעץ לו ידידו, שיעמיד פניו כמשוגע בפני בעלי חובו, הן אז כשיראוהו משוגע, יניחוהו לנפשו. וכן היה, והעצה הועילה פלאים וכולם עזבוהו לנפשו.

והנה גם לידידו זה היה אותו אדם חייב ממון, וביום שבא לפרוע ממנו את חובו, גם לו העמיד פניו כמשוגע.

גער בו אותו ידיד, שוטה שבעולם, הלא אני הוא שיעצתי לך עצה זו, ועכשיו אתה מנצל עצה זו כנגדי!?

כך גם הוא פירוש הפסוק, "צור" הוא הקב"ה בוראך, "ילדך תשי" היא השכחה, דהיינו הבורא נתן לך את מתנת השכחה, לטובתך, שעל ידה תשכח את הצרות והיסורים העוברים עליך, כדי שתוכל ללמוד תורה בישוב הדעת ובנחת.

"ותשכח אל מחוללך" בתמיה, ולבסוף באותה מתנה אשר חנן אותך הקב"ה בה, אתה מנצלה לשכוח את הקב"ה!?

"כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בם" (לב, ט)

דור תהפכות המה - שהופכים את האותיות ד' ר'

שמעתי לפרש פסוק זה כך, הנה ידוע כשעם ישראל חטאו בחטא העגל, הפכו את האות ד' באות ר', דהיינו בחטא העגל במקום "השם אחד" הנכתב באות ד', הפכו ועשו, השם אחר באות ר' ח"ו.

וזהו פירוש הפסוק, כי "דר" תהפכות המה, שהופכים את האות ד' באות ר', "בנים לא אמן בם", אלו בנים שאין בהם אמן, שהפכו את האותיות ועשו עגל בשעה שעלה משה להביא להם את התורה.

"כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בם" (לב, ט)

ד' יסודות והמדות הנולדות מהם וכיצד יש להשתמש בהם ולא להופכים

הרב באר מים חיים זיע"א (כאן) ביאר שהאדם נברא בד' יסודות והם אש, עפר, רוח, מים, ומהם נמשכים ד' כוחות לאדם לעבוד בהם את עבודתו יתעלה. הנה מיסוד האש, יש לאדם את כח המתלהב, להתלהב אחר המצוות. ומיסוד הרוח את כח הזריזות, כדי להזדרז במצוות. ומיסוד המים נמשך כח המתאווה לחמוד לעבודת בוראו תמיד. ומיסוד העפר נמשכת בחינת העצלות, להתעצל ולהמנע מלעשות כל רע. והנה כאמור אצל שומרי התורה משמשים כוחות האלו לעבודת השם יתברך. אבל אצל עוזבי התורה הם הופכים כוחות אלו, שכל עבירה ועוון יעשו בזריזות וחשק ובתאווה, ובקיום המצוות יתעצלו וימנעו את עצמם מתורה ומצוות. ועליהם נאמר "כי דור תהפכות המה" היינו דור שהופכים את הטבעים להשתמש בהם להיפך תכליתם.

"הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם" (לב, כא)

הם עשו רק לפנים מהשפה ולחוץ גם אני אקניאם בגוי שיבול

הביא בספר עונג לשבת בשם ספר באר מים חיים (כאן) לפרש פסוק זה לזכותם של ישראל, כך, הנה ידוע שגזירת המן באה בעבור שהשתחוו לצלם, וכדברי הגמרא במסכת מגילה (דף יב.) שאמר רשב"י לתלמידיו נתחייבו ישראל כליה באותו הדור מפני שהשתחוו לצלם. אמרו לו, וכי משוא פנים יש בדבר? דהיינו אם כן שעבדו עבודה זרה, כיצד זכו לנס פורים ונצלו? אמר להם, הם לא עשו אלא לפנים. דהיינו הם השתחוו לצלם מפני היראה, ועבדו לצלם רק מן השפה ולחוץ, לכן אף הקב"ה לא עשה עמם אלא לפנים.

ולפי זה כך הוא פירוש הפסוק, "הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם", כלומר הם השתחוו לצלם רק מיראת המלכים, והכעיסו אותי רק בהבל שבפיהם מן השפה ולחוץ. ולא שבאמת קבלו אותו לאלוה לכן "אני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם", דהיינו אף אני אעניש אותם רק בגוי נבל שעומד לנבול וליפול, הוא המן הרשע שנפל בסוף בידם של ישראל, ולא הזיק להם באמת.

"אמרתִי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם" (לב, כו)

מעשה בתלמיד הרמב"ן שיצא לתרבות רעה, ועלה לגדולה ונעשה שר גדול

בילקוט מעם לועז (כאן, עמ' תתק"ו) מביא מעשה ברמב"ן, שהיה לו תלמיד אחד ושמו אבנר, ויצא לתרבות רעה ונשתמד, ועלה לגדולה ונעשה שר גדול. ביום הכיפורים שלח לקרוא אליו את רבו הרמב"ן, ובא לפניו. לקח חזיר ושחטו ובשלו ואכלו לעיניו. שאל את הרמב"ן על כמה כריתות עברתי היום? השיב לו הרמב"ן, ארבע. אמר לו התלמיד, והלא על חמשה כריתות עברתי, והתחיל לפלפל עמו עד שהרמב"ן הודה לו.

שאלו הרמב"ן, הגד נא לי מי הביאך למדה זו שכפרת בתורת משה, אחר שאתה בקי כל כך בתורה? אמר לו, פעם אחת שמעתי דרשה שדרשת בפרשת האזינו, ואמרת שבה כלולים כל המצוות וכל ענייני העולם, ובעיני היה זה מן הנמנע ומכאן פקרת. אמר לו הרמב"ן, ועדיין אני אומר כן שהכל נרמז בפרשת האזינו, ואם לא תאמין, שאל ואגיד לך.

תמה התלמיד ואמר, הגד נא לי היכן רמוז שמי בפרשת האזינו, קם הרמב"ן והתפלל בכוונה גדולה ונפל הפסוק הזה בפיו, "אמרתִי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם", אם נצרף את האותיות השלישיות של התיבות האלו, יצא "אבנר".

כששמע התלמיד את הדבר הזה, חרד חרדה גדולה עד מאוד ונפל על פניו, ושאל את הרמב"ן, אם יחזור בתשובה, האם יוכל לתקן את אשר עיוות? אמר לו הרמב"ן הלא אמרתי לך את הפסוק הזה... לקח אבנר ספינה אחת בלי ספן ובלי חבל ורב חובל, והלך בספינה וצעק צעקה גדולה ומרה, ואבדה הספינה ולא נודע סופו. והרמב"ן התפלל עליו שתהיה לו כפרה קצת. לאחר זמן בא התלמיד הזה להרמב"ן בחלום, ונתן לו תודה על תפלתו לדונו בגיהנם שלאחר שנים עשר חודש תהיה לו כפרה.

"אמרתִי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם" (לב, כו)

למה נמשלו להפקר כפאה ולא להפקר כלקט ושכחה

פירש רש"י (כאן) וזה לשונו, "אפאיהם" - אשיתם פאה [-אשימם כפאה] להשליכם מעלי הפקר. ודוגמתו מצינו בעזרא (נחמיה ט, כב) ותתן להם ממלכות ועממים ותחלקם לפאה - להפקר. עד כאן לשונו. דהיינו פירוש המילה "אפאיהם" היא, שאני אשליך אותם מעלי, כמו פאת השדה שהקוצר את תבואתו אינו אוספה אלא מניחה לעניים.

זכבר תמה הכלי יקר (כאן) וכי הפאה לבדה הפקר, והלא לקט שכחה ופאה כולם הפקר, ולמה נקט הפסוק דוקא פאה? והוא מיישב, שבאמת לא רק הפאה נרמזת בפסוק, אלא גם השכחה נזכרת בהמשך המילים "אשביתה מאנוש זכרם", כי אם ישבית זכרם, הרי לא יזכרם "וישכחם". אמנם לקט לא הזכיר הכתוב, וזאת כי הדין הוא (פאה ו, ה) שניים לקט שלושה אינו לקט [לקט הוא דוקא אם נפלו שתי חיטים, אך אם נפלו שלושה אינם לקט, אלא הם שייכים לבעל הבית], וכאן בקללה יהיו המפוזרים יותר משניים, ועל כן אין להם דין הפקר כמו לקט האסור לבעליו, אלא עתיד הקב"ה ללקטם, כמאמר הכתוב (ישעיה כו, יב) ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל, והיינו שילוקטו על ידי מלך המשיח, שנאמר בו (זכריה ט, ט) עני ורוכב על חמור, כי שניים במקום אחד הם לקט, ועני מותר בלקט של אחד אחד, דהיינו שניים. אבל כשהמפוזרים רבים יותר משניים במקום אחד, אז הקב"ה, בעל הבית של כל העולם, ילקטם בכבודו ובעצמו, כפי שנאמר (ישעיה יז, ה) זורעו שבלים יקצור והיה כמלקט שבלים בעמק רפאים, ושם לא כתב "לאחד אחד", כי כשהנלקטים יותר משניים במקום אחד, הרי לא יצאו מעולם מרשותו של בעל הבית, והדברים נפלאים. עד כאן דבריו.

ובעל המנחת יצחק (ויס, בספרו על התורה כאן עמ' רע"א), הקשה על כך קושיא נוספת, הלא גם השמיטה היא הפקר, ולמה נקט הפסוק דוקא פאה? ויישב בעל המנחת יצחק, בעונש הגדול שהוזכר כאן, שהקב"ה ישליך מעליו את בני ישראל מעליו כהפקר, טמונה גם נחמה גדולה! שכן יש הבדל בין הפקר מדין פאה להפקר מדין שמיטה, כי שמיטה היא הפקר גם לנכרים, בעוד הפאה אינה הפקר אלא לעניי ישראל (כמבואר בירושלמי פאה ו, א). ויש הבדל נוסף, בהפקר מדין שמיטה יוצאים הפירות מיד מרשות הבעלים והם מופקרים לכל העולם, ואילו בהפקר מדין פאה, אינם יוצאים מרשותו, עד שיבואו ליד הזוכה (כמבואר במשנה למלך, פרק ב' מהלכות תרומות), ומכאן שאף אם חלילה וחס יצא דבר מלכות הנוכר בפסוק (כודאי יצילנו השם יתברך), מכל מקום יהיה ברחמים גדולים, שלא יפקיר את ישראל כשמיטה חלילה, שיהיו הפקר גם לנכרים ותהיה להם רשות לזכות בנו, אלא יהיו הפקר כפאה שאינה הפקר לנכרים, וממילא לא נצא מרשותו יתברך שמו, עד שיטהר לבבנו ונקבל כולנו עול מלכותו יתברך ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו!

"כִּי גֹי אֲבָד עֲצוֹת הָמָּה וְאִין בְּהֶם תְּבוֹנָה" (לב, כח)

"עצות" בגימט' יהושע בן חנניה

בספר ימין יוסף (שמעוני, סוף האזינו נדפס תשי"ז) מביא את דברי רבותנו ז"ל (חגיגה ה:): לפני שנפטר ר' יהושע בן חנניה אמרו לו החכמים מה נעשה עם המינים [שהיה רבי יהושע רגיל לנצח את המינים בשאלותיהם, ולהשיב כסיל כאלותן]. אמר להם שמכיון שאני נפטר, לא יהיה עוד דעת וחכמה במינים לשאול שאלות קשות.

והנה יש לרמוז זאת כאן בכתוב, "כי גוי אבד עצות המה", כלומר בזמן שיפטר חכם מישראל שהיה אובד ומאבד את עצות ושאלות המינים והאפיקורסים, על ידי שהיה משיבם תשובות כדורבנות, אז "ואין בהם תבונה", אז לא תשאר דעת ותבונה במינים האלו לשאול.

ובאמת שראה זה פלא, הנה דבר זה גם מרומז במילה "עצות" שעולה בגימטריא "יהושע בן חנניה" שידע להשיב להם תשובות חכמות מאוד ולנצחם.

"לו חֲכָמוֹ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יְבִינּוּ לְאַחֲרֵיהֶם" (לב, כט)

העסק התמים שמחק את העבירות של כל השנה

פעם אחת בערב יום הכיפורים אמר רבי אלימלך מליזנסק לתלמידיו, רצונכם לדעת איך עושים תשובה בערב יום כיפור? לכו אל החייט שבעיירה. הלכו אצלו ועמדו לפני חלון ביתו. ראוהו מלובש בכגדי שבת, ויושב ליד השולחן מוקף בבניו, והשולחן מלא מעדנים ובקבוק משקה. והנה החייט מוציא מהארון ספר אחד שהיה כתוב בו את כל העבירות שעשה במשך השנה, מיום הכיפורים שעבר עד יום הכיפורים הזה. וכך אמר, רבוננו של עולם! היום הגיע הזמן לעשות בינינו חשבון על כל העבירות שעשינו, שזמן כפרה הוא לכל ישראל. ומיד החל למנות את כל העבירות שעשה במשך כל השנה, שכולן היו רשומות בספר הזיכרון. אחר שגמר את חשבון העבירות. הוציא ספר גדול וכבד יותר מהראשון, ואמר, רבוננו של עולם, קודם מניתי העבירות שאני עשיתי, ועכשיו אמנה את העבירות שעשית לי. מיד מנה את כל הצער והיסורים, צרות ועוגמת נפש, וחולאים רעים, והפסד ממון שעברו עליו ועל כל נפשות ביתו, במשך כל השנה. כשגמר את החשבון, אמר, רבוננו של עולם! אם נחשוב באמת על פי היושר, אתה חייב לי יותר ממה שאני חייב לך. אלא שאיני רוצה לדקדק עמך בחשבון מדוקדק, כי הלא ערב יום הכיפורים היום, וכל אחד מוכרח להתפייס עם חברו. ולכן הננו מוחלים לך על כל העבירות שעשית לנו. וגם אתה תמחל לנו על כל העבירות שחטאנו לך. ומיד מזג כוס משקה, וברך שהכל, ואמר בקול רם, "לחיים רבוננו של עולם, הננו מוחלים זה לזה כל מה שחטאנו איש לרעהו, וכל העבירות, הן שלנו הן שלך, בטלות ומבוטלות, כאילו לא היו". אחר כך אכלו ושתו בשמחה רבה.

חזרו התלמידים אצל רבם וסיפרו לו את אשר ראו ואשר שמעו, אולם הביעו דעתם שדברי החייט הם חוצפה יתירה כלפי מעלה. אמר להם הרבי, דעו לכם שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו עם כל הפמליא של מעלה, באים לשמוע את דבריו של החייט הנאמרים בפשטות גדולה, ומדבריו נעשה רצון ושמחה בכל העולמות. (ספר אמרי חן להגר"ח ויזגאן, סוף פ' האזינו).

"וְחַשׁ עֲתִידוֹת לְמוֹ" (לב, לה)

רמז לכך שניתנה נבואה לשוטים ולתינוקות

כתב בספר פניני דניאל (פלכני, סוף האזינו) בשם ספר הכין עזרא, שיש לפרש פסוק זה על פי הגמרא בבא בתרא (דף יב:): שמיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים, וניתנה לשוטים ולתינוקות. וכך מרומז הדבר בפסוק "וחש עתידות למו" דהיינו, "וחש" ראשי תיבות חרש שוטה וקטן, הם "עתידות למו", הם שידעו את העתידות כשיחרב בית המקדש.

"יָרְאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי" (לב, לו)

תתקנ"ה פסוקים כנגד תתקנ"ה רקיעים

ביאור יקר כתב הגאון רבי אלעזר רוקח, בספרו מעשה רוקח (ריש ואתחנן ושנה דבריו גם בפרשת האזינו אות ה') על פי מה שכתב הר"ן שפירא בספר מגלה עמוקות, וכן כתב האר"י ז"ל, שיש למעלה תתקנ"ה רקיעים, והנה בתת"ק רקיעים יש למ"ט שר הפנים רשות להעלות את תפילתם של ישראל, מלבד מן נ"ה רקיעים העליונים, ששם אין רשות

לשום מלאך, והם בלתי לה' לבדו. וסימנך בפסוק (דברים י, יד) "הן" לה' אלהיך השמים. "הן" הם נ"ה רקיעים "לה' אלהיך", שאין רשות בהם לשום מלאך להכנס.

אמנם משה רבנו ע"ה בקע בתפילתו את כל הרקיעים כולם, כולל נ"ה רקיעים הנוכרים. ובמה בקע אותם? בפסוקים של משנה תורה, כי בספר דברים יש תתקנ"ה פסוקים, ועל ידי כל פסוק בקע רקיע אחד.

והנה מתחילת הספר עד פסוקנו "ראו עתה" יש תת"ק פסוקים, ומפסוק "ראו עתה" עד סיום התורה יש נ"ה פסוקים. לכן כאשר בקע משה רבנו את תת"ק רקיעים, על ידי תת"ק פסוקים הנוכרים, עד הפסוק ראו עתה, ברקיעים אלו ראה משה גם מלאכים שרפים ואופנים. אבל כשהגיע לפסוק זה, ופתח את הרקיע הראשון מתוך נ"ה הרקיעים העליונים, ראה ששם לא נמצא שום מלאך. ועל כן עתה אמר משה "ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי", לפי שעד כאן יש רשות לשר מ"ט להכנס, והיו יכולים חס ושלום לטעות אחריו, כמו שטעה אחר (עיין חגיגה טו.), אולם מכאן ואילך שכל הרקיעים הם בלתי לה' לבדו, שוב אין מקום לטעות במט"ט, ובוה "ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי".

"ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא" (לב, לט)

בכח התשובה אני אמית את הסט"א, ואחיה את ניצוצי הקדושה

הרב חיד"א בספרו נחל קדומים (כאן) כתב רמז בפסוק, "ראו" בדעתכם "עתה" לחזור בתשובה [התשובה רמוזה במילה עתה, לפי שברגע קט אדם יכול לחזור בתשובה בליבו, וגם משום שיש לעשות את התשובה "עתה", למהר לשוב אל אבינו שבשמים], ולמה תחזרו בתשובה? "כי אני הוא", והשכינה [כי המילה "אני" היא כינוי לשכינה] כביכול בגלות, ובעבורה, שובו לאביכם שבשמים. כלומר שובו בתשובה, כדי להקים שכינתא מעפרא. ואז בכח התשובה, "אני אמית" את הסטרא אחרא, "ואחיה" את ניצוצי הקדושה, שהמה יעלו עד מקום הקודש. עד כאן.

גם יצדק לרמוז התשובה בתיבת "עתה", כי ברגע קטן סגי להרהר בתשובה, וכמו שאמרו חז"ל (קידושין מט:): שהאומר לאשה התקדשי לי על מנת שאני צדיק גמור, אף על פי שהוא רשע, הרי היא מקודשת, משום שחוששים שבאותה שעה הרהר בתשובה. הנה מוכח שברגע קט עולה התשובה, ודי אפילו בהרהור לבד. ואתי שפיר ד"עתה" הוא רמז לתשובה. ועל כן אשר עיני בשר לו, ימהר לשוב בתשובה, לקרב את הגאולה, מאחר שהשכינה בגלות, ובעבור השכינה לבד צריך לשוב.

דרושים לסוכות

"בסוכת תשבו שבעת ימים וכו' למען ידעו דרתיכם כי בסוכות הושבתיו את בני ישראל" (ויקרא כג, מב-מג)

תשעה טעמים מדוע עושים הסוכה בחודש תשרי ולא בניסן

משרשי המצוה מה שמפורש בכתוב, למען נזכור הנסים הגדולים שעשה האל ב"ה לאבותינו במדבר בצאתם ממצרים, שסככם בענני כבוד שלא יזיקו להם השמש ביום והקרח בלילה. ויש שפירשו שסוכות ממש עשו בני ישראל במדבר. ומתוך זכירת נפלאותיו שעשה עמנו ועם אבותינו נזהר במצוותיו ב"ה, ונהיה ראויים לקבלת הטובה מאתו, וזה חפצו ב"ה שחפץ להיטיב.

וכבר שאלו רבותינו ז"ל הרי כשיצאו בני ישראל ממצרים זה היה בחודש ניסן נמצא כי בני"י ישבו בסוכה בחודש ניסן, ומדוע אנחנו יושבים בסוכה בחודש תשרי.

להראות שעושים את המצוה לשם שמים

א. הטור כתב כי הטעם הוא כדי להראות שעושים את המצוה לשם שמים, וכ"כ הלבוש. והמהרי"ל הרחיב בטעם הטור וכתב שהטעם הוא, משום שאם היו עושים בניסן לא היה היכר המצוה כל כך, דמאן דרואה אומר עריבה הסוכה

עליו, דימות החמה נכנסים. אבל בתשרי נכנסים ימות הגשמים וכולם נכנסים לבתיהם, ורק ישראל קובעים דירתם בסוכה, א"כ ודאי הכוונה לעשות רצון אביהם שבשמים.

ציוה הקב"ה שישמחו במצות סוכה ולולב, להראות לכל שהם נצחו

ב. משל לשנים שעמדו בדין, כשיוצאים, הנוצח שמח ביותר והמנוצח יוצא בפחי נפש, כך ישראל כיון שעמדו לדין ביוהכ"פ ציוה הקב"ה שישמחו במצות סוכה ולולב, להראות לכל שהם נצחו.

אפשר שדן את ישראל לגלות, לכן עושים סוכה וגולים מבתיהם לסוכה

ג. הילקוט שמעוני נותן טעם נוסף, כיון שבראש השנה הקב"ה דן את כל באי העולם, וביום הכיפורים חותם, ואפשר שדן את ישראל לגלות, לכן עושים סוכה וגולים מבתיהם לסוכה, והקב"ה מעלה עליהם כאילו גלו.

בט"ו בתשרי התחילו לעשות את המשכן ואז חזרו ענני כבוד ביום זה, ולכן עושים זכר לענני כבוד ביום זה

ד. הגר"א כותב כי ביום הכיפורים ירד משה והוריד לוחות שניות, ובישר לו הקב"ה סלחתי כדברך, והסכים לחזור ולהשרות השכינה בעם ישראל, ובי"א בתשרי צווה משה על המשכן, וב' ימים הביאו תרומה, ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב את הזהב כמנין ובמשקל, ובט"ו בתשרי התחילו לעשות את המשכן ואז חזרו ענני כבוד ביום זה, ולכן עושים זכר לענני כבוד ביום זה.

רק לאחר שהאדם התקדש ונטהר בראש השנה וביום הכפורים, אז אפשר לו לשבת בסוכה

ה. הזוה"ק כותב בפרשת אמור, שרק לאחר שהאדם התקדש ונטהר בראש השנה וביום הכפורים, אז אפשר לו לשבת בסוכה, דאל"כ מגודל חשיבות הסוכה ועוצם קדושתה שהיא מקום השראת השכינה, לא היתה אפשרות לשבת בסוכה בצל השכינה.

אחר יוהכ"פ שלקחנו שפע מאימא ועלינו אליה, עתה אנחנו יכולים לשבת תחת צילא דמהימנותא

ו. הטעם ע"פ הסוד שבסוכה יש אורות מקיפים מאימא, וידוע שאמא היא אות ה' ראשונה דהוי"ה ב"ה, ואות ה' מרמזת על הסוכה, שיש לה ב' דפנות והשלישית טפח, וע"ז אמר "ויעקב נסע סכתה" סוכת ה'. ולכן אחר יוהכ"פ שלקחנו שפע מאימא ועלינו אליה, עתה אנחנו יכולים לשבת תחת צילא דמהימנותא, ואנחנו חוסים שם שבעת ימים, כמ"ש "שבעת ימים יהיה עם אמו".

השטן מקנא בנו מאד, לכן אנחנו הולכים להיכנס תחת כנפי השכינה

ז. כן נודע שקיבלנו בימים הנוראים אורות גדולים, והשטן עשו הרשע, לקח בעל כרחו את כל העוונות של עם ישראל על ראשו כמבואר בזוה"ק, והוא מקנא בנו מאד, לכן אנחנו הולכים להיכנס תחת כנפי השכינה, שהיא הסוכה שתגן עלינו. וכן כדי לסתום פיות המקטרגים והחיצונים לבל ינקו שפע מהימים הנוראים.

אנחנו עושים זכר לענני כבוד כדי שאדם ישריש אצלו שצריך לזכך את החומר

ח. הרב בן איש חי נתן טעם, כי אחרי חטא אדה"ר עיקר עבודת האדם היא לזכך את החומר. במעמד הר סיני התעלו בני ישראל למדרגה של אדם הראשון קודם החטא, וכשחטאו כעגל חזרה זוהמתן. ואחרי יוהכ"פ שהקב"ה מחל להם, השיב את ענני הכבוד, והעננים היו מזככים אותם, ואפי' המלבושים לא בלו כל הארבעים שנה, ולכן אנחנו עושים זכר לענני כבוד כדי שאדם ישריש אצלו שצריך לזכך את החומר.

הסוכה היא מקפת ושומרת את האדם ואין צורך במזוזה

הסוכה מקפת את האדם וסובבת אותו מראשו עד רגליו, לבל יהיה לחיצונים שום שליטה להתקרב אליו להזיקו. ולכן הסוכה פטורה מן המזוזה, מפני שהמזוזה נעשית לשמירה והסוכה איננה צריכה שמירה ע"י מזוזה, כי היא עצמה נעשית לשמירה.

צאו מבתיכם, אל תשנו במיטה הקבועה, לכו הסתתרו בסכה, כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירונו בסתר אהלך, כאן תהיו מוגנים מהפגעים הרעים

ט. ישנו הסבר נוסף של הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל. מסופר בגמרא על יהודי אחד שלקח לו גויה, ורבא גזר עליו מלקות. כתוצאה מהמלקות, פרחה נשמתו של החוטא. נשמעו הדברים בבית שבור המלך והוא החליט להתנקם ברבא. נודע איפוא לאיפרא הורמיו, אמו של שבור המלך, שבנה מתכוון לעשות צרות לרבא, אמרה לו: הוד מלכותו, בני היקר, אל תפגע ביהודים, מסוכן להתחיל איתם, למה? כי הם רק מתפללים והאלוקים שלהם נותן להם את בקשתם,

למשל? אם לא יורד גשם, הם מבקשים ממנו והוא מוריד גשם. אמר לה שבור מלכא: היהודים מבקשים גשם בחורף ואז יורד גשם, נראה אותם מקבלים גשם בקיץ! שלחה איפרא הורמיז לרבא שיתפלל עכשיו בתמוז שירד גשם כדי לעצור את הגזרות של בנה.

רבא התפלל ולא נענה אמר לפניו: ריבונו של עולם, "אלוקים, באזונינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קדם", לאבותינו פעלת מעל הטבע, ואנו בעינינו לא ראינו. התקבלה תפילתו וירד גשם כהוגן, עד שמהמרזבים של מחווא זרמו מים לנהר החידקל.

בלילה בא אביו של רבא אליו בחלום והזהיר אותו: אתה הטרחת את הקב"ה להוריד גשם שלא בזמנו, שלא כדרך הטבע, יש עליך כעס, המזיקים רוצים לטפל בך! הלילה אל תישן במיטתך. בבוקר בא רבא וראה את מיטתו קרועה מהחרבות של השדים.

אומר רבי שלמה קלוגר: התחלנו את השנה עם הימים הנוראים - ראש השנה ויום כיפור. מי יודע אלו גזירות היו צריכות לבוא. ואנחנו, בימי התשובה, בכינו התחנונו אל ה' שירחם עלינו, שיבטל את הגזרות הרעות וישנה את התוכנית לטובה, הטרחנו את הקב"ה לשנות את טבע העולם, לבטל את האמור להיות כפי מעשינו. כעת מי יודע איזו סכנה נשקפת לנו כתוצאה מכך. יש חשש גדול שהשדים כבר הגישו עתירה ובינתים מצחצחים חרבות.

אומר לנו הקב"ה: צאו מבתיכם, אל תשנו במיטה הקבועה, לכו הסתתרו בסכה, כי יצפני בסכה ביום רעה יסתירונו בסתר אהלו, כאן תהיו מוגנים מהפגעים הרעים.

אם עושה סוכה זוכה והקב"ה מסכך עליו ע"י הסוכה בעולם הבא, ולא יוכלו מלאכי חבלה להזיקו. וכן סַפַּת גי' ת"פ כמנין לילי"ת

דרשו רבותינו, תודיעני אורח חיים שבע שמחות את פניך, כתוב שובע חסר ו', שבע, ללמד, כי מי שיושב בסוכה שבעה ימים יעשו לו שבע חופות בעוה"ב. ואפי' בעל עבירות אם עושה סוכה זוכה והקב"ה מסכך עליו ע"י הסוכה בעולם הבא, ולא יוכלו מלאכי חבלה להזיקו. וכן סַפַּת גי' ת"פ כמנין לילי"ת, שבכח מצות הסוכה להכניע אותה, וידוע שהסוכה היא מצלת אותנו מן החיצונים המתגרים בנו מחמת המצות הגדולות שעשינו.

הסוכה היא "תיבת נח" ומצילה מן ה"מבול" של החיצונים

וידוע עוד כי הסוכה היא "תיבת נח" ומצילה מן ה"מבול" של החיצונים, ורמז לזה שהרי מידות התיבה הם: אורכה שלוש מאות אמה, רוחבה חמישים אמה, וקומתה שלושים אמה, יחד עולה שלוש מאות ושמונים כמנין שלום עם הד' אותיות. וידוע גם כי סוכה בגי' הוי"ה אדנ"י, ואם נכפיל י' פעמים א', ועוד ה' פעמים ד', ועוד ו' פעמים נ', ועוד ה' פעמים י', נקבל בסה"כ שלוש מאות ושמונים גי' שלום כנ"ל, וזה שכתוב ו"פרוס עלינו סוכת שלום", דהיינו שלום מהחיצונים.

ע"י מצות סוכה שהיא מהמצוות שאדם מקיימם בכל גופו ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, נשמרים כל אבריו ומקבלים הארה ע"י מצות הסוכה

שלמה המלך ע"ה אומר בסוף קהלת: "את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם". על האדם לפחד וליזהר מלעבור על שס"ה מצות לא תעשה, וכן יש לשמור ולקיים רמ"ח מצות עשה, שהם כנגד רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו של האדם, וזה שאמר: "את האלהים ירא" הם שס"ה מל"ת, "ואת מצותיו שמור" הם רמ"ח מ"ע, ואז כי זה כל האדם, כי האדם השלם הוא רמ"ח אברים ושס"ה גידים, וע"י מצות סוכה שהיא מהמצוות שאדם מקיימם בכל גופו ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, נשמרים כל אבריו ומקבלים הארה ע"י מצות הסוכה.

נפטרין מכל חולי ומכאוב, הם ומשמשיהן ע"י הסוכה

המצטער פטור מן הסוכה, אפשר להסביר בדרך רמז 'המצטער' דהיינו אדם שיש לו דברים הגורמים לו צער, יהיה 'פטור' מאותו הצער ע"י הסוכה, ועל דרך זו נסביר ג"כ חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה, שהיו נפטרין מכל חולי ומכאוב, הם ומשמשיהן ע"י הסוכה.

הרמ"ק לא היה מדבר בסוכה שום דיבור חול, כי קדושתה יותר מביהכנ"ס, היות ומצות סוכה היא דאורייתא וכתב הרב ראשית חכמה כי הרמ"ק לא היה מדבר בסוכה שום דיבור חול, כי קדושתה יותר מביהכנ"ס, היות ומצות סוכה היא דאורייתא, וביהכנ"ס דרבנן, וגם במשך שבעה ימים נכנסים שם שבעת הרועים וכו'. וכן העיד החיד"א אני ראיתי חסידים שהיו רועדים כל גופם לפני שהיו נכנסים לסוכה, והיו מנשקים את הדפנות מבפנים ומבחוץ.

אם היינו רואים את השפע היורד לא היינו יוצאים מהסוכה כלל

ו**כתוב** בשם רבנו האר"י שאם היו לנו עיניים לראות השפע היורד מאת השי"ת דרך הסכך והדפנות וכו', היינו מתמלאים שמחה ולא היינו יכולים כלל לצאת מן הסוכה.

ובזוה"ק כתב מי שנוהר במצות סוכה אם חלילה יפול באיזו צרה, מצות הסוכה תגן עליו מאד, כמו שכתוב "כי יצפנני בסוכו".

הקב"ה אומר לספירות והאורות דחג"ת נה"י תשבו בסוכה ותשפיעו על בני שפע וקדושה

אומר הפסוק "בסכת תשבו שבעת ימים" וכו' ואומר הזוה"ק, כי הימים האלו הם הספירות העליונות חג"ת נה"י, שכל אחד מהם נקרא יום, יום א' חסד, ב' גבורה, וכו', ולכן הקב"ה מצוה את הספירות העליונות, ואומר להם: תשבו עם בני בסוכה ותשפיעו עליהם שפע של קדושה וטהרה.

בתחילה דיבר לספירות העליונות שהם האורחים העליונים אברהם יצחק ויעקב וכו' ואח"כ מדבר אל כל ישראל לישב בסוכה

ואמר ר' אבא כי בתחילה כתוב בסכת תשבו שבעת ימים, שהוא מלשון נוכח, ואח"כ כתוב כל האזרח בישראל ישבו בסכת, בלשון נסתר. ותיירץ דבתחילה דיבר לספירות העליונות שהם האורחים העליונים אברהם יצחק ויעקב וכו' שהם בחי' אותן הספירות העליונות שזה השרש שלהם. ואח"כ מדבר אל כל ישראל לישב בסוכה, וצריכים עם ישראל לעמוד על פתח הסוכה ולהזמין את האושפיזין קדישין, ולומר כפי שהיה אומר רב המנונא סבא, תיבו אושפיזין עלאין וכו'.

ו**כתב** עוד בזוה"ק כי חייבים למחדי למסכני (לשמח העניים), כי זה החלק והמנה של האושפיזין, ואם לא עושה כן, קמים האושפיזין והולכים להם, וח"ו מקללים אותו וכו', ואם נותן לעניים, כל אחד מברך אותו וכו'.

מצות הסוכה היא רומזת לאדם שיצא מדירת קבע, שחושב שהעולם הזה הוא קבע, הוא העיקר, ויש בדירת עראי שבעה ימים כנגד שבעים שנותיו של אדם, כדי שידע שהכל הבל וריק, והאדם רק זמני כאן בעולם הזה, ולכן סכה ר"ת סוף כ"ל ה'אדם

הנה נודע מה שאמרו רבותינו כי מצות הסוכה היא רומזת לאדם שיצא מדירת קבע, שחושב שהעולם הזה הוא קבע, הוא העיקר, ויש בדירת עראי שבעה ימים כנגד שבעים שנותיו של אדם, כדי שידע שהכל הבל וריק, והאדם רק זמני כאן בעולם הזה, ולכן סכה ר"ת סוף כל האדם, וכאשר האדם מתבונן בזה רואה כי העיקר הוא עוה"ב, וכל מה שקורה כאן בעוה"ז הכל הבל, הכבוד המדומה ועושר וכו'. וכן ידוע שהכשר סוכה ע"י ב' דפנות והשלישית אפי' טפח, והענין הוא כי הסוכה רומזת לחיי העוה"ז שהם צריכים להיות עראי, ועוה"ב קבע ועיקר. והנה בעוה"ז צריך בני חיי מזוני והם הג' דפנות, ב' דפנות שלמות הם "בני" "חיי" אבל "מזוני" מספיק אפי' טפ"ח שהוא ר"ת טוב פת חרבה.

ו**כתב** הכתב סופר בענין הסוכה דירת עראי או דירת קבע. דהנה פליגי רבנן ור' יהודה אי סוכה דירת עראי או קבע. (סוכה ז:): ואלו ואלו דברי אלקים חיים, כי יוצאים מהבית לגור בדירת עראי להורות כי כל גורן ויקב דהעולם הזה הוא רק עראי וכלא נחשב בעיניו, וכל מגמתו לעולם שכולו ארוך שהוא עיקר דירתו, ויען כי יושבים בסוכה רק ז' ימים בשנה ואחר כך שוכחים כל הרמז הלז, על כן סוכה דירת קבע, שאותו העראי יהיה קבוע אצלו ובלבו כל ימיו.

יעקב מלמד אותנו להסתכל נכון על החיים תבנה לעצמך חיים חדשים, חיים בהם אתה יודע מה עיקר ומה טפל "ויעקב נסע ספתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על פן קרא שם המקום סבות" (בראשית לג, ז)

ויש לבאר: א. למה לא קרא יעקב אבינו שם המקום "בית", שהרי זה העיקר, ולא הסוכות שעשה לצאנו ומקנהו? וממתי אדם קורא למקום על שם מה שהוא עשה למקנה שלו? ב. מדוע ראתה התורה צורך לספר מה הוא עשה למקנהו? אלא רמז יש בדבר, יעקב אבינו בנה לצמו "בית" כלומר: דירה בעולם העליון - ובה ובתוכנה השקיע. "ולמקנהו" - כלומר, לכל קנייני העולם הזה - "עשה סוכות" - דירת ארעי, "על כן קרא למקום ההוא" - כלומר, לעולם הזה ולכל קנייניו - "סוכות", שכל קנייני עולם הזה אינם אלא כלי עראי וטפלים לעיקר - לקנייני הנצח!!! ("נחל קדומים") יעקב מלמד אותנו להסתכל נכון על החיים, הוא נותן לנו פרופורציות במה כדאי להשקיע ובמה לא. אומרת לנו התורה. במשך שבעה ימים צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי. צא מסלונך המפואר, ושב בסוכה ארעית. למה? כי רק עכשיו סיימנו את יום הכיפורים, יום בו שבנו בתשובה ופנינו כעת אל השנה החדשה. לאף אחד אין מושג מה גור

עליו אלוקים, איזה ניסיונות ואילו התמודדויות נכוננו לו. תפנים שהעולם הזה הוא זמני בלבד, בר חלוף... שמונים, מאה שנה והסיפור נגמר... קבע יש רק שם! בעולם האמת! טובנה זו הכרחית בכדי לשמר את התשובה. כשנפנים זאת, יהיה הרבה יותר קל להתמודד מול פיתויי העולם... כשמגיע נסיון, תחזיק חזק ותאמר לעצמך, זה זמני! אני אתאמץ, אתגבר על עצמי ואזכה לחיי נצח בעולם הבא!! היצר הרע מנפח את העבירה, הוא מראה לך כמה היא מתוקה, ומי כמוך יודע שדקה אחרי שתעשה אותה תתחרט על הרגע... כל הנאה בעולם חולפת. עכשיו גם נבין מדוע נצטוונו על שמחה בחג הסוכות יותר משאר החגים. בכל בית כנסת חוגגים "שמחת בית השואבה", כי אחד ממונעי השמחה זו הדאגה, הרגשת החוסר... בא סוכות ואומר, בן אדם! העולם הזה חולף כצל עובר, תשאלו כל סבתא היא תגיד לכם אני זוכרת כאילו רק אתמול נולדה... שב בדירת ארעי! תבנה לעצמך חיים חדשים, חיים בהם אתה יודע מה עיקר ומה טפל. כשנחיה עם ההרגשה הזו, נצטער פחות על דברים שקורים ונהיה הרבה יותר שמחים ומאושרים.

"למען ידעו דרתיכם" הנאמר במצות סוכה, עולים גם כן בגימטריא תתק"ס, לרמז שהסוכה מטהרת כמקוה והנה סוכה מטהרת כמקוה, ישנן ב' מצוות שכל הגוף נכנס בתוכם, הסוכה והמקוה, ויש רמז נאה על זה, שהמילוי של תיבת סוכ"ה [מ"ך ו' ה' ה'] בגימטריא קנ"א כמנין מקו"ה, רמז בזה כי סוכה ומקוה המה ענין אחד, שבשניהם נכנסים בכל הגוף בתוך המצוה. ויש להוסיף על זה, שלכן הרמז טמון במילוי של סוכה, כי זהו דבר הנסתר בתוך הסוכה, שרק כשנכנסים לתוך הסוכה, כמו המילוי שנכנס לתוך התיבה, אז הוי הסוכה בבחינה זו של מקוה. והנה שיעור מקוה כשרה הוא תתק"ס לוגין, ותיבות "למען ידעו דרתיכם" הנאמר במצות סוכה (אמור כג, מג), עולים גם כן בגימטריא תתק"ס, לרמז על הנ"ל שהסוכה מטהרת כמקוה.

סוכה מצלת ממחלוקת ומונעת המריבה מן הבית

מצות לימוד מסכת סוכה ובפרט אם לומד בה זוכה שזו סגולה להנצל ממחלוקת, והרמז לזה שנא' בתהילים "תצפנם בסוכה מריב לשונות". (הרוקח הל' סוכה)

וגם מצות סוכה מונעת מריבה, הזהיר במצות סוכה כתיקונה מובטח לו שלא תהיה מריבה בתוך ביתו כל אותה שנה. (כ"כ כף החיים סי' תרכ"ה)

מסכת סוכה על בוריה

פעם אחת, לפני סוכות, הוכיח הגר"א מוילנא זיע"א את העומדים לפניו, ואמר כי חובה על כל תלמיד להיות בקי לכל הפחות במסכת אחת למען לא תבטל ממנו מצות "והגית..." בלכתו בדרך. והנה היה שם אחד, שהדברים נגעו ללבו ביותר התגבר וחזר על מסכת סוכה הרבה פעמים, עד שידעה בעל פה. ובחול המועד, כשישב לפני הגר"א תלמידי חכמים גדולים, בא הרב הזה ואמר "למדתי מסכת סוכה, ואני יודע אותה בעל פה". אמר לו הגר"א "כמה מחלוקות בין רבי מאיר ורבי יהודה, בין רבי עקיבא ורבי טרפון, בין אבוי ורבא, ושאר תנאים ואמוראים יש במסכת סוכה?" לא מצא הרב מענה. מיד קם הגר"א ומנה כל פלוגתא, וניתח את המסכת לסוגיותיה, לשיטותיה, הלכותיה ופרטיה, ומנה מדברי חז"ל בזה המסכת ובתוספתא וירושלמי שמונים וחמש סוכות פסולות, כמנין "סכה" חסר, ואחר כך היה מונה מדברי חז"ל כאמור עוד תשעים ואחת כשרות, כמנין סוכה: מלא.

צריך שתי דפנות שלימות והשלישית טפח, כי בני וחיי צריך שיהיה בשלימות

כתב באלשיך הקדוש שדפנות הסוכה רומזים לעולם הזה, וע"כ צריך שיהיו שלוש דפנות, כי טוב העולם נכלל בני חיי מזוני, וצריך שתי דפנות שלימות והשלישית טפח, כי בני וחיי צריך שיהיה בשלימות ויבקש מאת הקב"ה שיהיו בניו גדולים וחיייו יהיו ארוכים וטובים כהלכתן, אבל מזוני יסתפק במועט ועל כן סגי בטפח שוחק. עיי"ש.

כתוב "בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת למען ידעו דורותיכם כי בסכת הושבתיו". וכידוע כל עיקר מצות סוכה היא היות וכאשר יצאנו ממצרים הקב"ה הושיב אותנו בסכת, וכידוע שהם היו ענני כבוד שבעה עננים שבהם הקב"ה הקיף אותנו ושמר אותנו ולכן נצטוונו לשבת שבעה ימים.

ג' תירוצים מדוע אנחנו עושים זכר רק לענני כבוד?

ידידועה השאלה והרי היו שלש מתנות נכבדות לעם ישראל, מן בזכות משה רבנו, ענני כבוד בזכות אהרון, באר בזכות מרים. וא"כ מדוע אנחנו עושים זכר רק לענני כבוד? ותירץ הגאון חיד"א ג' תירוצים.

א. כאשר אנחנו עושים זכר לאיזה ענין לא עושים ממה שיש עליו קטרוג, כמו שנאמר אין קטגור נעשה סניגור, למשל, שופר אנחנו תוקעים בשל איל, זכר לעקדתו של יצחק, ולא בשל פרה כדי לא לזכור ח"ו מעשה העגל, ולכן גם כאן

לא נעשה זכר למון, היות ועם ישראל קראו לו לחם הקלוקל, וכן זכר למים כדי לא להזכיר את מי מריבה אשר רבו בני ישראל, אבל בענני כבוד היתה שמחה גדולה לעם ישראל, ולא היה בהם שום מחלוקת, לכן עשים זכר לענני הכבוד. ב. בענני כבוד לא היה חלק אלא רק לעם ישראל בלבד, כידוע שהערב רב לא היו בתוך הענני כבוד, משא"כ המים והלחם שהיו לכולם.

ג. כל אבא חייב לתן לבנו לחם ומים, אבל איננו חייב לעשות לו כבוד כזה גדול.

וכנגד הג' תירוצים יש שלושה פסוקים:

א': "בסכת תשבו שבעת ימים", בלי שום קטרוג ואפשר לישב בסוכות ולעשות לזה זכר.

ב': "כל האזרח בישראל ישבו בסכת", כי רק על בני ישראל היו ענני הכבוד ולא על הערב רב.

ג': "למען ידעו דורותיכם כי בסכת הושבתי", עשיתי להם כבוד גדול יותר מהחיוב של אב לבנו.

מעשה על כפרי פשוט וירא שמים, שאברהם אבינו ע"ה, אושפיזא קדישא הראשון, בא בעצמו ועזר להם בגלל מסירות נפשם

ויש לעשות הסוכה בשמחה ובמסירות נפש, ועל ידי זה זוכה לדברים הרבה, וכמו שהביא בנו של ר' חיים מצאנו מעשה על כפרי פשוט וירא שמים, שלא היה לו במה לסכך את סוכתו כי לא היה לו כסף לרכוש סכך, ובערב החג יצאו הוא ואשתו אל היער לתלוש ענפים בשביל הסכך, וכשהתחיל לרדת אט אט הערב התחילו לחשוש שמא נכנס החג, והתחילו תולשים ענפים בשיניהם, כדי לעשות בשינוי, ותוך כדי תלישה נפצעו בפיהם, וכל זה בכדי לקיים את המצווה החשובה, ועל ידי זה נעשה רעש בשמים, והנה הם רואים זקן אחד הדור פנים ולבוש לבנים עוזר להם לתלוש עצים, וכשסיימו הביא אותם אותו הזקן העירה, וזכו לקיים את מצוות החג בשמחה, וכשסיפרו את המעשה לרב הקהילה אמר להם: כי אברהם אבינו ע"ה, אושפיזא קדישא הראשון, בא בעצמו ועזר להם בגלל מסירות נפשם. תעודת אזרחות למי שמשתדל בעת קניית דירה לדאוג שיהא מקום נרחב לסוכה שישב בה הוא ואנשי ביתו ברווחה באוכל ושינה

"כל האזרח בישראל ישבו בסכת"

הזוהר בפרשת אמור כותב: "כל האזרח" כל מאן דאיהו משרשא וגזעא קדישא דישראל, ישבו בסכת, תחות צלא דמהמנותא, ומאן דליתיה מגזעא ושרשא קדישא דישראל, לא יתיב בהו, ויפוק גרמיה מתחות צלא דמהמנותא.

כמה דברים חביבים למי שיושב בסוכה. לפי פשוטו של הזוהר, אפשר להסביר את השאלה למה דווקא במצוה זו התורה מדגישה מלת "אזרח" מלה המורה על חשיבותו של האדם משא"כ בשאר המצוות, כי מצוה זו מעידה על גזעא ושרשא קדישא דישראל... ואמרתי בדרך צחות לעת"ל כשיבא בב"א משיח צדקנו ויחלק תעודת אזרחות לעם, הוא יחלק רק לאלה "שקיימו מצות סוכה" כי רק מצות סוכה מוכיחה על גזעא ושרשא קדישא דישראל כמבואר בזוהר וע"ש בזוהר המאריך בשבחה של מצוה זו.

ובכן כמה צריך להשתדל בעת קניית דירה לדאוג שיהא מקום נרחב לסוכה שישב בה הוא ואנשי ביתו ברווחה באוכל ושינה, כי ידוע כי מצות סוכה: באכילה ושינה כמפורש בשו"ע (סימן תרל"ט) וכל סוכה שאינה ראויה לשינה י"א שאין יוצא בה י"ח גם לאכילה, וע"כ הרבה צריך להקפיד על כך לא לקנות ולא לשכור דירה אם אין בה מקום לסוכה הראויה גם לשינה בעדו ובעד בניו כי ח"ו אם לא ישבו בניו בסוכה, הוא מוציא אותם מגזעא ושרשא דישראל כמבואר, וה' יעזור לנו לקיים מצוה זו וכן יתר המצוות כהלכתם ואשרי הזוכה לכך... (קול יהודה)

צריך גם לישון בתאבון

בספר 'לקט יושר' (עמ' קמד) לתלמיד בעל התרומת הדשן מביא מהנהגות רבו, וז"ל: "ואינו ישן בערב סוכות צהרים, כדי שיוכל לישון לתאבון, כי בסוכה השינה קובע עיקר הדירה.

כשיבקש רחמים על החסרון בשמו הגדול, עי"כ יושע גם הוא

הדפנות הן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח (סוכה ד, ב) איתא במדרש פליאה: "איוב היה קורא תגר על היסורין עד שהראהו הקב"ה דפנות הסוכה שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח". ויש לפרש, דהנה אם יש לאדם ח"ו איזה צער וחסרון, מה יעשה ותתקבל תפילתו, יזכור החסרון הגדול שיש כביכול בשמו הגדול והקדוש, כמו שנאמר (שמות ז, טז) "כי יד על כס יה" שנחסרו אותיות ו"ה ונשאר רק י"ה, וכשיבקש רחמים על החסרון בשמו הגדול, עי"כ

יוושע גם הוא, ומעתה יובנו דיברי המדרש על נכון דהנה קי"ל שיעור סוכה ז' טפחים על ז' טפחים, וכשיש ב' דפנות כהלכתן הרי י"ד טפחים, ושלישית אפילו טפח, הרי ס"ה ט"ו טפחים - מספר י"ה. וזהו הרמז כשהיה איוב ביסורים, הראה לו הקב"ה דפנות הסוכה, שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, לרמז על מספר י"ה, שנחסרו האותיות ו"ה משמו ית', וכשיבקש רחמים על החסרון בשמו הגדול, עי"כ יוושע גם הוא. (שם שלמה)

עוד פירוש למדרש הפליאה שהקב"ה הראה לאיוב דפנות הסוכה

ועוד כי מובא בגמ' מנחות (כט:): שהסיבה שאות ה' פתוחה משני כיוונים, היא, מפני שהשי"ת ברא את עולמו באותיות י-ה' שנאמר "כי ביה ה' צור עולמים", כלומר באותיות י-ה' נבראו שני עולמות - העולם הזה והעולם הבא, עם האות י' ברא ה' את העולם הבא, ועם האות ה' ברא את העולם הזה. ומדוע דווקא ע"י האות ה' נברא העולם הזה? התשובה לכך היא שהעולם הזה נברא בדומה לאות ה', כשם שהיא פתוחה למטה, כך העולם הזה פתוח לכיוון למטה - הוי אומר שאדם שרוצה לצאת לתרבות רעה היכולת בידו, וכשם שרגלה של האות ה' תלויה ואינה מחוברת לגגה, כך העולם הזה פתוח גם לכיוון למעלה, הוי אומר שאדם שרוצה לשוב בתשובה מקבלים אותו ומחזירים אותו דרך הפתח העליון.

והנה אדם הסובל ייסורים אם לא ידוע לו מזור למכאוביו, אין ספק כי כח סבלו ילך וימעט עד שרגליו לא ישאוהו עוד. אם כן מה נסך כח באיוב למוד הסבל והייסורים? הידיעה כי על ידי שיעשה תשובה ויבקש רחמים על עצמו, ה' ירחם עליו, ויגאל אותו מיסוריו, היא זו שהעניקה לו את הכח הסבל העצום. וזהו שאומר המדרש לא נתקרה דעתו של איוב עד שראה סוכה של שתי דפנות וטפח, שזה רמז לאות ה"א כדלעיל. (תכלת מרדכי)

סוכה ר"ת ס'ובב ו'ממלא כ'ל ה'עולמות

סוכה ר"ת סובב וממלא כל העולמות. דלית אתר פנוי מיניה, ואיהו מלכות שמים שלמה.

סוכות נקרא חג האסיף שמאספין כל הקולות וכל התפילות ומכניסים אותם ביחד עם התפילות הכשרות

סוכות נקרא חג האסיף, כי על ידי שמקיים מצות סוכה, מאספין כל הקולות וכל התפילות של כל השנה אשר לא היו בכוונה, ומתקנים אותן ומכניסים אותן ביחד עם התפילות הכשרות והישרות. (בני יששכר)

שתי מצוות, זוכים ישראל לקיימן בכל אברי הגוף, והם: סוכה וארץ ישראל

שתי מצוות, זוכים ישראל לקיימן בכל אברי הגוף, והן: סוכה וארץ ישראל. רמז לכך נמצא בפסוק (תהלים עו, ג): "ויהי בשלם סוכה ומעונתו בציון". איזו מצוה מקיימים בשלימות בכל הגוף, על זה אמר "סוכה" דהיינו מצוות סוכה, "ומעונתו בציון", זה המתגורר בארץ ישראל. (הגר"א מווילנא וצוק"ל)

והרה"ק רבי שלמה לייב מלענטשנא, הוסיף למצוות אלו גם את השבת, שבעת בואה, נמצא היהודי בתוכה בכל רמ"ח אבריו, וה"שפת אמת" הוסיף מקוה, שגם זו מצוה הנעשית בכל אברי הגוף.

מסופר על הרה"ק רבי ישראל מטשורטקטב ישב פעם בסוכה, בשעה שגשם החל לרדת לתוכה, פתח הרה"ק ואמר: בתקופה זו אין גשם בארץ ישראל, והמתגורר שם יכול לאכול ולישון בסוכה, ורמז לכך יש בפסוק דלעיל: "ויהי בשלם סוכה ומעונתו בציון". מיהו זה הזוכה לקיים בשלימות את מצוות סוכה שלא יצטרך לצאת ממנה, "ומעונתו בציון", האיש שמעונתו ודירתו הם בציון. (יינה של תורה סוכות יד)

ענין חג הסוכות שהאימא הק' מסככת אותנו בכנפיה, וענין זה נרמז במילה ס' ו' כ' ה', ראש התיבה וסוף התיבה **הוא ס"ה מספר שם אדנ"י, ואותיות אמצעיות כ"ז מספר שם הויה**

ענין הסוכה היא כדוגמא שאנו רואים מן התרנגולת, שמתחלה מצפצפת וקוראת לבניה ונותנת מזונות לפניהם, ואח"כ מכנסת אותם תחת כנפיה, וכענין זה נוהגת השכינה הקדושה עמנו, בראש השנה ויום כיפור היא כותבת לנו מזונות וחיים טובים, ואחר שקוצבת לנו מזונות אזי מכנסת אותנו תחת כנפיה. וזהו ענין חג הסוכות שהאימא הק' מסככת אותנו בכנפיה, וענין זה נרמז במילה ס' ו' כ' ה', ראש התיבה וסוף התיבה הוא ס"ה מספר שם אדנ"י, ואותיות אמצעיות כ"ו מספר שם הויה. והענין הוא כי בראש השנה ויום הכיפורים החיצונים משטינים עלינו, ואנו מוכרחים לשלוח שעיר לעזאזל בכדי שלא ישטינו עלינו, ואח"כ מבריחים את עצמנו לסוכה ומתחבאים שם, והוא ע"י שאנו ממליכים את השי"ת על כל אבר, ומקבלים עלינו עול מלכות שמים, אז אנו מתחבאים במלוכה של מ"ה והשם הויה"ה מתלבש ונכנס בהיכל קדשו והוא היכל המלך וזהו ס'ו'כ'ה ס"ה בקצוות והויה באמצע. (אוהב ישראל)

עוד טעם מפני שביום כפור נמחלו לעם ישראל כל העוונות שעשו עד יום כיפור ונמחו כל הקטיגורים, ומיום ראשון של סוכות ואילך מתחילים הקטיגורים להתנכל אותו להמיתו, כי מקנאים בו החיצונים על שיצא בדימוס ביוה"כ, לכן, רצה בורא עולם להציל אותנו מהמקטרגים עלינו, וידוע שבשני דברים ינצל האדם מאויביו; האחד ע"י שיסתתר מהם, כאומרו "חבי כמעט רגע" וגו', ואומר "ערום ראה רעה ונסתר", ואומר "לך עמי בא בחדריך". והשני שילחם עמהם בכל מיני כלי זין, לכן השיאנו עצה השי"ת כדי שנוכל כל השנה כולה לעמוד כנגד האויבים, והיא שנחסה בצל כנפי השכינה שהיא הסוכה כאומרם בזהר מאן דתיב בצילא דמהימנותא מקטרגא איתפרש מיניה. ואומר "כי יצפני בסוכה ביום רעה" וגו' להסתר ולהשמר מסמא"ל הדילטור הגדול ושבעים שרי מעלה המלמדים קטגוריא על ישראל, ועצה זו היא כנגד הדרך הראשונה שזכרנו, וכנגד הדרך השנייה ציונו ליטול הלולב ומיניו, להיותם כלי מלחמה בידינו נגד כלי מלחמה של כל אותם המקטרגים. (מקרא קודש)

סגולת הסוכה כאשר בא האדם לחסות בצל השכינה, הריהו מעורר עליו את מדת הרחמים המיוחדת, אף שעל פי מדת הדין אין הוא ראוי לה

שנינו בגמ' (ב"מ פה ע"א): ההוא עגלא דהוו קא ממטו ליה לשחיטה [מעשה בעגל שנלקח לשחיטה], אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי [ברח והכניס ראשו תחת זרועו של רבי ובכה]. אמר ליה: "זיל, לכך נוצרת" [אמר לו רבי - לך, כי לכך נוצרת!]. אמרי, הואיל ולא קא מרחם, ליתו עליה יסורין [אמרו בשמים, כיון שלא רחם על העגל, יבואו עליו יסורים]. ולכאורה, מה פגם היה במעשהו של רבי? והלוא כלל נקוט בידינו: "סוף בהמה לשחיטה" (ברכות יז ע"א), וכך גם אמר רבי כלפי העגל: "זיל, לכך נוצרת". כלום כל הנוטל בהמה לשחיטה נדון ליסורין?
אלא יש לומר, שאף ש"סוף בהמה לשחיטה", ובדאי שאין לתבוע אדם הנוטל בהמה לשחיטה, ובאה לחסות בצלו ומבקשת את רחמיך שתצילהו מן השחיטה - מדת הרחמים צריכה להתעורר אצלו ולגרום לו להגן עליו, אף ש"לכך נוצר".

זוהי אפוא, סגולת הסוכה ומעלתה. כאשר בא האדם לחסות בצל השכינה, הריהו מעורר עליו את מדת הרחמים המיוחדת, אף שעל פי מדת הדין אין הוא ראוי לה. (הגה"צ רבי נתן וכתפויגל זצ"ל).

זוכים לסוכה הנעלמה

עצמות הסוכה היא הבינה הסוככת על ז' ספירות הבנין ולכן אנו יושבים בצלה כל ז' ימים שלמים לזכות אל הסוכה הנעלמה. (שם)

אמר ר' לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה אומר הקב"ה הוא קיים מצות סוכה אני מיסך עליו מחמתו של יום הבא. שנאמר "סכותה לראשי ביום נשק" מהו נשק אר"ש ב"נ ביום שישקו שני עולמות זה לזה באיזה יום הנה יום בא לה'.

דבר אחר וסוכה תהיה לצל יומם כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, הקב"ה מיסך עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו, שכן הוא אומר "באברתו יסך לך".

כל מי שמקיים מצות סוכה, הקב"ה נותן לו חלק לעתיד לבא בסוכתה של סדום

כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז, הקב"ה נותן לו חלק לעתיד לבא בסוכתה של סדום, שנא' "ועמק סוכות אמדד" וגו'. מהו עמק סוכות זו סוכתה של סדום שהיתה מסוככת בשבעה אילנות שהן מסוככות זו על גב זו גפן תאנה ורמון ואפרסק ושקדים ואגוז ותמרים על גביהם.

דבר אחר כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז הקב"ה מושיבו בסוכתו של לוי' לעתיד לבא. (פסיקתא דרב כהנא)

היושב בסוכה זוכה לחירות

פעמים שבני האדם חושבים שיושבים הם בסוכה אבל אליבא דאמת הם חוץ לסוכה, מפני שמי שהוא אזרחי ושורשיו וענפיו מישראל ומכוין לישוב בצלא דמהימנותא סוכה קולטתו, ואם לאו סוכה פולטתו וזהו כל "האזרח" בישראל ישבו בסכות. (שפתי כהן אמור)

היושב בסוכה יורש חירות לו ולבניו לדורות עולם ומתברך מלמעלה, וההיפוך בהיפוך ח"ו.

סוכה ר"ת ס'זמך ו'עוזר כ"ל ה'נופלים

כך דרשו רבותינו במדרש על הפסוק "תודיעני אורח חיים שבע שמחות את פניך" כתוב שבע חסר אות וא"ו ללמדנו שכל מי שיושב בסוכה בשבעת ימי הסוכה בעולם הזה יעשו לכבודו שבע חופות בעולם הבא. ובזוהר בתיקונים

כתב רשב"י שכל מי שיושב בסוכה בעולם הזה, אפילו עשה עבירות, הסוכה הולכת לפניו ומצלת אותו מגיהנם, ויסכך עליו בההוא עלמא ולא יהיו יכולים המקטרגים לשלוט בו.

סוכה ר"ת סומך ועוזר כל הנופלים. מי שמקיים מצות סוכה הקב"ה עוזרו ומעמידו ומחזיקו ביד ימינו. (בני יששכר)

סוכה סגולה לרוח הקודש

סוכה סגולה לרוח הקודש, שהרי למה נקרא שמה יסכה שהכל סוכין ביופיה, ושהיא סוכה ברוח הקודש. (שם)

ע"י הסוכה נעשה שלום

ע"י הסוכה נעשה שלום והקב"ה פורס סוכת שלום עלינו, למחסה ומגן מזרם וגו', וע"י הסוכה נעשה טובה להכל. שלום ר"ת והושיענו מהרה למען שמך. ותתהפך מדת הדין למדת הרחמים ואינם יכולים כל המשטינים להתקרב אצלנו, כי הסוכה היא למחסה. (שפת אמת)

"ופרוש עלינו סוכת שלום"

אומרים בעלי המוסר, כי ניתן ללמוד זאת מן הפסוק "ופרוש עלינו סוכת שלום", שהמקיים את מצוות סוכה ככתבה וכלשונה, יזכה שהקדוש ברוך הוא ימלא משאלות ליבו לטובה המילה "שלום" (בנוטריקון) מה שאלתך וינתן לך. הזוכה לקיים סוכה יש בידו לבקש מהקדוש ברוך הוא שימלא כל משאלותיו לטובה. וכבר הבטיחנו רבותינו הקדושים שיפה כוחו של חג הסוכות להשפיע לאדם שמחה ושלום לכל ימות השנה וזה נרמז בפסוק "ושמחת בחגך והיית אך שמח" שזה שתי פעמים לשון שמחה, פירושו הוא שאם יזכה האדם לשמוח בשמחה של מצוות החג שמביאה להכרה במציאות ה' יתברך הדואג לכל מתסורינו כך נזכה להיות שמחים במשך כל השנה בביטחון ובאמונה ועל ידי כך נהיה מוגנים מכל פגע רע כמאמר הפסוק "כי יצפנני בסוכו ביום רעה יסתירני".

סוכת השלום של מרן החפץ חיים

מרן הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל הביא דוגמא מחייו של מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל: בבית ה"חפץ חיים" נהגו להעמיד את הסוכה בצד מסויים בחצר. כשהתחתן פעם שניה, הביעה רעייתו את דעתה שעדיף להעמיד את הסוכה בצד אחר. הכל יודעים ששינוי טבעו של אדם זקן הוא מן הדברים הקשים, הגם שה"חפץ חיים" היה "מלאך" זקן. בלי אומר ודברים סתר הסבא קדישא מראדין את סוכתו והעמידה בצד ההוא, כפי שביקשה אשתו. וצריך לזכור שאז, שלא כבדורנו, לבנות סוכה היה מאמץ אדיר. לאחר מספר דקות החליפה האישה את דעתה ואמרה שצריכים להעמיד את הסוכה דווקא בצד השני. שוב, בלי להוציא מילה מפיו סתר ה"חפץ חיים" את הסוכה והעמידה במקום שביקשה עקרת הבית. חולפות עוד מספר דקות ושוב משנה האישה את דעתה, עד שלבסוף הצביעה על המקום שבו היתה הסוכה לכתחילה... איך היה מגיב אדם מן השורה במקרה כזה? קשה להאמין שהיה מוכן להזיז סוכתו אף לא פעם אחת ובקשותיה של אשתו יכלו להיות רק משאלת לב.. "ולא עוד יתכן שהיה משמיע גם ביטויים שקשה להתחרט עליהם אתר כך... וכי שייך להזיז סוכה שלמה ממקום למקום?! מרן ה"חפץ חיים" לא רק שלא הגיב כך, אלא עשה כל מה שביקשה אשתו, וגם לבסוף, כשחזרה הסוכה אל מקומה הראשון, נתן לה להרגיש שהיא צודקת. יש אדם היודע להאיר פנים רק מחוץ לביתו, שם הוא גומל חסד לאלפים ולרבבות, אבל בשוכו למעונו הוא סר וזעף, צועק על כל דבר ואינו מוכן לוותר אדם זה אינו ראוי להיקרא איש חסד, גם אם פעילות החסד שלו מקיפה עולם ומלואו.

נמצא. כי אכן ראוי חג הסוכות לתואר "זמן שמחתנו" כאשר במועד במועה של מצוות הסוכה מסוגל היהודי להגיע לשמחה פנימית אמיתית ולשלום אמיתי.

סוכה בגי' הוי"ה אדנ"י

ע"י הסוכה שהיא גי' הוי"ה אדנ"י אנו מייחדים ב' שמות הנ"ל, ואנו מקרבים ימות המשיח בב"א, והשי"ת יקים לנו את סכת דוד הנופלת. ויהי בשלם סכו.

ב'סוכות ת'שבו ש'בעת ר"ת שבת

ע"י מצות סוכה אנו יכולים להמתיק כל הדינים כמו בשבת, לפיכך בסוכות תשבו שבעת ר"ת שבת.

מעורר לשון בגי' שבת

מצות סוכה היא סגולה לשמירת ברית המעורר וברית הלשון, כי מעורר לשון בגי' שבת, ושבת ר"ת בסוכות תשבו שבעת. (שם)

הסוכה הדפנות עם הסכך ועם קרקעית הסוכה, מרומזים בהם צירופי שמות הקדושים

הסוכה הדפנות עם הסכך ועם קרקעית הסוכה, מרומזים בהם צירופי שמות הקדושים. והיא מצוה קלה שאדם דש בעקביו ודורך על שמות הקדושים, וע"כ יש בה קדושה עד מאד, ועל כן היושב בסוכה מתקדש ומיטהר גופו. וע"כ אין לדבר בה דברים בטלים כי היא כקדושת בית הכנסת. (ספרי יראים)

הסוכה היא שמירה מכל דבר רע

הסוכה היא שמירה מכל דבר רע, מעין הרע ומפגעים רעים, כי כן כתיב "כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו" להגן עלינו מכל רע, וע"י מתבטל כחו של הנחש מעלינו ומכל ישראל, ונזכה לשפע קודש ובחי' השפעה אמן כ"ר. (שפת אמת)

סכה גי' מילה

סכה גי' מילה, ועם הכולל גי' אלהים, וזה רומז שע"י הסוכה מתמתקת מדה"ד ומתבטל כחו של הנחש מבחי' מילה, ואנו זוכין לשפע עליון, כי ע"י הסוכה נתהפך מן חמסי למחסי שהיא סוכה, ומחסי ר"ת חונה מלאך ה' סביב. מלאך גי' סוכה, סביב רומז על ד' דפנות של סכה. (שם)

סמא"ל ר"ת א'להים מ'חסה ל'נו ס'לה

סמא"ל, שהוא ר"ת אלהים מחסה לנו סלה ע"י מצות סוכה שאנו יושבים בצילא דמהימנותא, ואלהים מחסה לנו סלה, אנו מבטלין כחו של סמא"ל, שהוא ר"ת אלהים מחסה לנו סלה, וזה ג"כ מחסה גי' הוי"ה אלהי"ם עם הכולל, שנכלל אלהים בשם הוי"ה ונמתק ונמשך מחסה לישראל. (שם)

הפטרות האזינו

הקשר בין ההפטרות לפרשה

בהפטרות מסופר על השירה שאמר דוד, וזה מעין הפרשה שבה מסופר על שירת האזינו

תוכן ההפטרות

לעת זקנתו של דוד, ולאחר שעברו עליו צרות רבות וניצול מהן, אמר שירה לה', והודה לו על שהציל אותו מאויביו ומיד שאול, ואומר שה' היה מבטחו כל הזמן, וגם כשעברו עליו צרות רבות והיה על סף המות, הנה קרא לה', וה' שמע את תפילתו והציל אותו מאויביו, שחיכו כל הזמן להפיל אותו ברשתם. אך ה' הפר עצתם ושומר עליו מכל משמר בגלל ששמר את מצוותיו והיה תמים עמו, לכן ה' השיב לו כצדקתו כי כך דרכו של הבורא, שההולך בחסידות, גם ה' מתנהג עמו בחסידות ומי שנוהג בעקמומיות, גם ה' מתנהג עמו באותה צורה, כי דרכו לשלם לאדם "מידה כנגד מידה". ומי שהוא עניו ושפל הרי ה' מושיעו מכל צרה, אך את בעלי הגאווה הוא משפיל.

ובעזרתו יתברך, היה דוד רודף אחרי גדודי גוים ולא היה חוזר עד השמידו אותם. אויביו היו נסים מלפניו, ועמים רחוקים שלא הכירם מעולם, היו באים אליו לשרתו מתוך הכנעה ושפלות.

לכן דוד מודה ומשבח לה' ומפרסם גדולתו בקרב עמים רבים. והיה אומר ומפרסם שכל הטובות שה' עושה עמו, הם בתורת חסד ומתנה ולא כגמול על מעשיו. ובקשתו היא שאותם התשועות הגדולות והחסדים שעשה עמו, יעשה אותם עם זרעו שתתמיד מלכותם.

שמואל ב' פרק כ"ב

א וַיִּדְבֹר דָּוִד [א] לַיהוָה אֶת-דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת [ב] בַּיּוֹם הַצֵּיל יְהוָה אֶתוֹ לַעַתְּ
 זְקַנְתּוֹ (רש"י) מִכָּפֶה (מ"צ) כָּל-אֵיבָיו וּמִכָּפֶה שָׁאוּל וּבַעֲיֶקֶד מִיַּד שָׁאוּל שְׁהִיָּה רֹדְפוֹ יוֹתֵר מִכּוֹלָם (רש"י): ב וַיֹּאמֶר
 יְהוָה סִלְעִי [ג] מַחְסֵי וּמִצְדָּתַי מִבְּצַר חֶזֶק (מ"צ) וּמִפְּלִטֵי-לִי וּמִצִּיל אֹתִי (ת"י): ד אֱלֹהֵי צוּרֵי [ד] חֹזְקִי וְתוֹקְפִי
 הוּא מִה' יִתְבַרַךְ (רד"ק), וְלֹכֵן אֲנִי אַחֶסֶה- מֵתַכְסֶּה (רש"י) בּוֹ [ה] מִגְּזֵי הוּא מִגֵּן וְשׁוֹמֵר עָלַי וְקִרְן יִשְׁעֵי [ו] הוּא מִצִּיל
 וּמוֹשִׁיעַ אֹתִי כִקְרֹן הַמִּצִּילָה וּמוֹשִׁיעָה אֶת בַּעֲלֵי הַקְּרָנִים (רד"ק) מִשִּׁנְגַּבִּי וּמִנּוֹסֵי ה' הוּא הַצֵּלְתִּי וְתוֹקְפִי וְאֵלָיו אֲנִי אֲנוֹס מֵאִיּוֹם הָאוִיב
 (מ"ד) מִשְׁעֵי הַמוֹשִׁיעַ וְהַמִּצִּיל אֹתִי, וְאֵף מִחֶמְסַם מֵאֲנָשֵׁי חֶמְסַם תִּשְׁעֵנִי (רד"ק): ד מִהֲלֵל אֶקְרָא יְהוָה כֹּאשֶׁר
 אֲנִי מֵתַפְלֵל וּמִהֲלֵל אֶת ה' וּמֵאֵיבֵי אֲשִׁיעַ אֲנַצֵּל מֵאֵיבֵי (רד"ק): ה כִּי אֶפְפָּנִי [ז] סַבְבוּנִי וְהִקְפוּנִי (רש"י)

עיונים והארות

כך קלסו בסוף הספר בעשרה הלולין, הללו אֵל בקדשו וגר. וקרן ישעי - שהיה שמן משחה מבעבע עליו... (ילק"ש)

ה. ה' סלעי - מספר תחילה עת השלווה שאין שום צרה מגיעה אליו כלל, ויש בזה שני עניינים, (א) השמירה וההגנה מן האויב לבל יקרב אליו; (ב) מדרגה יותר גדולה - היא שעוד ינצח את האויב וימשול עליו. נגד ההגנה אומר: "ה' סלעי ומצודתי ומפלט", כי ההגנה תהיה בשלושה עניינים. (א) המפלט מן האויב שעל זה אמר: "מפלט". (ב) המבצר והמצודה כדי שיוכל למצוא מקום למפלט וינוס שמה. שעל זה אמר: "ומצודתי". (ג) המקום שעליו תעמוד המצודה על שן סלע (צוק) גבוה. שעל זה אמר "ה' סלעי" ורוצה לומר: אתה הוא הסלע וגם המצודה הבנויה עליו וגם המפלט אותי אל המצודה, ונגד המדרגה השניה שהוא ינצח וימשול על האויב, אמר "אלי צורי אחסה בו" (עיין במלבי"ם).

ו. וקרן ישעי - מובא במסכת מגילה (יד): על הפסוק (שמואל"א ב, א): "רמה קרני בה" חנה בתפלתה נתנבאה על שאול ועל יהוא שלא תימשך מלכותם, כי כך כתוב (שמואל"א, י, א): "ויקח שמואל את קרן השמן וימשח אותו בקרב אחיו", לכן אמר: "וקרן ישעי" - וגם חנה אמרה: "רמה קרני בה" ולא "רמה פכיי", לכן, דוד שנמשח בקרן, נמשכה מלכותו, שאול שנמשח בכף, לא נמשכה מלכותו. נימוק לזה, מובא בספר מעם לועז. כך הוא כלי חרס, וכיון שנטמא אין לו טהרה אלא בשבירה, ולכן כיוון שחטא שאול נקרעה מלכותו, אבל קרן היא כלי עצם שיש לו טהרה, לכן לא הוסר דוד ממלכותו, והודה לה' ואמר: "מגיני וקרן ישעי...".

ז. כי אפפוני - הגיעו הרעות עד אפיא [הגיעו הצרות אל האף], דבר אחר אל תקרי אפפוני, אלא עפפוני טעות הצרות עלי כעוף, דבר אחר הצרות מתגלגלות ובאות כאופן וגלגל. רב אחא אמר נפיתו לכאן ולכאן ואין לי גואל אלא אתה, מדבר בארבע מלכיות. אפפוני נחלי מות בבבל. נחלי בליעל במדי. חבלי שאול סבוני ביון, קדמוני מוקשי מות באדום. רבע אמרין למה כתב בראשונה ובארבע מות, שזו החריבה בית ראשון וזו החריבה בית שני, רבי אבא בר כהנא אמר זו גזרה שמד וזו גזרה שמד. (ילק"ש)

א. וידבר דוד - עשר שירות הן, זה שאמר הכתוב שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני, אמר לו הקב"ה לדוד, דוד שירה אתה אומר לפני על מפלת של שאול, אלמלא אתה שאול והוא דוד אבדתי כמה דוד מפניו... מכף כל אויביו ומכף שאול - וכי ביום אחד הוצל מכף כל אויביו ומשאול, אלא דהוה קשי שאול עליה מכל שונאיו דאומות העולם (מ"ק ט"ז).

ב. מובא בזוהר הקדוש בראשית דף פב, עמוד שני (בתרגום מילולי): בוא וראה, דוד המלך היה קם בחצות לילה והיה עוסק בשירות ותשבחות של התורה, ואומר את השירות והתשבחות בעמידה ככתוב (תהלים קיט, סב): "חצות לילה אקום להודות לך", [ואולי מטעם זה, ישנם האומרים את שירת הים יום יום בעמידה].

דוד המלך כתב בתהלים פרק יח: פרק שירה בשינוי מהשירה הזו, מובא בספר מעם לועז טעם לשינוי זה כמו שכתב האברבנאל: דוד המלך לעת זקנתו כלל שירה זו בספר תהלים יחד עם שאר המזמורים להנהגת המתבודד, ולצורך כל אדם שיתפלל בשעת צרה, שאם יהיה נרדף מאויביו יאמר המזמור: "בבורחו מפני אבשלום בנו", ואם שונאים יארבו לדמו יאמר המזמור (תהלים נד): "בבוא הזיפים...", ואם חטא וישוב בתשובה יאמר המזמור (נא): "בבוא אליו נתן הנביא...", ואם יבקש על תלמוד תורה יאמר מזמור (קיט): "אשרי תמימי דרך", ואם יחלה יאמר מזמור (מא): "אשרי משכיל אל דל", כיון שיש בהם סגולות נפלאות להורדת השפע האֵלֵהי על המתפלל, וכאשר העתיק השירה הזו שהיתה שגורה בפיו בימי בחרותו, ראה צורך לשנות בה דברים, שבתחילה היתה בינו לבין המקום ברוך הוא, ועכשיו לצורך הכלל, ובודאי היו לו טעמים בכל שינוי ששינה בשירה. וכן הוא במזמור הודו לה' המובא (בדברי הימים"א, טז) וכן בתהלים מזמור צו. (עיין בספר מעם לועז ותמצא טעמים נוספים).

ג. ה' סלעי - מה ראה דוד לקלס בסלע, על שם שנעשה לו נס בסלע, שנאמר ויהי הוא נחפז ללכת וגו' (ילק"ש).

ד. אלקי צורי - עשרה מיני קילוסין כנגד עשרה שונאים, ומי הם, שאול, דואג, ואחיתופל, שבע בן בכרי, שמעי בן גרא, שובך, גלית, ושלשה אחיו. וכשם שקילסו כאן בעשרה שמוות,

משברי-מוות צרות המובילות אל המוות (רד"ק) **נחלי** חוליים ומכאובים שבאו לי על ידי אנשי **בליעל** [ה] **יבעתני** הבעיתו והפחידו אותי (מ"ד): **חבלי** כאבי (רד"ק) **שאל** מוות **סבני** סיבבו אותי (מ"ד) **קדמני מקשי-מוות** האויבים התקדמו לשים בדרכי מוקשים המובילים אל המוות (ת"י): **בצר-לי** [ט] **אקרא** אל **יהוה ואל-אלהי אקרא וישמע מהיכלו** מן השמים **קולי ושועתי** וצעקתי באה (רד"ק) **באזניו: ח (ותגעש)** **ויתגעש ותרעש** [י] נעו ונדו מרוב פחד יושבי **הארץ** המצויקים לי **מוסדות השמים ירגזו** יחרדו **ויתגעשו** ונדו **כי** [כאשר (רש"י)] **תרה לו** לקחת מהם נקמתי (מ"ד): **עלה עשן באפו** הקב"ה כעס מאוד על הרשעים **ואש מפיו תאכל** כלומר בכעסו יכלה את האויבים שלי **גחלים בערו מפניו** לשרוף בשונאי (מ"ד): **ויט שמים** הרכין את השמים (ת"י) **וירד** [יא] עליהם להצילני **וערפל תחת רגלי** הערפל והחושך היה מוכן לפניו להפרע מאויבי (מ"ד): **יא וירכב** כאילו רכב **על-כרוב** [יב] מלאך (מ"י) **ויעף** ועף והציל אותי במהירות, וכפל הענין ואמר **וירא על-בנפי-רוח** שבא במהירות (רלב"ג): **יב וישת השף** [יג] **סביבתיו סבות** שם את החושך סביב סוכתו להיות מוכן להחשיך לאויב, והחושך הוא בא מ**השרת-** קישור וריבוי ה**מים** הנקשרים ב**עבי שחקים** (מ"ד) וכשהעננים מתקשרים זה בזה באה חשכה (רד"ק): **יג מננה נגדו** מהארה שלפניו שרוצה להאיר לי ולהושיע אותי **בערו**

עיונים והארות

יא. ויט שמים וירד - כתוב אחד אומר כי מן השמים דברתי עמכם, וכתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני, הכריע הכתוב השלישי מן השמים השמיעך את קולו ליסרך וגו' דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר מלמד שהרכין הקב"ה שמים ושמי שמים העליונים והציען על ראש ההר ודבר עמהם מן השמים, וכן הוא אומר ויט שמים וירד (מכילתא).

יב. וירכב על כרוב - אמר ר' אחא למה הדבר דומה למלך שבאו שונאים ושבנו את בנו, והיו עבדיו מציעין לו את הקרון כדי שירדוף אחריהם, אמר המלך אם אמתין אני עד שיציעו את הקרון בני אבד, מה עשה המלך, נטל סוס אחד מן הקרון ורדף אחריהם, כך נטל הקב"ה כרוב אחד מן כסא הכבוד ורכב עליו ועשה מלחמה עם המצרים.

כתוב אחד אומר וירא וכתוב אחד אומר וידא, אמר רבי מכאן שיש לו עולמות אחרות והוא הולך להראות בהם. (ילק"ש)

יג. וישת חושך - מהיכן היה החושך שהביא על המצרים, ר"י אומר מן החושך שבסתרו, ר' נחמיה אומר החושך שבגינהם, שכן כתיב ארץ עיפחה כמו אופל וגו'. כתוב אחד אומר חשכת מים, וכתוב אחד אומר חשרת מים, בשעה שהן טוענין מן המים הם מחשיכין מן המים ואחר כך חושרין אותם לעולם". דבר אחר כתיב חשכת מים וכתבי חשרת, שקול כ"ף ושדי אר"ש וקרי הכשרת מים, כר' אליעזר דאמר כל העולם מימי אוקיינוס הוא שותה ומתמתקין בהם בעבים, ואיך מבעי ליה כדרב דימי, דכי אתא רב דימי אמר, אמרי במערבא חשוך ענני סגיאי מוהי, נהור ענני זעירין מוהי... (ילק"ש)

אפפוני... מובא במדרש תהלים יח, י: זה מדבר בארבע מלכיות משברי - חבלי מוות - זו מלכות בבל; נחלי בליעל - מלכות מדי ופרס; חבלי שאול סבוני (סבבוני) - זו מלכות יוון; קדמוני מוקשי מוות - זו מלכות אדום.

ח. נחלי בליעל - מדמה הצרה לנחל - כמו הנחל השוטף - כן הצרה הגדולה, בליעל - הכוונה, על כל רשע ורשע מאויביו (רד"ק).

ט. בצר לי - בצר לי אקרא ה' בבבל, ואל אלקי אקרא - במדי, וישמע מהיכלו קולי ביון, ושועתי לפני תבא באזניו באדום. רבי פנחס ורבי אחא בשם ר' אחא בר חנינא למה הוא מזכיר בשלישית היכל, שכל ימיה של יון היה ההיכל קיים, ולמה אמר בצר ולא בצרות, לפי שכל הנביאים מיחדים צרותיהם של ישראל וממעטין אותם... (ילק"ש)

י. ויתגעש ותרעש - אמר רשב"ג על מה הזוועות באות, על הפסק בין מלכות למלכות, הדא דאת אמר ותרעש הארץ ותחל וגו'. אליהו ז"ל שאל את רבי נהוראי על מה הזוועות באות, אמר לו על חלול המעשרות, אמר לו חייך כך הוא סברו של דבר, אלא כך הוא עיקרו של דבר, בשעה שהקב"ה מביט בעולמו ורואה בתי טרטירות ובתי קרקסאות ועו"א יושבים בהשקט ובית המקדש חרב, חרה אפו בעולמו להחריבו, שנאמר שאג ישאג על נוהו. ורבנן אמרין מפני המחלוקת, שנאמר ונסתם גיא הרי כי יגיע גיא הרים אל אצל. רב הונא אמר על משכב זכור, אמר הקב"ה אתה יעפת אבריק על דבר שאינו שלך, אף אני אזיע בשבילך עליונים ותחתונים (שוח"ט).

יֵד גַּחְלֵי אֵשׁ [יד] מאותו אור בערו גחלי אש על הקמים עלי (מיד ע"פ רד"ק): **יֵד יְרָעַם** השמיע קול רעם **מִן-שָׁמַיִם יְהוָה**
וְעֲלִיזוֹן והקב"ה יתן קולו עליהם בקול גדול ויהומום (עיין רד"ק תהלים יח, טז): **טו וַיִּשְׁלַח חַצְיִים** של אש (ע"פ רלב"ג)
וַיִּפְּצֶם ופזר את אויבי, וכן שלח **בָּרַק של אש (ויהמום) וַיהֱם** והמם והפחיד אותם: טז מגודל הנקמה באויבים שלי,
כביכול **וַיִּרְאוּ** היו נראים **אֶפְקַי יָם** קרקעית הים כי נבקעו המים **וַיִּגְלוּ מַסְכֹּת תַּבַּל** וקרקעית הים היתה נגלית
ונראית בכל העולם **בְּנִעַתְתָּ יְהוָה** בקמים עלי **וּמִנְשַׁמַּת** מנשיבת **רוּחַ אָפוּ** נקרע הים, והוא על דרך משל למפלת
האויבים במלחמה (רד"ק תהלים יח, טז): **יז וַיִּשְׁלַח מַפְרוֹם** [טז] עזרתו ומלאכיו **וַיִּקְחָנִי** ויוציאני מיד האויב **יְמִשְׁנֵי** יציל
ויוציא אותי **מִמַּיִם רַבִּים** מיד האויבים הרבים הקמים עלי כורם מים רבים (מיד ע"פ רד"ק): **יח יִצְיֵלָנִי מֵאִיבֵי עַז** [טז]
מהאויב הרודף אותי בעזות מצח (ע"פ רד"ק) **מִשְׁנָאֵי בִי** כאשר (רש"י) **אִמְצוּ מַמְנֵי** [היו חזקים יותר ממני (עיין ת"י)]:
יט וַיִּקְדַּמְנֵי בְּיוֹם אִיֵּדִי האויב היה מקדים לבא להלחם בי ביום צרתי (רד"ק) **וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעֶן לִי** לסומך לִי ואף כי
נפלטני קמתי (מיד): **כ וַיִּצָא לְמַרְחַב אֶתִי** הוציא אותי למקום רחב להנצל, ותכף ומיד **יַחְלֹץ יָצֵנִי** יחלץ ויוציא אותי מן המצור
כא וַיִּנְמָלֵנִי ישלם לי **יְהוָה בְּצַדִּיקְתִּי כָפָר** כנקיון (ת"י) **כב וְיִשֵּׁב לִי:**
כג כִּי שָׁמַרְתִּי דְרָכֵי יְהוָה ונוהרתי בין אדם לחברו **וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהֵי** בבין אדם
למקום (ארבנ"א): **כד כִּי כָל- (משפטו) מִשְׁפָּטָיו לְנַגְדִי** לנגד עיני תמיד להתבונן בהם **וְחַקְתִּיו**
לא-אָסוּר מַמְנָה אפילו מאחת (מיד): **כה וַאֲהִיָּה תָמִים לֹא** הייתי תמים ושלם לפניו **וְאַשְׁתַּמְּרָה מֵעוֹנֵי**
נשמרתי ונוהרתי שלא לעשות עוונות (רלב"ג): **כו וַיִּשָּׁב יְהוָה לִי בְּצַדִּיקְתִּי** ה' גמל אתי חסדים וטובות כפי שהייתי מתנהג
עם הבריות **כז כִּי מַעֲשֵׂי הַטּוֹבִים שַׁעֲשִׂיתִי** לשמו יתברך, היו **לְנַגַּד עֵינָיו** (עיין רד"ק ומלבי"ם תהלים יח, כה): **כח כִּי עִם-חֹסֶד**

עיונים והארות

אלו הפך הים, מה עשה הקב"ה, היתה ימינו אחת מצלת
לישראל וימינו אחת משנקת למצרים, שנאמר ימינך ה' נאדרי
בכה, ימינך ח' תרעץ אויב (ילק"ש).
טז. יצילני מאויבי עז - אמר רי יוחנן זה פרעה, אמר אויב וגר.
משנאי כי אמצו ממני, אלו המצרים, יקדמוני ביום אידי זה
עמלק, ומכולן ויהי הי למשען לי. ויוצא למרחב שנתן לי את
התורה, שנאמר ארוכה מארץ מדה (פסיקתא).
יז. יחלצני כי חפץ בי - מציל אותי מן המיצר כיון שחפץ
בי. ועוד בי חפץ בי - להיות נגיד על ישראל, וזה נרמז
במילת בי - ב"ב" (שנים עשר) שבטים. ועוד - כי חפץ בי
- חפץ בי בגימטריא עולה קץ (מאה ותשעים) לאמור, כי לזמן
הקץ - יחפוץ במשיח שהוא מזרעו של דוד המלך, יבוא
במהרה בימינו (מעם לועז).

יד. גחלי אש - ולמה באש, אלא כל המעלה עצמו סופו לדון
באש, וכן הוא אומר היא העולה על מוקדה. דור המבול על
שאמרו מה שדי כי נעבדנו, לפיכך נדונו באש, דכתיב אם לא
נכחד קימנו ויתרם אכלה אש, וכן הסדומיים... ואף מלכות
הרשעה שעילתה את עצמה, שנאמר אם תגביה כנשר וכי
נדונה באש, שנאמר חזה הוית עד די קסלית הויתא והובד
גשמה ויהיבת ליקדת אשא... וישאל על ששעו עצמם נבזים
ושפלים מתנחמין באש, שנאמר ואני אהיה לה נאום ה' חומת
אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה (תנחומא).
טז. ישלח ממרום - ר' יוחנן אמר, כיון שעלה אחרון
שבישראל מן הים ירד אחרון של מצרים אל הים, אמר
רבי יוחנן מה היו עושים התשושים והפודגרין שבהם, כביכול
היה הקב"ה נותן ידו ושולה אותן מן המים, שנאמר ישלח
ממרום יקחני ימשיני ממים רבים. אמר ריש לקיש על אלו ועל

תַּתְחַסְדָּ [יה] דרכך לגמול חסדים וטובות עם החסיד (רד"ק) **עַם-גְּבוּרַת תָּמִים** עם גבור שהתגבר על יצרו הרע והלך בתמימות

תַּתְמַם תראה תמימותך וישרך (רד"ק תהלים יח, טו): **כִּזְעַם-נֶבֶר** מי שהלך עמך בנקיות ובלב טהור **וַתִּתְנַבֵּר** גם אתה מתנהג עמו בצדקה ובישרות לב (מ"ד): **וְעַם-עֵקֶשׁ** מי שהולך בעקמומיות ובעקשנות **וַתִּתְפַּל** גם אתה מתנהג עמו בעקשנות (מ"צ):

כַּח וְאֵת-עַם עֲנֵי תוֹשִׁיעַ [יש] אתה מציל עם שהוא נכנע כעני **וְעֵינֶיךָ עַל-רַמִּים תִּשְׁפִּיל** ותתן עיניך על גאוותנים להשפילם (מ"ד ע"פ ת"י ורד"ק): **כִּי-אַתָּה נִירִי יְהוָה** אתה ה' תאיר לי מחשכת הצרות כנר שהוא מאיר **וַיְהוֹה יִגִּיהַ יְאִיר לִי חֲשֻׁפֵי** מחשכת הצרות ויוציאני מהם (מ"ד): **לִבִּי בָכָה** בעזרתך **אֲרֹוֹץ** אל **גְּדוּד** [פ] אויב ולא אירא מהם **בְּאֱלֹהֵי** במאמר אלהי **אֲדַלֵּג-שׁוֹר** אקפוץ על החומה לכבוש עיירות (רד"ק): **לֹא הָאֵל תָּמִים דְּרָבּוּ** [נא] מלמד לבריות לילך בדרך ישרה, וגומל לאיש כמפעליו **אֲמַרְתָּ יְהוָה צְרוּפָה** [נב] ברורה שאין בה סיגים (רד"ק) מבטיח ועושה (רש"י) **מִנֵּן הוּא** מחסה כמגן (מ"ד) **לְכָל הַחֲסִים** הבוטחים **בּוֹ: לִבִּי מִי-אֵל מִבְּלַעֲרֵי יְהוָה** אשר יוכל

עיונים והארות

יט. ואת עם עני תושיע -אלו ישראל, ועיניך על רמים תשפיל אלו עובדי אלילים. א"ר יוחנן אם ראית לדור שמתמעט והולך חכה לו למשיח שנאמר ואת עם עני תושיע. כי אתה תאיר נרי במרדכי. ואלהי יגיה חשכי באסתר. דבר אחר כי אתה תאיר נרי ביהושבע, ואלהי יגיה חשכי ביהודע. ד"א כי אתה תאיר נרי בגדודי עמלק שנאמר ויכם דוד מהנשף ועד הערב שתי לילות ויום אחד, ומי היה מאיר לו א"ר יהושע בן לוי בזיקים וברקים היה מאיר לו הקב"ה (ילק"ש)

כ. כי בכה ארוץ גדוד - ר' חייא בשם ר' לוי בשעה שהלך דוד לגמזו לעשות עמם מלחמה התחיל אומר כל מכה יבوسی בראשונה יהיה לראש ולשר, מה עשה יואב הביא ברוש רענן אחד וקבעו בצד החומה וכפף ראשו שהיה רך ואחז בו דוד וקפץ יואב על ראשו של דוד ונתלה בברוש אמר דוד יהלמני צדיק חסד, מה עשה הקב"ה קצר החומה ועלה אחריו דוד שנאמר באלהי אדלג שור (ילק"ש)

כא. האל תמים דרכו - אם דרכו תמים, הוא על אחת כמה וכמה (ילק"ש).

נב. אמרת ה' צרופה - אמר רבא לא נתנו המצות אלא לצרף בהן הבריות וכי מה איכפת לו מי שהוא שוחט מן הצואר ומי שהוא שוחט מן העורף הוי אומר לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות. ד"א תמים דרכו זה אברהם דכתיב התהלך לפני והי תמים. אמרת ה' צרופה שצרפו הקב"ה בכבשן האש. מגן הוא לכל החוסים בו, אל תירא אברם אנכי מגן. א"ר אבין דברי תורה נמשלו כקונדיטון, יש בו דבש, ויש בו יין, ויש בו פלפלין. יש בו יין כי טובים דודיך מיין. יש בו דבש ומתוקים מדבש ונופת צופים. ויש בו פלפלין אמרת ה' צרופה, וכתיב צרופה אמרתך מאד. אמר ר' שמואל בר נחמני ר' יונתן רמי כתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב וכתיב אמרת ה' צרופה, זכה משמחתו לא זכה צורפתו. ריש לקיש אמר מגופיה דקרא נפיק זכה צורפתו לחיים לא זכה צורפתו למיתה (ילק"ש)

יה. עם חסיד תתחסד - אמר רבי יצחק כל המתמים עצמו הקב"ה מתמים עמו שנאמר עם חסיד תתחסד. אמר רבי אושעיא כל המתמים עצמו שעה עומדת לו שנאמר התהלך לפני והיה תמים. רבי יהודה ור' נחמיה רבי יהודה פתר קרייא באברהם אבינו בשעה שבא בחסידות בא הקב"ה עמו בחסידות, בתמימות בא הקב"ה עמו בעקמנות בא הקב"ה עמו בעקמנות, בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה ברר לו עסקיו, אימתי בא בחסידות בשעה שא"ל אל נא תעבוד מעל עבדך, מה כתיב שם ואברהם עודנו עומד לפני ה', א"ר סימון תיקון סופרים הוא שכינה היתה ממתנת לו, אימתי בא עמו בתמימות בשעה שא"ל אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה, מה כתיב שם ויאמר לא אשחית, אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר ואנכי הולך ערירי, מה כתיב שם לא יירשך זה, אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר במה אדע כי אירשנה, מה כתיב שם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. ר' נחמיה פתר קרייא במשה אימתי בא בתמימות בשעה שאמר מדוע לא יבער הסנה אמר (דיקרי) [דברייה] קאי בגויה. אימתי בא עמו בעקמנות בשעה שאמר ליה ואמרו לי מה שמו אמר לו לפי שעה אהיה אשר אהיה. אימתי בא עמו בחסידות בשעה שאמר הראני נא את כבודך, וכתיב אני אעביר כל טובי על פניך, אימתי נתברר לו על עסקיו בשעה שא"ל שלח נא ביד תשלח, ומאז באתי אל פרעה, מה כתיב תמן עתה תראה. ואמר רשב"ל כל שבעת הימים היה הקב"ה מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים הה"ד גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך הרי ששה ובשביעי א"ל שלח נא ביד תשלח. א"ל חייך שאני צוררה לך בכנפיך, ואימתי פרעה לו, ר' ברכיה א"ר לוי כל שבעת ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לארץ ובשביעי אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה, ר' חלבו אמר כל שבעת ימי המלואים היה משה משמש בהכהונה גדולה ובשמיני אמר לו לא שלך היא אלא של אהרן שנאמר ויהי ביום השמיני (ילק"ש).

לעמוד כנגדו (מ"ד) **וּמִי צִוּר מִבְּלָעֵרֵי אֱלֹהֵינוּ** ואין חזק אלא אלהינו (ע"פ מ"ז): **לִגְ הָאֵל מְעוּזֵי תֵּיִל** ה' מחזק אותי על ידי שנותן לי כח **וַיִּתֶּר** מדלג והתיר ופתח את דרכי להיות **תְּתַמֵּם (דרכו) דְּרָפִי** מבלי מכשול (מ"ד): **לִדְ מִשׁוֹנֵה** משים (רגליו) **רַגְלֵי קָלוֹת פְּאִילוֹת** לרוץ מהר אחר האויב (מ"ד) ואיני מפחד מהאויב כי הקב"ה **וְעַל פְּמוֹתַי יַעֲמִדֵנִי** מעמיד אותי על סלעים והרים גבוהים שמהם אני יכול לשלוט על האויב (ע"פ מהרי"ק): **לִדְ מִלְּפָנֶיךָ לְמַלְחָמָה** להלחם בטוב בדרך תכסיסי מלחמה (מ"ד) **וְנִתַּת בִּי כַח לְשִׁבֵר קִשְׁת־נְחוֹשֶׁה** העשויה מנחושת וחזקה **וְרַעֲתִי** בזרעותי (רד"ק): **לִדְ וַתִּתֵּן-לִי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ [נג] תְּשׁוּעֶתְךָ הִיתָה לִי לְמִגֵּן וּלְמַחֲסֵה (מ"ד) וְעִנִּיתֶךָ** מדת ענותנותך (רש"י) **וַתִּרְבֵּנִי** שהרבית לעשות עמי טובות (ע"פ מ"ז): **לִדְ תִּרְחִיב** הרחבת **צַעְדֵי פְּסִיעוֹתַי תַּחֲתֵנִי [נד] וְלֹא מָעַדוּ קַרְסְלֵי** שלא ימעדו רגלי ליפול לארץ (מ"ד) ולא נפלתי ביד אויב: **לִדְ אֶרְדָּפָה אִיבִי וְאֲשֻׁמִּידֶם [נה] וְלֹא אָשׁוּב עַד-פְּלוֹתֶם** עד שיכלו לגמרי, ואמר לו הקב"ה אני עושה כן (איכה רבתי ע"ש): **לִדְ וְאֶכְלֶם** כיליתי והשמדתי אותם **וְאֶמְחָצֵם** מחצתי ופצעתי אותם (מ"ז) **וְלֹא יִקְוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלֵי: מ וַתִּזְרַנִּי** אזרת אותי ונתת לי **תֵּיִל** כח גדול **לְמַלְחָמָה** לעשות מלחמה (רד"ק) **תִּכְרִיעַ** ותשפיל אויבי ושונאי **קָמִי** הקמים עלי **תַּחֲתֵנִי** שיהיו תחתני (מ"ד ומ"ז): **מא וְאִיבֵי תַתָּה לִי עָרְף** עשית שאויבי יפנו לי עורף ויברחו לנפשם וכן **מִשְׁנֵאֵי** השונאים שלי אף כי ינוסו אני **אֲשִׁיגֶם וְאֶצְמִיתֶם** ואכריתם ואשמידם (מ"ד): **מב יִשְׁעוּ** יצעקו ויפנו אל מלכי האדמה **וְאִין מוֹשִׁיעַ [נו] וְאִין** מי שיציל

עיונים והארות

מהנשף ועד הערב. עמד אסא ואמר אין בי כח להרוג אלא אני רודף ואתה עושה אמר הקב"ה אני עושה כן שנאמר וירדפם אסא והעם אשר עמו וגו' כי נשברו לפני אסא אין כתיב כאן אלא כי נשברו לפני ה'. עמד יהושפט ואמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא הריני אומר שירה ואתה עושה אמר ליה הקב"ה אני עושה כן שנאמר ובעת החלו ברנה נתן ה' מארבים. עמד חזקיה ואמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא הריני ישן במטתי ואתה עושה. א"ל הקב"ה אני עושה כן שנאמר ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור (ילק"ש).

נו. ישעו ואין מושיע - אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע כשיהיו עובדי אלילים באים להתפלל לפניך אל תענה אותם לפי שאינם באים אצלך בלב שלם אלא הולכים אצל ע"א שלהם ואינה עונה אותם וכשהם רואים צרתם באים אצלך אף אתה לא תענה אותם שנאמר ישעו ואין מושיע אל ע"א שלהם ולכשיבאו אצלך אל ה' ולא עהם, אבל כשאנו קוראים אליך מיד שמע תפלתנו שנאמר בקראי ענני אלהי צדקי, אמר להם הקב"ה חייך עד שלא תקראו אני אענה אתכם שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה. ותפלטני מריבי עמי מריבי עם שלא יהא לי דין עמהם ושלא יהא להם דין (לפני) [אצלי]. אמר בן עזאי אמר דוד נוח לי למלוך על כל העולם כלו ולא למלוך על שני עטופי סדינים, א"ל הקב"ה לדוד (הטילם) [לך] אצלם כבר מניתיך מלך עליהם], ועוד אמר לפניו רבש"ע תשימני לראש גוים כו'. מפלטי מאויבי בבבל, אף מקמי במדי, תרוממני ביון,

נג. ותתן לי מגן ישעך וכ"ו- מדבר בישראל, מגן ישעך שנאמר מגן הוא לכל החוסים בו וימינך תסעדני זה תורה שנאמר מימינו אש דת למו, וענותך תרבני וכי יש עניו מן הקב"ה אדם אומר לחברו בוא לקשט כלות לבקר חולים לקבור מתים לנחם אבלים והוא אומר לו אני גדול ועשיר ואני הולך, אבל הקב"ה ויבן וגו' את הצלע, וירא אליו ה', ויקבור אותו בגיא, וירא אלהים אל יעקב, א"ר אבא בר אבא אחא התלמיד יושב ללמוד לפני רבו וכשהוא גומר התלמיד אומר לרב (יגעתיך) [הוגעתוך], אבל ישראל היום למדים מן הקב"ה וכשהם נפטרים א"ל הקב"ה הרבה (יגעתי) [הוגעתי אתכם שנאמר ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר, הוי וענותך תרבני, ר' שמעון גזירא אומר התלמיד אומר לרב בוא שנה לי פרק אחד והרב אומר לו קדמני במקום פלוני, אבל הקב"ה אומר ליחזקאל קום צא אל הבקעה יצא יחזקאל ומצא להקב"ה שקדמו שנאמר ויצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד, הוי וענותך תרבני (ילק"ש).

נד. תרחיב צעדי תחתני - (לא) ירחבון ולא ידחפון ולא יתערכלון, תחתני כשנלחם עם ישבי בנוב, ארדוף אויבי בגדוד עמלק, הארד אחרי הגדוד הזה האשיגנו. ולא אשוב עד כלותם ויכם דוד מהנשף. ואכלם ואמחצם מכת מחיצה (ילק"ש).

נה. ארבעה מלכים מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הם, דוד, ואסא, יהושפט, וחזקיהו. דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם וגו', אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה כן שנאמר ויכס דוד

אותם (מ"ד) וגם יפנו **אל-יהוה** להתפלל אליו, אבל **ולא ענם** כי רשעים הם ולבם לא נכון עמו (רד"ק): **ואשחקם** אכתוש ואטחון אותם דק דק **בעפר-אריץ** וכפל ואמר **כטיט הנזרק בחוצות אדקם** אעשה אותם דק דק **וארקעם** (מ"ד) וארמוס אותם: **מד ותפליטני** הצלת אותי **מריבי עמי** מבני עמי הקמים להלחם בי כמו שאול, ונבל, ואחיתופל, ואבשלום (רש"י ורלב"ג) **תשמרני** שמרת והצלת אותי, והבאת אותי להיות **לראש** ומלך על **גוים** (רד"ק) **עם לא-ידעתי יעבדני** עם שלא הכרתי אותם מבני אדם וארם נכנעים ומשרתים אותי (רד"ק תהילים יח, מד): **מה בני נכר יתבחו-לי** הגויים יכזבו לי מיראתם אותי, ויאמרו לא חטאנו לך (רד"ק), **לשמוע און ישמעו לי** גם הגויים הרחוקים היו נשמעים לי ונכנעים בפני לכל אשר אצווה (מ"ד): **מו בני נכר יבלו** הגויים יבלו ויאבדו (רלב"ג) **ויחגרו** ויהיו חגרים ופיסחים **במסגרותם** מהקושי וייסורי מסגר שאני מייסרן (רש"י): **מז חי-יהוה [מן] העושה לי כל הנסים הללו** (רש"י) **וברוך על כל ברכה ותהלה צורי** שהוא תוקפי וחזקי **ויירם** על כל רמים **אלהי צור ישעי** ולא אפחד שתקצר ידו מלהושיע לי (רלב"ג): **מה האל הנתן נקמת לי** הנוקם נקמתי (מ"ד) **ומוריד עמים תהתני: מט ומוציאי** ומציל אותי **מאיבי, ומקמי תרומיני** עשית אותי רם ונישא יותר מן הקמים עלי (מ"ד) **מאיש חמסים** מאנשי חמס הרוצים לחמוס ולעשוק אותי **תצילני: נ על-בן** בעבור החסדים שעשית עימי **אודך יהוה בגוים** לפני כל עם ועם (רד"ק) **ולשמך אומר** אומר שירים ותשבחות: **נא (מגדיל) [כה] מגדיל ישועות מלכו** דעו שח' יתברך עושה תשועות גדולות למלך שלו שהוא דוד (מ"ד) **ועשה-חסד למשיחו** ועושה חסדים למלך המשיח שהוא דוד שנמשח בשמן המשחה (מלבי"ם תהילים יח, נא) **לדוד ולזרעו עד-עולם** וכן ימשיך ויעשה טובות וחסדים לדוד וגם לזרעו עד עולם (רד"ק):

עיונים והארות

כה. כתוב אחד אומר, מגדיל. וכתוב אחד אומר, מגדול. א"ר יודן, לפי שאין הגאולה של אומה זו באה בבת אחת אלא קימעה קימעה. ומהו מגדיל, שהיא מתגדלת והולכת לפני ישראל. לפי שהן עכשיו שרויין בצרות גדולות, ואם תבוא הגאולה בבת אחת, אינן יכולין לסבול ישועה גדולה שהיא באה מתוך צרות גדולות. לכך הוא באה קימעה קימעה ומתגדלת והולכת. ולכך היא משולה הגאולה, כשחר. שנאמר (ישעיה נח, ח) אז יבקע כשחר אורך. ולמה נמשלה כשחר. שאין לך אפלה גדולה מאותה שעה הסמוכה לבקר. ואם יעלה גלגל חמה באותה שעה, כל הבריות נלכדין. אלא עמוד השחר עולה ומאיר לעולם תחלה, ואחר כך גלגל חמה עולה ומאיר ואין בריה נלכדת. שנאמר (משלי ד, יח) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. ומהו מגדול, שנעשה להם מלך המשיח כמגדל, שנאמר, מגדול ישועות מלכו. וכתוב (שם יח, י) מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב (מדרש תהלים).

מאיש חמסים במלכות רביעית.

נו. פתח רבי יצחק ואמר, (תהלים יח מז) חי יהוה וברוך צורי וירום אלהי ישעי, האי קרא איהו רזא, חי יהוה, וכי לא ידענא דקב"ה אקרי חי, אלא אפילו צדיק גמור איהו אקרי חי, דהא חי צדיק איהו לעילא וצדיק איהו לתתא, לעילא קב"ה אקרי חי, לתתא צדיק אקרי חי, דכתיב (ש"ב כג כ) ובניהו בן יהודע בן איש חי, אמאי אקרי חי, בגין דאיהו צדיק, דהא צדיק חי אקרי, חי העולמים. וברוך צורי, כלא חד, חי וברוך דלא מתפרשי מהדדי, דכד מתחברין כחדא אקרי באר מים חיים, דא נביע לגו, ודא אתמלייא מניה, וירום אלהי ישעי, דא עלמא עלאה, דאיהו רם ונשא רם על כלא, דהא מיניה נפיק כלא, (מקורא דלא פסיק) וכל נביעו דנביע, לאתמלייא בירא כדקא יאות, ומתמן אתברכא לאנהרא לכל אינון דלתתא, וכד אתמלייא כלא כדקא יאות, כדן וירום אלהי ישעי. (זוהר חלק א דף קסד ע"א)

ביאור ההפטרה

הפטרת יו"ט א' של סוכות

הנה יום בא לה'

הקשר לפרשה ולחג הסוכות:

בהפטרה מסופר על עונש הגויים, שלא יעלו לחוג את חג הסוכות, וזה מעין הפרשה שמסופר בה על חג הסוכות.

התוכן

ה' יביא צרות על עם ישראל, יזכך אותם כדרך שמוזקקין כסף טהור, ואחרי כן יהיו עם ה', שיקראו לו והוא יענה להם. ולעתיד לבוא כל השלל שהגויים לקחו מישראל, ישיבו להם ויחלקו אותו ביניהם.

ולפני שיגיע דבר זה, ה' יאסוף את כל הגויים למלחמה על ירושלים, הם יצליחו ללכוד את העיר, חצי מהעם יצא לגולה וחצי ישאר בעיר, ואז יצא ה' בכבודו ובעצמו וילחם בגויים, כדרך שנלחם עם המצרים בים סוף, ה' יעמוד על הר הזיתים שיבקע לשנים, יוצר עמק גדול שישראל יברחו דרכו מהשבאים ששבו אותם.

ה' והמלאכים יצאו לעזור לישראל במלחמה, ה' יהיה למלך על כל הארץ, ירושלים תבנה במקומה ותבלוט בהדרה וביופיה, תתפשט ותתרחב ותשב לבטח.

ה' יביא מגפה על העמים אשר צבאו על ירושלים, שכל בשרם ימס וימק עליהם, יביא עליהם מהומה ובלבול דעת, ובמקום שאיש יעזור לרעהו, איש יכה את חברו כי יחשבנו לאויב, גם על הבהמות שלהם יביא את המגפה שהביא עליהם, שהיא המקת הבשר.

והגויים הנותרים יעלו לחוג את חג הסוכות בירושלים, ומדינה שלא תעלה לירושלים תיענש שלא ירד עליהם הגשם, אבל מצרים שכל השנה לא יורד בה גשם, עונשם יהא שימק בשרם עליהם, ועיניהן תמקנה בחוריהן ומתוך ריבוי הזהב והכסף שיהא בירושלים יקדישו את מצלות הסוס.

גם את הסירים יעשו אותם מזהב, ישראל לא יצטרכו לסחורה בירושלים, כל הסירים בירושלים יהיו קודש לה', כי יבשלו בהם את השלמים.

זכריה פרק י"ד.

א. הַנְּהָיָה יוֹם כִּיּוֹחַד (פ"ד) בָּא לַיהוָה חֲבִיב לְהַקְבִּי"ה (רש"י) וְחָלַק שְׁלָלָךְ: שְׁלָחוּ הַגּוֹיִים מִמֶּךָ יָשׁוּב אֵלֶיךָ וּתְחַלֹּק (פ"ד)

בְּקִרְבְּךָ [א] בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם (ת"י): בְּעֵתָהּ מִפְרֵשׁ אֵיךְ יָשׁוּב הַשְּׁלָל וְאֶסְפְּתִי אֶת-כָּל-הַגּוֹיִם | וְהֵם חִיל גּוֹג וּמִגּוֹג

עיונים והארות

מה שאמר הכתוב "וחלק שללך בקרבך", אפשר שיתבררו כל ניצוצי התורה שנפלו בקליפה והם שייכים לנשמות ישראל שקיבלו בסיני ובעגל נפלו, אז הם ייצאו לאור ויתחלקו לכל ישראל לכל אחד השייך לשורש נשמתו, וזהו השלל האמיתי, ואז יתחלק לכל אחד חלקו הראוי לו (צוארי שלל).

א. הנה יום בא לה' וחלק שללך בקרבך - אפשר במה שפירש רש"י 'יום בא לה' חביב להקב"ה, ונודע מה שכתב רבינו האר"י זצ"ל (ספר הליקוטים זכריה סי' י"ד) בפירוש הכתוב (פסוק ט') 'ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד', שיהיו ז' ב' במדרגת א' ו' כו', עיי"ש. ולזה אמר 'הנה' שהוא לשון שמחה כמו שאמרו ז"ל (ספרי פר' קרח פיסקא ק"ט), 'יום' חביב להקב"ה, והרי הוא כמבואר.

אֶל-יְרוּשָׁלַם לְמַלְחָמָה וְנִלְכְּתָה הָעִיר וְנִשְׁפוּ יפילו וישדדו את **הַבְּתִים** ואבניהם ירמסו ברגליהם **וְהַנְּשִׁים (תִּשְׁגַּלְנָה) תִּשְׁכַּבְנָה** יאנסו **וַיֵּצֵא חֲצֵי הָעִיר בַּגּוֹלָה** [כדי שלא יהיה להם פתחון פה לאמר שלא באו למלחמה אלא להשתחוות (רש"י)] **וַיֵּתֶר הָעָם הַחֲצֵי הַנְּשֹׂאֵר לֹא יִפְרֹת מִן-הָעִיר** אלא ישארו בקרבם (מ"ד):

וַיֵּצֵא יְהוָה וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם [נ] לְהוֹמֵם וּלְאָבֵדֵם (מ"ד) ויהרגו איש את אחיו (מלבי"ם) **בְּיוֹם הַלְּחָמוֹ בְּיוֹם קָרָב** כמו שנלחם עם מצרים ביום מלחמת ים סוף (ת"י) כמש"כ ה' ילחם לכם ואתם תחרישון כי ישיביע אותם ה' בים וישראל יבואו לשלול שללם (מ"ד): **וְעַמְדוֹ רַגְלָיו** כאילו עמדו רגליו של המקום ב"ה **בְּיוֹם-הַהוּא עַל-הַר הַזֹּתִים** **אֲשֶׁר הוּא עַל-פְּנֵי יְרוּשָׁלַם מִקְדָּם** במזרח **וְנִבְקַע הַר הַזֹּתִים** [כביכול ע"י רגליו] **מִחֲצִיּוֹ מִזְרָחָה וְיָמָּה** מזרח למערב **גַּיָּא** עמק **גְּדוֹלָה מְאֹד** כדי שינוסו הגולים מיד השבאים דרך הבקוע (מ"ד) **וּמִשׁ יתלש ויזוז חֲצֵי הָהָר צְפוֹנָה** לצד צפון **וְחֲצִיּוֹ-נִגְבָּה** לצד דרום (ת"י): **הַ וְנִסְתָּם** ואז תנוסו ותברחו מהשבאים דרך **גַּיָּא הַרְי** העמק אשר בין שני ההרים **כִּי-יִגְיַע גַּי-הָרִים** העמק יהיה ארוך ויגיע **אֶל** מקום שנקרא **אֶצֶל וְנִסְתָּם** לשמה **כַּאֲשֶׁר נִסְתָּם** כאשר נסו אבותיכם בימים ההם **מִפְּנֵי הָרָעַשׁ** רעידת האדמה **בְּיַמֵּי עֲזַיָּה מֶלֶךְ-יְהוּדָה וּבְאֵל** ואז יבא **יְהוָה אֱלֹהֵי וְפָל** המלאכים הקדושים להיות **עִמָּךְ** בעזרתך ללחום כול גוג (מ"ד): **וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא לֹא-יְהִיָּה אֹר** יקרנות בהיר (רד"ק), ולא יהיה **(יִקְפְּאוּן) וְקִפְּאוּן [ג]** חושך כדבר הנקפא ועב כקרח שנקפא ומגליד (רש"י), אלא יהיה אור רוחני כמש"כ וה' יהיה לך לאור עולם (ע"פ מלבי"ם): **וְהָיָה יוֹם-אֶחָד** אותו היום יהיה יום מיוחד לה', **וּז"ש הוּא יוֹדַע לִיהוָה** שיודע בו בגבורתו ובנפלאותיו (רד"ק) **לֹא-יוֹם וְלֹא-לַיְלָה** אנשים לא ידעו מה הוא הטובה הוא אם רעה **וְהָיָה לְעַת-עָרָב**

עיונים והארות

שהוא יקר בעולם הזה, קפוי הוא לעולם הבא. ור' יוחנן אמר אלו נגעים ואהלות שהם יקרנות בעולם הזה, קפוינות הם לעולם הבא, הדא הוא דכתיב והולכתי עורים בדרך לא ידעו וגו' אלה הדברים אעשה אין כתיב כאן, אלא עשיתים, כבר עשיתים לר' עקיבא וחבריו, וכל יקר ראתה עינו, זה עין של ר' עקיבא, ור' יהושע אמר אלו בני אדם שיקרים הם בעולם הזה קפויין הם לעולם הבא. כי הא דרב יוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד, אמר ליה אבוב מאי חזית, אמר ליה עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה, אמר ליה, בני, עולם ברור ראית. ואנן מאי, אמר ליה כי היכי דחשבינן הכא חשבינן התם, מאי שמעת להו דקאמר, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, והרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן, מאן אינון, אילימא רבי עקיבא וחבריו, משום דהווי הרוגי מלכות ותו לא, אלא הרוגי לוד (פסחים ל).

ב. ויצא ה' ונלחם בגויים ההם - אמר ר' לוי אוי להם לרשעים שהם מעמיקים עצות על ישראל, כל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך, עשו אומר שוטה היה קין שהרג את הבל בחיי אביו, לא היה יודע שאביו פרה ורבה, אני איני עושה כן, אלא יקרבו ימי אבל אבי. פרעה אמר שוטה היה עשו... המון אמר שוטה היה פרעה... א"ר לוי אף גוג ומגוג עתיד לומר כן, שוטים היו הראשונים, לא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים, אני איני עושה כן, אלא בתחלה אדווג לפטרונם ואחר כך אדווג להם, הדא הוא דכתיב יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו. אמר לו הקב"ה רשע, לי באת להזדווג, חיך שאני עושה עמך מלחמה, שנאמר ה' כגבור יצא, ואומר ויצא ה' ונלחם (תנחומא).

ג. לא יהיה אור יקרנות וקפאון - אמר רבי אליעזר זה אור

יְהִי־אֹר [ד] ואז יכירו בטובת הישועה (פ"ד): ה וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא כשיבקע הר הזיתים מהמזרח למערב
יֵצְאוּ מַיִם-חַיִּים [מיים נובעים (ת"י)] **מִיְרוּשָׁלַם [ה] וילכו דרך אותה בקיעה הַצֵּיִם אֶל-הַיָּם**
הַקָּדְמוֹנִי שהוא למזרחו של עולם קדמה **וְהַצֵּיִם יפנה למערב אֶל-הַיָּם הָאֲחֵרוֹן** ים המערבי דרך אותה בקיעה
בְּקִיץ וּבְחֶרֶף יְהִיָה לא יתייבש בחום הקיץ ולא יקפא בקור החורף (פ"ד) תמיד ינבעו (ת"י): ט **וְהָיָה יְהוָה**
לְמַלְךְ עַל-כָּל-הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָה יְהוָה שם הווי"ה ב"ה יהיה י"ה ולא ו"ה כי זו"ן שהם
ו"ה יהיו תמיד פנים בפנים בבחי' י"ה **אֶחָד** (ס' הלקוטים להאריז"ל) כי כל הגויים יעזבו את אלהיהם נמצא שאין עמו אל נכר **וְשֵׁמוֹ**
אֶחָד [ו] שיהא נזכר בפי כולם (רש"י): י אפילו שירושלים הרים סביב לה **יְסוּב** והפך **כָּל-הָאָרֶץ** להיות ארץ מישור
כְּעֶרְבָה [כמדבר שהוא ארץ מישור (פ"ז)] ורק ירושלים תשאר גבוהה לנזי ולפאר (רד"ק) ומבאר דבריו, שהמישור יתחיל **מִגִּבֵּעַ**
לְרִמּוֹן ממקום הנקרא גבע עד למקום הנקרא רמון (רש"י) הנמצא **נֶגֶב יְרוּשָׁלַם** (רד"ק) **וְרִאמָה** אך
ירושלים תהיה גבוהה כי ההר שעומדת עליו ישאר בגובהו **וְיִשְׁבָּה תְּהֵיָה** וירושלים תבנה ותשב במקומה הראשון
לְמִשְׁעַר מִן שַׁעַר בְּנִימֵן עַד-מְקוֹם שַׁעַר הָרִאשׁוֹן ועוד תתרחב מצפון לדרום (פ"ד) **עַד-שַׁעַר**
הַפְּנִיִם שער העומד בפינה ובוזוית (ת"י) **וּמִגְדַל חֲנַנְיָאֵל** והוא מגדל שעמד סמוך לחומה הראשונה **עַד יְקָבִי**
הַמֶּלֶךְ [ז] שהיו חוץ לעיר (רד"ק), וי"א הוא האוקיינוס שירושלים תתפשט עד סוף העולם עד האוקיינוס והוא נקרא יקבי המלך
שחצבה מלך מלכי המלכים (רש"י): יא וְיִשְׁבּוּ בָּהּ לעולם עם השכינה (אב"ט) **וְחָרָם** שממון ואבדון **לֹא יְהִיָה-עוֹד**
בָּהּ (פ"ד) וְיִשְׁבָּה יְרוּשָׁלַם לְבִטָּח: יב וְזֹאת | באופן זה תְּהֵיָה הַמִּנְפָּה אֲשֶׁר יִגָּף יְהוָה

עיונים והארות

אומר ברוך דיין האמת, ועל שמועות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, לעולם הבא כלו הטוב והמטיב. ושמו אחד – אטו עד האידנא לאו אחד הוא, א"ר נחמן לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת, ולעולם הבא כלו אחד. רבא סבר למדרשה בפרקא, אמר ליה ההוא סבא לעלם כתיב, רבי אבינא רמי כתיב זה שמי וכתוב וזה זכרי אמר לו הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת, בעולם הזה שע"א מצויה אמרו ה' הוא האלקים, אבל לעולם הבא כשימלוך הקב"ה עלינו אומר, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (פסחים נ).
ז. **יְסוּב** כל הארץ כערבה מגבע וגו' - והלא נגב ירושלים מישור היה וגבע ורמון מקום טרשין וקרקשין היה, אלא מה גבע ורמון עתידין לעשות מישור כנגב ירושלים, כך כל הארצות עתידין לעשות מישור כנגב ירושלים. וראמה וישבה תחתיה, אמר רבא עתיד הקב"ה להגביה ירושלים שלש פרסאות למעלה וכו' (ב"ב ע"ה).

ד. והיה לעת ערב יהיה אור - א"ר אלעזר אין משלך של ארבע מלכיות אלא יום אחד מיומו של הקב"ה, מהיכן את למד, דכתיב וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברם, ויהי השמש באה. אמר ליה ר' אלעזר בן ערך כדברך, שנאמר נתנני שוממה כל היום דזה, חוץ משתי ידות שעה, תדע לך שהוא כן, בוא וראה כשהחמה נוטה לבוא במערב שתי ידות שעה תש אורו ואין נוגה לו, כן עד שלא יבא הערב יצמח אורן של ישראל, שנאמר והיה לעת ערב יהיה אור (פסיקתא רבתי).
ה. והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים - ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר, נטל הקב"ה שיחתן של אבות ועשאה מפתח לגאולתם של בנים, אמר לו הקב"ה ליעקב אתה אמרת "והיה ה' לי לאלקים", חייך כל טובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך איני נותן אלא בלשון הזה, שנאמר והיה ביום ההוא יצאו מים חיים, והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר (ב"ר ע).
ו. והיה ה' למלך על כל הארץ וגו' - אטו האידנא לאו אחד הוא, א"ר אחא בר חנינא א"ר יוסי א"ר יוחנן לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על שמועות רעות

אֶת-כָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר צָבְאוּ שְׂבָאוֹ בְּצַבֹּאוֹתָם לְמַלְחָמָה וּלְצוֹר עַל-יְרוּשָׁלַם (מ"ד) הַמֶּמְקָא נְפוּלָה
 והמקט בְּשָׂרוֹ [ח] ואבריו (ד"ק) **וְהוּא עִמָּד עַל-רִגְלָיו** ולא נפלו למשכב **וְעֵינָיו תִּמְקָנָה** ועיניו ימסו
 וימקו **בְּחַרְיָתָן** כשהן יושבות במקומן (מ"ד) **וְלִשְׁוֹנוֹ תִּמְקַן בְּפִיהֶם: יג וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא תִּהְיֶה**
מְהוּמָת-יְהוֹנָה מהומה ובלבול דעת מאת ה' (מ"ד) **רַבָּה בָּהֶם** לערב ולבלבל דעתם להופכם לשגעון (רש"י)
וְהַחֲזִיקוּ וכאשר יחזיק איש מהם יד רעהו לעזור ולסעדו, לפתע **וְעֵלְתָה יְרוֹ** של הנעזר **עַל-יַד**
רַעְהוֹ להכותו (מ"ד): **יד וְגַם יתֵר העם של יְהוֹנָה** אשר ישארו בירושלים **תִּלְחָם** עם הגויים **בְּיְרוּשָׁלַם** אחר
 שיראו שהגם ה' את הגויים (אב"ע ומלבי"ם) **וְאַסְףָּ חֵיל** [עושר (מ"ז)] **כָּל-הַגּוֹיִם סָבִיב** כי באו למלחמה ובידם (מ"ד)
וְהָב וְכֶסֶף וּבְנָדִים לָרַב הרבה (ת"י) **מְאֹד: טו וְכֵן תִּהְיֶה מִגִּפְתַּת הַסּוּם** באותם מגפה שימותו
 האנשים "המק בשרו" (אב"ע) ימותו גם הסוסים והבהמה **תִּפְרָר** [הוא כלאים של סוס וחמור (מ"ז)] **הַנֶּמֶל וְהַחֲמוֹר**
וְכָל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יְהִיָּה בַּמַּחֲנוֹת הַהֵמָּה ימות **כַּמִּגִּפְתָּה הַזֹּאת** המפורשת למעלה המק
 בשרו (רש"י): **טז וְהָיָה כָּל-הַנּוֹתֵר מִכָּל-הַגּוֹיִם הַבָּאִים** להלחם **עַל-יְרוּשָׁלַם וְעָלוּ** אל
 ירושלים **מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמִלְכֵךְ יְהוֹנָה צְבָאוֹת וְלַחֲג** לחגוג בהבאת קרבנות
אֶת-חַג הַסִּכּוֹת לפי שבחג הסוכות תהיה המגפה הזאת ומפלת גוג, ולכן יבאו בכל שנה ושנה לזכרון הנס הגדול שנעשה
 בחג הסוכות (מ"ד): **יז וְהָיָה אִם תִּהְיֶה אִיזָה מִשְׁפַּחָה אֲשֶׁר לֹא-יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפַּחֹת אוֹמוֹת הָאָרֶץ**
אֶל-יְרוּשָׁלַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמִלְכֵךְ יְהוֹנָה צְבָאוֹת או **וְלֹא עֲלִיָּהֶם יְהִיָּה הַגִּשְׁם**
 לגדל את תבואתם כי בחג הסוכות נגזר גשמי השנה (רש"י): **יח וְאִם-מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא-תַעֲלֶה וְלֹא**
בָּאָה וּכְדוּעַ וְלֹא עֲלִיָּהֶם יורד הגשם כל השנה כי הנילוס עולה ומשקה את שדותיהם (רש"י), ולכן עונשם **תִּהְיֶה**
 בהמקת בשר, וזה **הַמִּגִּפְתָּה** שלהם **אֲשֶׁר יִנָּף יְהוֹנָה אֶת-הַגּוֹיִם** המצריים על **אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ**
לַחֲג אֶת-חַג הַסִּכּוֹת [ט] (ד"ק) וי"א שענשם במגפה של רעב (רש"י): **יט וְאֵת** העונש של המקת הבשר **תִּהְיֶה**

עיונים והארות

הארץ ועל כל העולם כולו, וכולם יכירו את כוח מלכותו יתברך, ואם כן כיצד יתכן שהאומות לא יבואו לחוג את חג הסוכות, למה יסרבו וימאנו להשתחוות למלך ה' צבאות, הלא אור האמת הנמשך מאור עליון יזרח בכל העולם, ובודאי יכירו גם האומות באור האמת, ולמה לא יכנעו ולא יכרעו ולא ילכו להשתחוות לה' המושל בכל הארץ?
 ויש לומר, שאמנם באותו זמן יכירו כולם את האמת וירצו להכנע לפני השם יתברך ולהשתחוות למלך ה' צבאות, אלא שמכיון שהתרגלו לחיות כל ימיהם בשגיאות ובטעויות, ולכלכו את גופם ונפשם בכל דבר מאוס, הרי נעדרת מהם

ת. המק בשרו - אמר הקב"ה אני מכה אותם בצרעת, וכן הוא אומר אדם כי יהיה בעור בשרו, על ידי מה שנתגרו בישראל אשר צבאו על ירושלים, וכן אתה מוצא כשהקב"ה פורע ממלכות הרביעית מלכה אותם בצרעת, שנאמר מדוע נסחף אביריך, וכתוב ולשאת ולספחת ולבהרת, וכן אתה מוצא בעולם הזה שהכה שונאיהם בצרעת, ומי היה זה נעמן, שנאמר גבור חיל מצורע, ולמה נצטרע, בשביל ששבה מישראל נערה קטנה (ילק"ש).
 ט. יש להבין, והרי פרק זה מדבר בימות המשיח, באחרית הימים, שאז יתגלה כבוד שמים, ומלכות שמים תשלוט על

גמול חטאת מצרים אבל וְחַטָּאת כָּל-הַגּוֹזִים אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לְחַג אֶת-חַג הַסִּפּוֹת גמול חטאתם תהיה מניעת הגשם (רד"ק): כ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה עַל-מִצְלֹת פּעֻמוֹנִים מִזֶּה שְׁתּוּלִים בְּצוּוֹר הַסִּיָּם לְנוֹי כִּאִילוֹ כְּתָבוּ עֲלֵיהֶם קִדְשׁ לַיהוָה כִּי יִקְדִּישׁוּ אוֹתָם לַעֲשׂוֹת מֵהֶם כְּלֵי שֵׁרֶת כִּמוֹ סִירוֹת שֶׁל בִּישׁוּל וְהָיָה הַסִּירוֹת וְאֵלֹ הַסִּירוֹת בְּבֵית יְהוָה יִהְיוּ כַּמְזֻרְקִים כִּסְפָלִים מִזֶּהָב שְׁמֻקְבָּלִים בְּהֵם הַדָּם לְפָנַי הַמִּזְבֵּחַ (רש"י ורד"ק): כ אֲמֵר זְבַחֵי שְׁלָמִים שִׁיבֹאוּ מִהַבָּאִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אִזּוֹ וְהָיָה כָּל-סִיר בִּירוּשָׁלַם וּבִיהוּדָה קִדְשׁ לַיהוָה צְבָאוֹת כִּי יִבְשְׁלוּ בָהֶם הַשְּׁלָמִים הַרְבִּים וּבָאוּ כָּל-הַזֹּבְחִים זְבַחֵי שְׁלָמִים וְלָקְחוּ מֵהֶם וּבְשָׁלוּ בָּהֶם בְּלֵי לְטָאוֹל אִם קוֹדֵשׁ הֵם כִּי כֹלֵם יִהְיוּ קוֹדְשִׁים וְלֹא-יִהְיֶה כִּנְעָנִי לֹא יִצְטַרֵּךְ בֵּית ה' סוֹחֵרִים שִׁימְכְרוּ שֵׁם סִירוֹתָיו וְכִיּוֹ"ב כִּי רַבִּים יִהְיוּ הַמִּתְנַדְּבִים הַמִּקְדָּשִׁים סִירוֹת, וְכֵן לֹא יִהְיוּ גִבְעוֹנִים מִבְּנֵי כְנָעַן עוֹד בְּבֵית-יְהוָה צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא שֶׁהֵיוּ חוֹטְבֵי עֲצִים וְשׂוֹאֲבֵי מַיִם כִּי גְדוּלֵי הַגּוֹיִים יִתְנַדְּבוּ לִהְיוֹת עוֹבְדֵי הַכֹּהֲנִים (רד"ק):

ביאור ההפטרה

הפטרת שבת חול המועד סוכות

הקשר לפרשה

בהפטרה מסופר על מלחמת גוג ומגוג, שעל פי חז"ל, תפרוץ בחג הסוכות.

התוכן

ה' אומר לנביא שיתנבא על גוג ועל הפורענות שיביא עליו, ע"י שה' יפתה אותו לעלות למלחמה על ארץ ישראל, יסחב איתו עמים רבים עם נשק עצום ורב, ויעלו בפתאומיות לארץ ישראל, שיושביה ישבו לבטח אחרי שבנו את הערים שהיו חרבות.

וכוונתו היא לקחת שלל ולשדוד את מקניהם וקניינם, לכן ה' יביא עליו את הפורענות שנביאי ישראל התנבאו משנים קדמוניות, שבאותו יום שיעלה על הארץ, יביא ה' רעש גדול על הארץ, ההרים והבתים יחרסו ויתמוטטו, ואז ה' יעניש את גוג וחילו בדבר ודם, ימטיר עליהם אבני ברד מן השמים.

הנשק שבידו לא יצלח במלחמתו נגד ישראל, יפול על הרי ישראל הוא והעמים אשר אתו, נבלתם תהא מוטלת מאכל לעוף השמים ולחית השדה ולעם ישראל תהא תשועה גדולה, עם ישראל ישתמשו בנשק הרב להבערה, ולא יצטרכו לחטוב עצים ביער, ישראל ישדדו את הגוים שבאו לשדוד אותם.

עיונים והארות

לרוץ למקומות עבירה, ואין הם בעלים על עצמם, כי כבר איבדו את השליטה על עצמם (קול צופיק).

כבר הברירה לבחור בטוב, חסר להם כוח השלישי שיוכלו לשלוט על גופם ונפשם, אינם מסוגלים לצוות על נפשם לילך ולעלות בחג הסוכות למקדש. כל איבריהם וכלי נפשם נתחנכו

כדי לטהר את הארץ מטומאת מתים, יצטרכו לקבור אותם במשך שבעה חודשים, אחרי שבעה חודשים ימנו אנשים מיוחדים שיתבבבו בארץ לחפש עצמות אדם, ולהביאם לקבורה בגיא המון גוג, וכל עוברי אורח בראותם עצם אדם, יבנו לידו ציון וסימן שהקוברים יכירו אותו ויקחו אותו לקבורה.

גם שם העיר הקרובה למקום הקבורה, תיקרא "המונה" על שם המון גוג ואז שמו יתברך יתגדל ויתקדש ותהא תשועה וגאולה תמידית לעם ישראל.

יחזקאל פרק ל"ח פסוק י"ח - פרק ל"ט פסוק ט"ז.

יְהִיָּהּ | בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם בּוֹא גּוֹג [א] עַל-אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה כְּנֹבֹאת יִחְזַקְאֵל הַזְּכִּיָּה שְׂבוּם שִׁבְאָה גּוֹג עַל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל כְּדִי לְהַחְרִיבָהּ, אִזְ תִּעֲלֶה חֲמַתִּי בְּאַפִּי [ב] בְּגַלְלֵי רִשְׁעָתֶם בַּיּוֹמִים הַקְּדוּמוֹנִים אֲכַעֵס עֲלֵיהֶם (מלבי"ם): יֵט וּבְקִנְיָתִי בַעֲבוּר קִנְיָתִי לִכֹּן בְּאִשׁ-עֲבָרְתִּי וּדְבַרְתִּי אֲרַבָּה עֲלָיו עֲבָרָה וְזַעַם כַּאֲשֶׁר בּוֹעֵרֶת, וְאֲנִי נֹשֵׁב עַם-לֹא | בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה רַעַשׁ גָּדוֹל עַל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל (מצודות): כִּי מִתְנַבֵּא שִׁיחִיהָ חֲרָדָה וְרַעֲדָה גְדוּלָּה בְּעוֹלָם, וְרַעֲשׂוּ מִפְּנֵי דִגְיֵי הַיָּם וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְחַיֵּית הַשָּׂדֶה וְכָל-הַרְמֵשׁ הַרְמֵשׁ עַל-הָאֲדָמָה וְכָל-הָאָדָם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה וְנִהְרָסוּ הַהָרִים וְנִפְּלוּ הַמְּדִרְגּוֹת הַמַּעֲלוֹת הַנֶּעֱשִׂים לְעֹלוֹת בְּהֵם הָעֲלִיּוֹת (מ"ד) וְכָל-חוֹמָה לְאַרְצָן תִּפּוֹל: כִּי וְקָרָאתִי עָלָיו עַל גּוֹג (רד"ק) לְכָל-הָרִי אֵל כָּל מְקוֹם שֶׁהוּא שֵׁם (מ"ד) חָרַב נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה חָרַב אִישׁ בְּאֶחָיו תִּתְּיָה לְגוֹדֵל הַמְּהוּמָה שִׁבְאָה בְּהֵם (רד"ק): כִּי וְנִשְׁפָּטְתִּי אֹתוֹ וְאַפְרַע מִמֶּנּוּ (ת"י) בְּדַבָּר וּבְדָם [ג] וְנָשַׁם שׁוֹטֵף וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ [אבני ברד] [ד] (רש"י) אִשׁ וְנִפְרִית אֲמַטִּיר עָלָיו וְעַל-אַנְפָּיו חִילָיו וּמַחְנוֹתָיו (ע"י) וְעַל-עַמִּים רַבִּים אֲשֶׁר אֹתוֹ לְהוֹמֵם וּלְאַבְדָם וּבִזָּה הוֹדִיעַ שִׁפְשַׁעוּ בִּי כִשְׁהַעֲנִישׁ אוֹתָם (מ"ד): כִּי וְהִתְגַּדְּלְתִּי אֲנִי אֲגַדֵּל אֶת עֲצָמֵי בְּעוֹלָם בְּנִפְלְאוֹת שֶׁאֲעֲשֶׂה לְגוֹג (מ"ד) וְהִתְקַדְּשְׁתִּי יָדְעוּ שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ וּמוֹבְדָל מִן הַשֶּׁבַע

עיונים והארות

א. ביום בא גוג - א"ר ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא, כל המקיים שלש סעודות בשבת נצול משלש פורעניות, מחבלו של משיח, מדינה של גיהנם, ממלחמת גוג ומגוג... כתיב הכא יום וכתוב התם ביום בא גוג (שבת קי"ח).

ב. הנה ידוע שישאל נקראו תרומה כמו שאמר הנביא: "קדש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו", בגלל שהאוכל תרומה הוא במיתה, אך כל זה דוקא האוכל תרומה טהורה, אבל תרומה טמאה איננו במיתה, (ראה יבמות עג:), ומשמע משם שאף שאיננו חייב מיתה, מכל מקום יש איסור, ונחשב לאו הבא מכלל עשה.

ג. ונשפטי אתו בדבר ובדם - א"ר שמעון בן יוחאי אין שמו של הקב"ה מתגדל בעולם אלא כשהוא עושה משפט ברשעים, ואית לן קריין סגיאין, ונשפטי אתו בדבר ובדם ואחר כך והתגדלתי והתקדשתי (מכילתא).

ד. ואבני אלגביש - אבני ברד המאירות כאבנים טובות ששמש גביש כענין שנא' (איוב כ"ח) ראמות וגביש ורבותינו אמרו אל גב איש אבני ברד שהתחילו לירד על מצרים ועמדו באויר על גב האיש משה שהתפלל שלא ירדו כענין שנאמר (שמות ה) לא נתך ארצה לא הגיע לארץ (רש"י).

א. ביום בא גוג - א"ר ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא, כל המקיים שלש סעודות בשבת נצול משלש פורעניות, מחבלו של משיח, מדינה של גיהנם, ממלחמת גוג ומגוג... כתיב הכא יום וכתוב התם ביום בא גוג (שבת קי"ח).

ב. הנה ידוע שישאל נקראו תרומה כמו שאמר הנביא: "קדש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו", בגלל שהאוכל תרומה הוא במיתה, אך כל זה דוקא האוכל תרומה טהורה, אבל תרומה טמאה איננו במיתה, (ראה יבמות עג:), ומשמע משם שאף שאיננו חייב מיתה, מכל מקום יש איסור, ונחשב לאו הבא מכלל עשה.

ג. ונשפטי אתו בדבר ובדם - א"ר שמעון בן יוחאי אין שמו של הקב"ה מתגדל בעולם אלא כשהוא עושה משפט ברשעים, ואית לן קריין סגיאין, ונשפטי אתו בדבר ובדם ואחר כך והתגדלתי והתקדשתי (מכילתא).

ד. ואבני אלגביש - אבני ברד המאירות כאבנים טובות ששמש גביש כענין שנא' (איוב כ"ח) ראמות וגביש ורבותינו אמרו אל גב איש אבני ברד שהתחילו לירד על מצרים ועמדו באויר על גב האיש משה שהתפלל שלא ירדו כענין שנאמר (שמות ה) לא נתך ארצה לא הגיע לארץ (רש"י).

ומתנשא עליו באותות ומופתים (מלבי"ם) וע"כ **וְנוֹדַעְתִּי** [ה] ומפורסם **לְעֵינֵי גוֹיִם רַבִּים וַיִּדְעוּ** הכל **כִּי-אֲנִי יְהוָה** ואין עוד זולתי (מ"ד):

א וְאֵתָהּ בֶן-אָדָם שייחדתי לך נבואה פרטית **הַנִּבְּאָה עַל-גֹּזַג** מה שלא התנבאו נביאים קודמים (מלבי"ם) **וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הַנְּנִי** אפנה (מ"ד) **אֵלַיךְ גֹּזַג נִשְׂיָא רֹאשׁ מִשָּׁךְ וְתִבֵּל** ונבא שנית שאחד מפלתו יתחזק ויאסוף שנית מחנותיו על ירושלים (מלבי"ם): **ב וְשִׁבְבַתִּיךְ** העיר את ליבך להיות שובב **וְשִׂשַׁתִּיךְ** אפתה אותך להיות מורד **וְהֵעֲלִיתִיךְ שְׁנִית מִיִּרְכַּתִּי צָפוֹן** ממקומך בצפון (מ"ד) **וְהִבְאֹתִיךְ עַל-הָרִי יִשְׂרָאֵל:** **ג וְהִפִּיתִי** ואני אכה את **קִשְׁתְּךָ** הקשת **מִיַּד שְׂמֹאלֶךָ** מיד שמאל שמהזיקים בה את הקשת **וְחִצֶּיךָ מִיַּד יְמִינְךָ אֶפֶל** ורוצה לומר שלא יועיל כלי מלחמתו והרי הם כאילו אינם (רד"ק): **ד עַל-הָרִי יִשְׂרָאֵל תִּפּוֹל** ותהיה נבלתך מאכל לעוף השמים ובהמת הארץ **אֶתָּה וְכָל-אֲנָפֶיךָ** חילי צבאותיך **וְעַמִּים אֲשֶׁר אֵתָּךְ יִפְלוּ לְעֵיט** לעופות הדורסים ולצפור **שְׁאִינוּ דוֹרֵס וְאֶפֶלּוּ לִפְנֵי כָל בַּעַל כֹּנָף** שהם הצרעה והזבוב (מלבי"ם) **וְחִיַּת וְחִיַּת (ת"י) הַשָּׂדֶה נִתְתִּיךְ לְאֹכְלָהּ:** **ה עַל-פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל** במקום המלחמה [ז] **כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי וְכֵן יִקוּם (מ"ד) נֶאֱמַר אֲדֹנָי יְהוָה:** **ו וְשִׁלַּחְתִּי-אִישׁ מִגֹּפֶה וְכִלְיוֹן בְּמִגְזֹג** גם במדינתו **וּבִישְׁבֵי הָאָדָם** המופרדים מבני אדם היושבים **לְבַטַּח** אז **וַיִּדְעוּ כִּי-אֲנִי יְהוָה (מלבי"ם): ז וְאֶת-שֵׁם קְדָשִׁי אֹדִיעַ** אפרסם **בְּתוֹךְ עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְלֹא-אֶחָד** ולא אניה **אֶת-שֵׁם-קְדָשִׁי עוֹד** להיות מחולל בגויים **וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי-אֲנִי יְהוָה הַקְּדוֹשׁ** שוכן (מ"ד) **בְּיִשְׂרָאֵל:** **ח הִנֵּה עֵתָה בָּאָה הַזְּמַן וְנִהְיִתָּה עַת הַיְשׁוּעָה (רד"ק) נֶאֱמַר אֲדֹנָי יְהוָה הוּא הַיּוֹם אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי** שאז יהיה הדבר בפועל (מלבי"ם): **ט וַיִּצְאֻ יֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶל הַשָּׂדֶה וּבִעְרָו וְהִשִּׁיקוּ בְּנִשְׁקָם [בכלי זיין] (מ"ז) וּמִגֵּן וְצִנָּה בְּקִשְׁתָּם וּבְחַצִּים וּבְמִקְלֵי יָד וּבְרִמָּח [חנית] דהיינו יסיקו בכל כלי הנשק ויבשלו ויעשו כל צרכם (מלבי"ם) א"נ בידות הכלים שהם של עץ וּבִעְרָו בָּהֶם אִישׁ שֶׁבַע שָׁנִים [ז] כִּי יִהְיֶה כָל כֶּךָ הַרְבֵּה וְלֹא יִצְטָרְכוּ לַעֲצִים אַחֲרָיִם (מ"ד): י וְלֹא-יִשְׂאוּ עֲצִים מִן-הַשָּׂדֶה וְלֹא**

עיונים והארות

גוג שם רמז בשמו, ג' בזכות אבות, ו' בזכות אמהות, ג' בזכות דוד משיח אליהו. ותיבת גוג גימטריא י"ב, יתבטל גם בזכות י"ב שבטים. ובזכות הנאמרים באמת, יתגלו אורות עליונים, ויתרבו חסדים רבים ועצומים, ואת רוח הטומאה יעביר מן הארץ (חומת אנך).

ז. על פני השדה תפול - שבירדם מן ההרים יהיה בהם המגפה אשר יגוף ה' את הצובאים על ירושלים (כמ"ש בזכריה י"ד) ויפלו על פני השדה, (מלבי"ם).

ז. מצינו ענין זה של "אש שבע שנים" לריבוי, במ"ש (חגיגה

ה. והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי - אפשר בסוד גדלות מן הקד"ש, 'ונודעתי' בסוד הדעת. אי נמי 'ונודעתי' שיתגלו 'ן' שערי בינה, ויהיה יותר גילוי מיציאת מצרים, כמו שכתב הגאון החסיד הרב מעשה רקח ז"ל, ויתבטל נחש. ואות 'ן' יהיה מ"י שרומז לאימא, שיתגלו 'ן' שערי בינה הנקראת מ"י, ואותיות מ"י עם אותיות חש הנשאר מנחש, יהיו אותיות משיח, כמו שכתבו ז"ל.

ועוד אפשר לרמוז, כי גוג יתבטל לגמרי, בזכות שלשת אבות. ובזכות שש אמהות שרה רבקה רחל לאה בלהה זלפה. ובזכות שלשה דוד המלך ע"ה משיח אליהו הנביא זכור לטוב, ולבטל

יחַטְבוּ יַחְתְּכוּ (מ"ז) **מִן-הַיְעָרִים** כי יספיק להם בכלי הזיון (ד"ק) **כִּי בַנְשֵׁק יִבְעֵרוּ-אֶשׁ וְשָׁלְלוּ אֶת-שְׁלֵייהֶם** את השלל ששללו אותם בימי הגולה (מ"ד) **וּבְזֹזוּ אֶת-בְּזֹזֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה:** **יֵאָהֳרָה בַיּוֹם הַהוּא אֲתֶנּוּ לְגֹגֹל** | לאנשיו (מ"ד) **מְקוֹם-שָׁם קָבַר** [מקום קבר שם] **בְּיִשְׂרָאֵל** [ח] במקום שנקרא **גֵּי הָעֵבְרִים** שעוברים בו אל **קַדְמַת** למזרחו של **תַּיִם** כנרת (ד"ק) **וְחַסְמַת** היא **אֶת-הָעֵבְרִים** מריבוי הפגרים ממפלת גוג לא יוכלו לעבור (רש"י) **וְקָבְרוּ שָׁם אֶת-גֹּגֹל וְאֶת-כָּל-הַמּוֹנֵה** וכל המחנה שלו העצום **וְקָרְאוּ** אותו (ע"פ מ"ד) **גֵּי הַמּוֹן גֹּגֹל** יב **וְקָבְרוּם** את מחנה גוג **בְּיַת יִשְׂרָאֵל לְמַעַן טַהַר אֶת-הָאָרֶץ** לא בעבור כבודם **שִׁבְעָה חֳדָשִׁים** יתעסקו בקבורתם כי רבים יהיו (מ"ד): יב **וְקָבְרוּ כָּל-עַם הָאָרֶץ** כולם יתעסקו בקבורתם (מ"ד) **וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם** לְשֵׁם יהיה להם לשם טוב ולתהלה בעיני העולם שיטעמו שקברו את אויביהם ולא השאירו אותו מאכל לעוף השמים ולחית השדה (רש"י) **יּוֹם הַכְּבֹדִי** ובאותו יום שאפרע מהם שמי יתכבד בגויים (מ"ד) **נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה** כי כולם יראו את השגחתו הפרטי על ישראל מכל פגע (מלבי"ם): יד **וְאֲנֹשֵׁי תַמִּיד יִבְדְּלוּ** ישראל יפרישו אנשים מיוחדים שתפקידם לקבור את העצמות **עֵבְרִים** שיעברו תמיד **בְּאָרֶץ** לחקור על חללים כדי שיהיו

עיונים והארות

שיש להם פטרון בשמים, אני איני עושה כן, אלא בתחילה אני מזדווג לפטרון שלהם ואחר כך להם" (ויקרא רבה כז, יא).

ולמרות הכל הכתוב אומר כאן: "וקברו שם את גוג ואת כל המונו וכו' וקברום בית ישראל", והיינו שזכה גוג והמונו למקום קבורה בישראל, במשך שבעה חודשים יתעסקו בני ישראל בקבורתם של גוג ואנשיו.

וצריך להבין, משום מה זכה גוג והמונו ליחס מיוחד שזכה לקבורה?

את התירוץ לכך מצינו בתורה, שהנה כתוב בפרשת נח (בראשית ט, כ"ג): "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם. וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה. וירא חם אבי נענע את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ. ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחורנית וערות אביהם לא ראו".

וכתב שם רש"י: "ויקח שם ויפת" - לא כתוב "ויקרא", אלא "ויקח", לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית, ויפת זכה לקבורה לבניו שנאמר (יחזקאל לט, יא): "אתן לגוג מקום שם קבר..."

הנה כפי שידוע מזמנו של נח עד מלחמת גוג ומוגוג יש מרחק עצום של אלפי שנים, בכל זאת יזכה גוג והמונו למקום קבורה, מדה כנגד מדה, על כך שסב סבו לפני דורות רבים לקח עם אחיו שם בגד, לכסות את אביהם שלא יהיה מוטל בבזיון, כנגד זה יזכו הם להנצל מהבזיון, ויקבלו מקום קבר בישראל.

הנה כי כן, פעולה אחת שאדם עשה כדי לכבד את השני להצילו מבזיון, ובפרט שהשני הזה הוא אביו, הרי שכרו רב מאד (מעדני שמואל ע"פ ב"ר לו).

כז): תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן, קל וחומר מסלמנדרא. ומה סלמנדרא שתולדת אש היא הסך מדמה אין אור שולטת בו, ת"ח שכל גופן אש, דכתיב (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש, על אחת כמה וכמה. וברש"י: סלמנדרא, חיה הנבראת מן האור כשבוערין אש אחד במקום אחד "שבע שנים" תמיד בלא הפסק. ואם תפרד רגע מהאש מיד תמות, כדגים שמתים בהפרדם מן המים - ס' תולדות יצחק ויקרא יא, כט. ואין אנו בקיאין בהן - מאירי חולין קכז.

[**ובתנחומא** (וישב ג): הזגגין העושים את הזכוכית כשהן מסיקין את הכבשן "שבעה ימים ושבעה לילות רצופין", מכובד האור, יוצא משם בריה הדומה לעכביש, והבריות קורין אותן סלמנדרא].

והגרעק"א ז"ל (גליון הש"ס חגיגה) ציין לדברי רש"י חולין קכז. שפירש ענין סלמנדרא בע"א, ע"ש. וראה בזה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' לד.

ובירושלמי (שביעית פ"ד הל' ח) אמרו דהמת בשבע שני גוג אין לו חלק לעתיד לבא. וע"ש בפנ"מ הביאור לפי שבאותו הזמן יהיה בהלה גדולה ורוב יגיעה וטירחה, ואלו שבע השנים הן הן הכנה למותן שכרן של צדיקים לעת"ל, לפי היגיעה שיהיה להם בשבע שנים הללו.

ת. **הנה** מזמן דור הפלגה לא נשמע על רשעות כזאת, שבני אדם יכריזו כביכול מלחמה על הקדוש ברוך הוא. וכפי שאומר דוד המלך (תהלים ב, ב): "יתייצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו", ואמרו חכמינו במדרש: "אמר רבי לוי: אף גוג ומוגוג לעתיד לבוא, עתיד לומר כן, שוטים היו הראשונים שהיו מתעסקים בעצות על ישראל, ולא היו יודעים

מִקְבָּרִים אֶת עַם הָעֵבְרִים וּשְׁבִים בְּדַרְכֵם אֶת הַפְּגָרִים הַנּוֹתְרִים עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ לְטַהֲרָהּ וְזֹאת
מִקְצֶה [מסוף] (מ"ז) שְׁבַע-הַיָּמִים אַחַר שְׁשֵׁימֵנו קְבוּרַת רוֹב אֲנָשֵׁי גֹג הַנְּרָאִים לַעֲיִן אוֹ יִחְקְרוּ לְחַפֵּשׂ אַחַר הַהֲרוּגִים
הַמוֹסְתָרִים בַּחוּמִים וּבֵין הַקְּוָצִים וַיִּקְבְּרוּם (רש"י) [ט]: טו וְעִבְרוּ הָעֵבְרִים בְּאָרֶץ הַחֹלְכֵי דַרְכֵי וְרָאָה עֵצָם אָדָם
וּבְנָה אֶצְלוֹ צִיּוֹן סִימָן שִׁפְרָשׁוֹ מִמֶּנּוּ הַחֹלְכֵי דַרְכֵי וְעוֹשֵׂי טְהוֹרוֹת (רש"י) עַד קְבָרוּ אֹתוֹ הַמְּקַבְּרִים אֶל-גֵּיא
הַמּוֹן גֹּג: טז כִּמוֹ שֶׁהִגִּיא הָהוּא יִקְרָא גֵיא הַמּוֹן גֹּג לְזַכְרוֹן שֵׁם מְקוֹם קְבוּרָתָם וְגַם שֵׁם-עִיר סְמוּכָה לְאוֹתוֹ גֵיא תִקְרָא
הַמּוֹנָה עַל שֵׁם הַמּוֹן גֹּג הַנְּקַבְּרִים בְּסֻמוֹךְ, וּבִזְהָרָה וְיִטְהַרוּ הָאָרֶץ כִּי לֹא תִשָּׂאֵר בָּאָרֶץ טוֹמְאָה רַק שֵׁם וְשִׂאֵר הָאָרֶץ תִּהְיֶה טְהוֹרָה
וּנְקִיָּה (מ"ד):

עיונים והארות

ט. ועיין במלבי"ם שפירש בענין אחר.